

www.caferilik.com

Eserin adı: Bilinmeyen Simasıyla Hz. Ali (a.s)
Yazan: Murtaza MUTAHHARİ
Mütercim: İsmail BENDİDERYA
Tashih: Cafer BAYAR
Yayınevi: Kevser
Telif Hakkı Saklıdır.

KEVSER SURESİ

Rahman, Rahim Allah'ın Adıyla

"Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu halde Rabbin için namaz kıl ve tekbir

Alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır.

Doğrusu asıl soyu kesik olan sana kin duyandır."

Üstad Murtaza MUTAHHARİ

BİLİNMEYEN SİMASIYLA
Hz. ALİ (a.s)

Tercüme:
İsmail BENDİDERYA

Tashih-Tatbik:
Cafer BAYAR

KEVSER

Hz. Ali..... 3

İÇİNDEKİLER

ÇEKİM VE İTİM KANUNU.....16

İnsan Dünyasında Çekim Ve İtim Gücü.....18

İnsanların Çekicilik Ve İticilikleri Farklıdır.....21

İkili Güç Sahibi İmam Ali (a.s).....31

1. BÖLÜM

GÜÇLÜ ÇEKİMLER

Sevgi Ve Aşk Okulu: Şiilik 40

Sevgi İksiri.....44

Engelleri Aşma, Kafesleri Kırma 49

Yapıcı mı, Yıkıcı mı? 52

Evliyaya Sevgi Ve Saygı Beslemek.....60

4 .....Çekim Ve İtim Kanunu

Sevgi Faktörünün Toplumdaki Gücü 65

Nefis Tezkiyesinin En İyi Yolu.....68

İslam Tarihinden Örnekler.....78

Kur'an Ve Sünnette Ali Sevgisi.....88

Ali'nin Çekiciliğinin Sırrı 95

2. BÖLÜM

HZ. ALİ'NİN (a.s) İTİCİLİĞİ

Nakisin, Kasitin Ve Marikin 104

Haricilerin Ortaya Çıkışı 108

Haricilerin Akidevi Usulleri 118

Halifelik Konusunda Haricilerin Görüşü 119

Halifeler Konusunda Haricilerin Görüşü..... 120

Haricilerin Çöküşü..... 122

Slogan mı, Ruh Ve Öz mü?..... 124

Hız. Ali Ve Demokrasi..... 134

Haricilerin İsyanı 138

Haricilerin Belirgin Özellikleri..... 140

Hz. Ali.....	5
Kur'an'ı Mızraklara Takma Politikası.....	166
Nifakla Savaşmanın Gerekliliği	172
Ali (a.s) Gerçek İmam Ve Önder	176

TAKDİM

Günümüz dünyasında yaşayan insanlar, toplumu mutlu ve adilane yönetebilmek için her geçen gün bir fikir ortaya atıp yeni teoriler üretmektedir. Bu fikirler doğru bile olsa, çıkar ve menfaat odakları o fikirleri başka fikirler üreterek çürütmeye çalışmışlar ve böylece hangi fikrin doğru olduğu teorisyenler tarafından bile bilinmemektedir.

Bunun başlıca sebebi fikirleri üretenlerin toplum nezdindeki güvenilir kaynaklar olmamalarıdır.

Toplum kendini yönetecek yöneticilerden ilmi yeterlilik ve güven beklemekte olduğu için bu güne kadar doyurucu ve güvenilir fikirler bulamamış, kötünün iyisine sarılmaktan başka çare görememiştir.

Yüce yaratıcı, Rabb olması hasebiyle lütuf vasfını izhar edip eğitici ve güvenilir (Emin) insanları elçi olarak gönderir, ki kötünün iyisine sığınma zaafından insanları kurtarıp iyinin en iyisine kavuşursun. Bu doğrultuda sadece teori (Ayet) göndermekle kalmayıp, bu teorileri hayat tarzı olarak yaşayan canlı örnekler de insanlığa sunmuştur Hz. Peygamberin (s.a.a) "Ben ilmin şehriyim Ali onun kapısıdır." "Ali hak ile, hak Ali iledir." sözü, ilmi

kaynak ve yaşam güvencesi vererek insanları en iyiye yönlendirmiştir.

İdeal kent ve mutlu bir yaşam özleminde olan kitlelere, yaşam örneği olan İmam Ali'yi (a.s) teorik ve pratik bütünlüğünde sunuyoruz. Ümit ederiz yorgun düşmüş, şaşkın yürüyen adalet özlemcilerine bu örnek yeniden dinamizm kazandırır, geleceğe daha ümitli bakan bir toplum yetişir.

Kevser Yayınları olarak bu hizmeti, alanında en uzman kalemden okuyucularımıza sunmaktan mutluluk duyarız.

Tevfik Allah'tan
KEVSER

Yazarın Önsözü

Müminlerin emiri Ali'nin (a.s) kişilik ve karakteristik yapısı, bir kişinin kalemi ve bir kitabın hacmiyle anlatılamayacak kadar çok boyutludur. Bu konuda bir bireyin yapabileceği azami şey, onun bu fevkalade çarpıcı kişiliğinin boyutlarından birine veya birkaçına değinebilmektir.

Bu muazzam kişiliğin en ilginç boyutlarından biri, insanlar üzerindeki olumlu veya olumsuz etkisi; daha yerinde bir deyişle onun kendisine has "çekicilik ve iticilik gücü"dür. Daha da şaşırtıcı olanı, üzerinden asırlar geçmesine rağmen bu eşsiz kişiliğin bugün de insanlar üzerinde aynı etkiyi göstermekte olmasıdır. Elinizdeki kitapta bu konuyu incelemeye çalıştık.

Bireylerin kişilik ve karakteri, diğer insanların ruh ve canlarında reaksiyon yaratma açısından yekdiğeriyle aynı değildir. Kişilik ne kadar zayıf ve yüzeysel olursa zihinlerden silinmesi de çabuk olur ve insanlar üzerin-

deki etkisi de aynı ölçüde zayıflar. Buna karşılık büyük insanlar kişilik ve karakterlerinin büyüklük ve kuşatıcılığıyla orantılı olarak insanların kalbinde ve aklında fırtınalar yaratabilmekte, silinmeyecek izler bırakmakta, ister olumlu ister olumsuz olsun, yarattığı bu etki ve getirdiği aksiyon büyük ve kalıcı olmaktadır.

Bu tür etkileyici şahsiyet ve karakterler mutlaka dile destan olmakta, hakkında tartışmalar ve konuşmalar yapılmakta, çeşitli mevzulara konu olmakta, gündem yaratmakta; şiir, edebiyat, resim vb. sanat dallarına konu edilmekte, çeşitli hadis, hikaye ve kitapların kahramanı olmaktadır. Bütün bunlar Ali (a.s) için de geçerli olmuş, bu hususta ya benzersiz veya emsali ne pek az rastlanır bir örnek sergilemiştir. 7. yüzyıl İmamiye alimlerinden olan ünlü İslam mütefekkeri Muhammed b. Şehraşub-i Mazenderanî'nin, dünyaca ünlü eseri "Menakıb"ı yazarken evinde bini aşkın menkıbe kitabı bulunduğu, bunların tamamından faydalandığı ve bu menkıbe kitaplarının hepsinin, İmam Alinin (a.s) hayatını anlattığı bilinmektedir. Sadece bu örnek bile müminlerin emiri ve ilim şehrinin kapısı Ali'nin (a.s) muazzam kişiliğinin öteden beri ilim ve fikir adamlarının dikkatini ne kadar çekmiş olduğunu ve zihinleri ne ölçüde meşgul etmiş bulunduğunu anlatmaya yeter sanırız.

Ali (a.s) de Allah'ın has kullarından, Hakk'ın nuruyla nurlanan evliyaullahtan biriydi; ancak onu diğer seçkin müminlerden çok daha farklı kılan bir nokta, hala belleklerden silinmemiş olması, insanlara sürekli iman, canlılık, zindelik ve taptaze bir iman gücü

Hz. Ali..... 9
canlılık, zindelik ve taptaze bir iman gücü bahşetmesidir.

Sokrates, Eflatun, Aristoteles, İbn-i Sina, Descartes gibi filozoflar da insanoğlunun zihin dünyasında izler bırakan ve düşünceleri meşgul eden isimler arasındadırlar. Hele sosyal ve siyasi inkılaplar gerçekleştiren liderler, bilhassa 19. ve 20. yy'ın siyasi inkılab otoriteleri bu zihni fethin yanısıra taraftarlarında bir tutuculuk yaratmayı da başardılar. Keza, irfan şeyhleri de müritlerinin kalbini öylesine fethetmişlerdir ki "pir-i muğan" emredecek olsa, seccadelerini meyin al rengine boyamaları içten bile değildir. Ne var ki onların hiçbirinde, tarihin yansıttığı Ali taraftarındaki coşku, heyecan ve dinamizmle içiçe bir sevgi, teslimiyet ve inkılabilik görememekteyiz. Hatta Safeviler, Ali (a.s) taraftarı dervişleri yenilmez birer savaşçıya dönüştürebilmiş iseler; bunu kendi adlarına değil, Ali (a.s) adına yapabilmişlerdir ancak.

İçtenlik ve sevgi yaratan manevi iyilik ve güzellikle; sosyal ve siyasi liderlerin metaı olan üstünlük, çıkar ve yaşam maslahatı veya filozofların metaı olan akıl ve felsefe, ya da arifin metaı olan egemenlik ve kuşatıcılık ispatı yekdiğerinden tamamen farklı şeylerdir.

İslam felsefe tarihinde meşhur bir hadise vardır: İbn-i Sina'nın bilgi ve zekasına hayran olan öğrencilerden biri bir gün "Bu zeka ve ilimle peygamberlik iddiasında bulunsanız pek çok taraftar bulurdunuz." der. Ünlü bilgin bu cahilane yaltakçılık karşısında susmaktan başka çare bulamaz. Aradan zaman geçer; bir kış günü sabahın ilk vakitlerinde İbn-i Sina, yataktan öğrencisi-

ne seslenir ve bir bardak su ister. Havanın soğuk olması nedeniyle bunu yapmaya üşenen öğrencisi çeşitli bahaneler öne sürmeye başlar ve yatağından çıkmaz. Bu sırada sabah ezanını okuyan müezzinin sesi duyulur. İbn-i Sina "Bak dostum." der, "Bana, peygamberlik iddiasında bulunsam, inanacağını söylüyordun; halbuki şimdi bir bardak su vermiyor, sıcacık yatağını bir lahzacık olsun terk edemiyorsun. Şu müezzin ise, aradan 1000 küsur yıl geçtiği halde Peygamberin emrine itaat etmek amacıyla bu soğukta yatağını terk edip minareye çıkarak Allah'ın birliğine ve Resulullah'ın (s.a.a) elçiliğine şahadet etmektedir. Ne kadar seçkin de olsa; bir bilginle bir peygamberin sözlerinin, zihin ve kalpler üzerindeki etki ve nüfuzu arasındaki fark böylesine kıyaslanamayacak kadar büyüktür işte!"

Evet, filozoflar öğrenci yetiştirirler, izci değil; sosyal ve siyasi önderler bağnaz taraftarlar yetiştirirler, nefsinin her türlü kötülükten arındırmış insanlar değil; irfan şeyh ve üstatları teslimiyetçi müritler yetiştirirler; enerjik ve mücahit müminler değil!

Ali'nin (a.s) ise muazzam bir kişiliği ve kendisine has bir özelliği vardır. Onda hem filozofun özellikleri vardır, hem inkılab liderlerinin, hem ariflerin ve hem de peygamberlerin özelliği türünden bir özellik. Ali'nin (a.s) okulu akıl ve fikir, coşku ve inkılab, teslimiyet ve disiplin, iyilik ve güzellik, çekicilik ve hareket okuludur!

Ali (a.s) başkaları için adil bir imam olmadan önce, bizzat kendisi için adil olabilmiş, adaleti herkesten önce bizzat kendisine ve kendi yakınlarına uygulamış,

Hz. Ali..... 11
insanları davet ettiği "dengeli ve ölçülü olma" aslına önce kendisi uymuştur. İnsani kemallerin tamamını kendinde toplayabilmişti. Hem ulaşılması pek güç ve derin bir düşünceye sahipti, hem de dakik ve dolu dolusuna duygulara.

Ali (a.s) beden ve ruh kemalini bir araya toplamıştı. Geceleri ibadete başladığında Allah'tan gayri her şeyden kopar; gündüzleri halkın arasında, onlardan biri gibi yaşardı. Gündüzleri gözler onun eşitlik ve fedakarlık örneği davranışlarına şahit olurdu; kulaklar bilgece öğüt ve sırlar işitirdi ondan. Geceleriye yıldızlar, Rabbine yakaran Ali'nin (a.s) yaşlı gözlerine şahit olur, gökler onun coşkulu duaları ve aşıkane münacatlarını dinlerdi mahut bir sessizlikle. Ali (a.s) hem din alimiydi hem bilge, hem arifti hem sosyal lider, hem zahitti hem asker, hem hakimdi hem işçi, hem hatipti hem yazar. Kısacası Ali (a.s) tam anlamıyla ve bütün güzellikleriyle kamil bir insandı.

Elinizdeki kitap hk. 1388 Ramazanının 18-21. gecelerinde Hüseyiye-i İrşad'da yapılan dört konuşmanın ürünüdür. Bir giriş ve iki bölümden müteşekkil bu eserin giriş bölümünde çekicilik ve iticiliğin genel anlamlarına ilaveten insanların çekicilik ve iticilikleri de genel bir çerçevede işlenmiştir. Birinci bölümde İmam Ali'nin (a.s), onu hakkıyla tanıyan her insanda hayranlık uyandıran nadide kişiliğinin cazibesini ve bu cazibenin etki ve faydalarını ele almaya çalıştım. İkinci bölümde de o hazretin kimleri, ne tür hasletlere sahip insanları kendisinden uzaklaştırdığı boyutunu; iticiliğini incelemek istedim.

istedim. Bu iki bölümden sonra elde edilen netice İmam Ali'nin (a.s) iki boyutlu ve iki ayrı güce sahip olduğudur ki, ona uyan ve onun okulunun öğrencisi olmak isteyen de onun gibi olmalı ve bu iki zıt gücü, yani çekicilik ve iticiliği bir arada taşımalıdır.

Bu arada, salt bu iki güce sahip olmanın, hem itici, hem çekici bir karakter taşıyor bulunmanın Ali (a.s) okuluna mensup olabilmek için yeterli değil, gerekli şart olduğunu da hemen belirtelim. İşte bu nedenle elinizdeki eserde Ali'nin (a.s) çekiciliğinin ne tür insanları cezbediği ve iticiliğinin ise ne tür insanları itip kendisinden uzak tuttuğu konusunu işlemeye özen gösterdik. Bugün Ali (a.s) taraftarı olduğunu söyleyip de onun cezbediği insanları iten ve yine Ali (a.s) taraftarı olup da onun kendisinden uzaklaştırdığı tipleri kendisine doğru çeken veya o tiplere meyil gösteren niceleri var aramızda.

Ali'nin (a.s) iticiliğini işlerken İslam tarihinin en çirkin çehrelerinden biri olan "Hariciler" güruhunu örnek vermekle yetindik; ama Ali'nin (a.s) iticiliğine maruz kalan yegane tip, Hariciler değil elbette. Kitabın daha sonraki baskılarında, bu ve bunun gibi diğer bazı eksiklikleri gidermek nasip olur belki de.

Konuşmaların düzelti ve tamamlama zahmetini değerli alim kardeşim Fethullah Ümidi üstlendi. Kitabın yarısına yakın bir kısmı benim sözlerim ve onun kalemidir aslında. Diğer yarısını ya olduğu gibi aktardık, ya da kendim bazı düzeltmelerde bulundum. Bütün müslümanlar için faydalı olacağını umarım; Allah Teala

Hz. Ali..... 13
bizleri İmam Ali'nin (a.s) gerçek takipçilerinden kılınsın
inaallah.

4 Muharrem 1391 Hk
Şehid Murtaza

Mutahhari

Bismillahirrahmanirrahim

"Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileridirler, iyiliği emreder, kötülükten sakındırırlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekatı verirler ve Allah'a ve Resulüne itaat ederler. İşte Allah'ın kendilerine rahmet edeceği bunlardır. Şüphesiz, Allah, üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir." (Tevbe, 71)

"Allah, erkek münafıklara da, kadın münafıklara da ve -bütün- kafirlere, içinde ebedi kalmak üzere cehennem ateşini vaadetti. Bu onlara yeter. Allah onları lanetlemiştir ve onlar için sürekli bir azap vardır." (Tevbe, 68)

Hz. Ali..... 15

ÇEKİM VE İTİM KANUNU

Çekim ve itim kanunu bütün varlık dünyasına hakim olan genel bir kuraldır. Çağdaş bilimin de ispatlamış olduğu üzere bu kuralın dışında kalabilen bir tek zerre dahi mevcut değildir kainatta. En küçük atom parçacıklarından en hacimli cisimlere varıncaya kadar bütün varlıklar bu esrareniz çekim gücünün dairesi içindedir, yani hem çeker, hem çekime uğrarlar.

Eski çağlarda insanoğlu, çekim kanununun bütün varlık alemini kuşattığını bilmiyordu. Sadece mıknatısla kehribarın çekim gücü keşfedilmiş, bunun genel bir kanun olabileceği hiç düşünülmemiş; mıknatısla demir, kehribarla saman çöpüne mahsus sınırlı bir özellik olduğu zannedilmişti. Oysa ki şairin de dediği gibi:

Şu yerle gökyüzünde ne varsa

Hep biri diğerini çeker aslında!

Astronomi bilimiyle uğraşanlar da aynı eksik bilgiye sahipti; onlar da sadece yerküresi için bu durumun geçerli olduğunu sanmaktaydı. Onlara göre yerküre göğün tam ortasındaydı; her taraftan çekime uğradığı için ortada muallak kalmış olan bu yuvarlak gezegen, kainatta hiçbir yöne doğru hareket edemiyordu. Hatta kimilerine göre gökyüzü yeryüzünü çekmiyor, bilakis, itiyordu. Göğün her noktasından yerküreye eşit oranda bir güç yöneltiyor olmasından, yerküre belli bir noktada asılı durmakta, yer değiştirememekteydi.

Bitkilerle hayvanlar için de bir çekim ve itim gücünün varlığına inanılmaktaydı. Bitkiyle hayvan şu üç güce sahipti: Beslenme, yeşerme ve dölllenme. Bes-

Hz. Ali..... 17
lenme gücü de çekim, itim (dışlama), sindirim ve depolama olmak üzere dört güçten müteşekkil bilinirdi; midede gıdayı kendisine çeken bir güç olduğuna ve midenin uygun bulmadığı şeylerin de dışarı atıldığına inanılırdı.¹ Karaciğerde de suyu kendisine doğru çeken bir çekim gücünün varlığı kabul edilirdi.

---

¹ -Bugünse insan vücudu makinaya, boşaltım sistemi de tulumaya benzetilmektedir.

İnsan Dünyasında Çekim Ve İtim Gücü

Bu başlık altında işlemek istediğimiz konu, insanın cinsel boyutu değildir; her ne kadar cinsiyet meselesi çekim kanununa giriyorsa da bu, başlı başına bir konu olduğundan burada cinselliğe değinmeyecek, insanların sadece sosyal boyutlardaki çekicilik ve iticiliklerini ele almaya çalışacağız. Ancak, belli çıkar ve menfaatlere dayalı birliktelik veya çekiciliklerin de konumuzun dışında kaldığını hemen belirtelim.

Arkadaşlık, dostluk ve düşmanlık gibi hususların önemli bir kısmı, insanoğlundaki çekme ve itme gücünün birer tezahürüdür aslında. Bu çekim ve itimler de benzerlik, aynılık veya farklılık ve zıtlık gibi temeller üzerine kuruludur.² Bu nedenledir ki çekicilik ve iticiliğin ana nedenini benzerlik veya zıtlıkta aramak gerekir, nitekim bugün felsefenin pek meşhur kanunlarından biri olarak bilinir bu: "Benzerlik, birlikteliğin nedenidir, benzer şeyler yekdiğerini çekerler."

Bazen iki yabancı insan yekdiğerine karşı içinde bir sevgi, ilgi duyar; arkadaş olmak isterler; bu ilgi ve duyulan yakınlığın nedeni aralarındaki benzerliktir. İki insan arasında önemli benzerlikler olmazsa birbirini böylesine cezbetmeleri ve ilgi duymaları mümkün değildir. Kısacası birbirine yabancı iki insan arasında oluşan

---

2 -Elektro-mıknatis olayının tam tersi bir durumdur bu; mıknatista zıt kutuplar birbirini çeker sadece.

sıcak duygu, sevgi ve dostluk hissi, aralarındaki benzerliklerin sonucudur.

Mesnevinin 2. bölümünde ilginç bir hikaye anlatılır:

Bir bilge, bir leylekle bir karganın arkadaş olduğunu görür ve pek şaşırır buna. Sahi, leylekle karganın arkadaş olması mümkün müdür? Müşterekleri pek olmayan iki kuş. Bilge adam onları dikkatle izlediğinde ikisinin de ayaklarının aksadığını görür! Evet, aksama müştereki bu iki farklı hayvanı yekdiğerine yaklaştırmıştır.

İnsanlar için de durum bundan farklı değildir. İnsanların dostlukları mutlaka belli neden veya nedenlere dayalıdır; düşmanlıklar da böyledir, mutlaka bir nedeni vardır.

Kimilerine göre bu çekicilik ve iticilikler ihtiyaçlara ve ihtiyaçların giderilmesi gereğine dayalıdır. İnsan çeşitli ihtiyaçları olan bir varlıktır, yaradılışı itibariyle muhtaçtır. İhtiyaçlarını karşılamak ve boşlukları doldurabilmek amacıyla çalışır durur, insanoğlunun bunda başarılı olması ise kendisine paralel grup, imkan ve insanlarla elele verip, kendisine zararlı olabilecek grup, imkan ve insanlardan uzak durmasıyla mümkündür ancak. Yani burada da çekicilik ve iticiliğin bir nedeni vardır. Bu yalın hakikat gereğince ki insanoğlu çekicilik ve iticilik hassasına sahip olarak yaratılmıştır. Böylece kendisine faydalı olabilecek şeylere ilgi duyup, zararlı olabilecek şeylerden de sakınabilmektedir. Ne fayda, ne zarar veren, yani nötr olan şeylere karşıysa o da nötr ve ilgisizdir. Bu nedenle, insanoğlu için iki önemli ve hayati unsurdur çekicilik ve iticilik gücü. Bun-

ların azalması halinde bireyin hayatında boşluklar doğacaktır. Bu boşlukları doldurabilecek özellik ve kapasiteye sahip olanlar başkalarının ilgisini çekeceklerdir. Bu özellikten yoksun olanlar ise hiçbir boşluğu dolduramayacakları gibi birçok boşluklar da ortaya çıkarmayacak ve insanları kendisinden uzaklaştıracaktır. Nötr ve duygusuzlara gelince, onlar da bir kenarda tıpkı bir taş gibi duracaktır.

İnsanların Çekicilik Ve İticilikleri Farklıdır

İnsanlar çekicilik ve iticilik konusunda yekdiğerinden farklıdırlar, bu konuda insanları çeşitli sınıflara ayırmak mümkündür.

1- Yukarıda da belirttiğimiz gibi kimi insanlar nötrdürler; ne sevenleri vardır, ne de düşmanları, ne sevgi ve ilgi uyandırırılar, ne de düşmanlık ve nefret. Böylelerinin insanlar arasındaki konumu "taş"larıinki gibidir.

Bu tür insanlar, etkilemedikleri gibi etkilenmezler de ve belli bir tepkileri -olumlu veya olumsuz anlamda-yoktur. Ne iyilik edebilir, ne de kötülükte bulunabilirler. Tıpkı bir hayvan gibidirler, yemek yer, uyur, halkın arasında dolaşırlar; tıpkı koyun gibidirler, ne dostları vardır, ne düşmanları, eğer otuyla suyu muntazam veriliyorsa sevildiğinden değil, zamanı geldiğinde kesilip yenileceğindedir. O ne muhalefet eder, ne de taraf tutar. Bu tiptenlerin hepsi tek türdür: Kof ve boş! Çünkü her insan için sevmek ve sevilme bir ihtiyaçtır; aynı şekilde düşmanı tanıyıp ona karşı durmak da insan için bir ihtiyaçtır; oysa bu nötr tipin böyle bir ihtiyacı bile yoktur!

2- Kimileri de çekiciliğe sahip, ama iticilikten yoksun insanlardır. Herkesle samimi, herkesle dosttur böyleleri; her sınıftan insanla çabucak kaynaşır, herkese kendisini sevdirebilir, herkes onu dost görür ve kimse reddetmez. Öldüğü zaman da ardından gözyaşı döktürür ve mesela müslümansa cenazesine epey katılanı

olur; budist ise pek sevilip sayıldığından cesedi saygıyla yakılır.

Şair diyor ki yarısı müslüman, yarısı budist olan bir toplumda müslümanlar cenazeye saygı için onu törenle yıkar, gusleder, hatta daha bir azizlemiş olmak için zemzemle yıkarlar cenazeyi. Budistler de cenazeyi yakıp külünü savurarak saygılarını göstermiş, cenazeyi azizlemiş olurlar. İşte böyle bir toplumda öylesine sevil ki, müslümanlar cenaze törenine katılıp onu zemzemle yıkamayı arzulasınlar, budistler seni kendilerinden biri gibi kabul ederek cenazeni yakıp külünü savurmak istesinler!

Kısacası bu tür insanlar iyi ahlaklılık ve günümüzün deyimiyle sosyalliğin gereğinin herkesçe sevimlik olduğunu zannederler.

Belli bir inanç, belli bir prensip ve sosyal gayeleri olup salt kendi menfaatini düşünmeyen bir insan için böyle olmak mümkün değildir.

Çünkü belli inanç ve prensipleri olan biri, ister istemez dürüsttür; özü bir, sözü birdir, açık sözlü ve nettir. Aksi takdirde ikiyüzlülük edip nifakta bulunmuş olur. Zira insanların tamamı aynı görüş, aynı duygu ve aynı zevklere sahip değildir; adil insan da vardır, zalim insan da; kimi insan iyi, kimi kötüdür. Bir toplumda insafli insanlar olduğu gibi, insafsızlar da vardır; zorba ve fasıklar vardır. Belli amaç ve prensipleri olan birinin bütün bu tiplerin beğenisini kazanabilmesi elbette ki mümkün değildir, nihayet onun prensip ve ülküleri bir yerde birilerinin çıkarlarına ters düşecektir. Bu durum-

da onun herkesçe sevilmesi nasıl mümkün olabilir?

Bir toplumda istisnasız her kesiminin ilgi ve beğeni-sini kazanmanın tek yolu sahtekarlık, yalan ve gösteriştir, herkese kendi nabzına göre şerbet vermektir.

Belli bir inanç ve gayesi olan dürüst biri içinse bu mümkün değildir; böyle birinin dostu da olacaktır, düşmanı da. Onunla aynı fikir ve yolu paylaşanlar onu sevecek, fikrine ve yoluna karşı olanlarsa ondan hoşlanmayacaktır.

Hümanizm ve salt insan severlik görüşünü savunan bazı hıristiyanlara göre insanoğlunun kemalinin doruğu sevgidir, kemale eren insanda sadece sevgi vardır, bu nedenle de böyle birinin sadece çekici boyutu vardır, itici boyutu yoktur. Kimi budistler de böyle bir inanç taşıyor olabilir.

Hıristiyan ve budist felsefede pek sık göze çarpan hususlardan biri sevgidir. Bu inanışlara göre insan herkesi, her şeyi sevmeli, herkes de onu sevmelidir. Herkes sizi sevince, kötüler bile sizi sevecektir, çünkü sizden sevgi görmüş olacaklardır.

Halbuki salt sevgi yeterli değildir, insanın inanç ve prensipleri de olmalıdır. Mahatma Gandhi'nin de "Budur Benim Dinim" adlı kitabında belirttiği gibi, sevgi hakikatle birlikte olmalıdır, hakikatle birlikte olmak demekse prensipli olmak demektir ki, ister istemez düşman kazandırır insana. Çünkü bir nevi iticiliktir prensipli olmak; kimilerini uzaklaştırır, kimilerinin de mücadele etmesine neden olur.

İslam dini de bir sevgi okuludur aslında, nitekim Enbiya suresinin 197. ayetinde Peygamberimizin (s.a.a) bütün alemler için yalnızca rahmet olarak

bütün alemler için yalnızca rahmet olarak gönderildiğine vurgu yapılır. Yani en tehlikeli düşmanları için bile bir rahmettir o; onları da sever.³

Ancak Kur'an'da emredilen bu sevgi, her insana hoşlanacağı şekilde davranmak ve herkesin zevkini okşayıp herkesin ilgisini kazanmak değildir asla. İslami sevgi, herkesin her şeye ilgi duyması veya kimsenin zevkine karışılmaması değildir. Aslında bu sevgi değil, ikiye bölünmüş ve nifaktır. Sevgi, hakikatle birliktelik arzettir, hayra vesile olmak demektir; hayra vesile olacak şeyler yapmaksa pekala herkesin hoşuna gitmeyebilmektedir. Nitekim insan kimi zaman birini sevdiğinden onun hayrına olacak bir şey yapmakta, ama muhatabı, minnettar kalacağı yerde onun yaptığı şeyden hiç hoşlanmadığı için düşman kesilivermektedir! Kaldı ki sevginin de daha makul ve mantıklı olanı, belli bir kişi veya bireyin değil, bütün insanlık aleminin hayrına olan şeyi yapmaktır. Bu açıdan bakıldığında ise bir grup veya bireye yapılan iyiliğin insanlık camiası için pekala zararlı ve kötü bir sonuç doğurması da mümkündür!

3- - Evet, Resulullah (s.a.a) alemler için bir rahmetti; hayvanları, bitkileri dağı- taşı bile severdi. Nitekim her sarığın, her kılıcının, her atının bir adı vardı. Bu da bütün varlıkları sevmesinden, bütün cisimlerin şahsiyeti olduğuna inanmasından kaynaklanırdı. Bu özelliğe sahip ikinci bir insan görülmüş değildir tarihte. İnsanlık sevgisinin sembolüydü o. Uhud dağından geçerken sevgiyle dağa bakar ve "Biz bu dağı severiz, o da bizi sever!" buyururlardı. Evet, Resulullah (s.a.a) dağları, taşları bile severdi, bütün alemler için bir rahmetti.

Nitekim insanlık tarihinde büyük islahçuların yaptıklarına bakınız; toplumların örf ve kurallarını islah etmekte, bu yolda olmadık sıkıntı ve dertlere katlanmakta, ama karşılığında insanlar, hiçbir teşekkürde bulunmadıkları gibi eziyet ve düşmanlık göstermektedirler!

Binaenaleyh sevgi, her zaman insanları kazanmaya vesile olmayabilir, hatta kimi zaman gösterilen sevgiler insanların hiç hoşuna gitmeyebilir, uzaklaşmalarına sebep olabilir ve hatta hatta kitleleri sizin aleyhinize ayaklandırabilir!

Abdurrahman b. Mülcem, İmam Ali'nin (a.s) en azılı düşmanlarındandı, onun kendisi için ne kadar tehlikeli bir düşman olduğunu Ali (a.s) de biliyordu. İmamın yakın dostları "Bu çok tehlikeli, izin ver, işini bitirelim!" dediklerinde, "Önce idam edip sonra yargılamak mı?! Asla!" diye cevap vermiş İmam ve şöyle devam etmişti: "Henüz cinayet vuku bulmadan kısasa kalkışılabilir mi? Eğer o benim katilimse ben onu nasıl öldürebilirim ki? O zaman o benim değil, ben onun katili olurum! Ben onun yaşamasını istemekteyim, o ise beni öldürmek istemekte!"⁴

Evet, İmam "Ben onun iyiliğini isterken, o benim kötülüğümü istiyor; ben onu seviyorum, o ise bana düşmanlık besliyor." diyor.

Dahası, sevgi insanoğlunun yegane kurtuluş reçetesi değildir. Kimi huy ve karakterler için şiddet de şarttır; yeri geldiğinde savaş, mücadele ve dışlama da sevgi

kadar şart ve elzemdir. İslam dini hem sevgi ve çekicilik dinidir, hem karşı koyma ve iticilik dini!⁵

5- Burada geçen karşı koyma ve cezalandırmanın, sevginin bir tezahürü olduğu söylenebilir. Nitekim bir duada Allah Tealaya yakarılırken "Ey rahmet ve sevgisi gazabına üst gelen! Merhamette bulunmak istediğin içindir gazaba gelişin; sevgi ve rahmetin olmasa gazaplanır mıydın hiç?!" denilmektedir. Burada durum, tıpkı çocuğunu seven ve onun geleceğine karşı ilgisiz kalamayan bir babanın durumu gibidir. Çok sevdiği çocuğu kötü bir şey yaparsa ona öfkelenmekte, sert davranmakta, hatta tokat atabilmektedir. Oysa aynı baba; başkalarının çocuklarında çok daha kötü davranışlar gördüğü halde onlara karşı asla böyle davranmamakta ve kendi çocuğuna gösterdiği tepkiyi göstermemektedir. Bunun sebebi kendi çocuğuna duyduğu ilgi ve ona karşı beslediği sevgidir.

Kimi zaman da sevgi, gerçekte birliktelik sunmaz, duyguya dayanır; aklın ve prensibin yer almadığı bir sevgidir, Kur'an-ı Kerim'de bu tür sevgiye işaret edilerek şöyle buyrulur:

"... Eğer Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız onlara Allah'ın dinini uygulama konusunda acıma duygusuna kapılmayın." (Nur, 2)

Evet, suçlunun cezalandırılması gerekiyorsa duyguya kapılıp gevşek davranmayın denilmektedir. Zira İslam bireyi sevdiği kadar toplumu da sevmektedir.

Günahın en büyüğü, insanın bir günahı önemsiz sayması ve günah işlemeyi küçük bir şeymiş gibi görmesidir. Müminlerin emiri Hz. Ali'nin (a.s) de buyurmuş olduğu gibi: "Günahın en kötüsü, hafife alınan günahtır."

(Nehc'ul Belağa, 340. vecize)

Bu nedenedir ki İslam dini; bir günahın başkalarının huzurunda işlenmesi ve başkalarının bu günahın farkına varması halinde, günahı işleyenin cezalandırılmasını, gerekiyorsa had veya tazir vurulmasını emreder. İslam fıkhi gereğince, bir farzın terki veya bir haramın işlenmesi halinde ya tayılan had vurulur, ya da

Bu kısa açıklamadan sonra Şimdi tekrar konumuza d6n6p 6ç6nc6 grubu inceleyelim:

3- Kimi insanlar da vardır ki cazibe ve çekicilikleri yoktur, sadece iticilikleri vardır; d6Őman kazanırlar ama dost edinemezler. İnsanları kırmasını bilir, ama kazanmasını beceremezler. Bu tipler de eksiktirler; insani hasletleri noksandır bunların. Zira insani hasletler gereğince, az da olsa onları seven, iyi olarak tanıyan birilerinin olması gerekir; bir toplumda 6ok az da olsa iyi insanlar daima vardır 66nk6. B6t6n insanlar k6t6 olsalardı, bu d6Őmanlıklar adalet ve hakikatin delili olurdu. Halbuki hi6bir zaman b6t6n insanlar iyi olmadığ gibi, k6t6 de olmamıştır. Herkesi kendisine d6Őman eden biri, bizzat hatalı veya k6t6 demektir. 66nk6 yapısında az da olsa birtakım iyi y6nler bulunan birinin hi6 dostu ve seveni olmaması m6mk6n değildir. Bu t6r insanlarda olumlu boyut hi6 olmadığındandır ki hi6 kimse onları sevmez. B6ylelerinin varlığı baştan sona tatsız olduğu i6in başkalarına da elbette ki tat

---

had tayin edilmemiŐse tazir uygulanır. Tazir, "had"den daha az miktarda bir cezalandırmadır ve miktarını Őer'i hakim -kadı- tayin eder.

Bir bireyin g6nah iŐlemesi ve hele g6nahının bilinip anlaşılması halinde toplum g6naha bir adım yaklaŐmıŐ veya (eğer g6nah alenen iŐlenmiŐse) itilmiŐ olur ki bu da toplum i6in b6y6k bir tehlike- dir. Bu nedenle toplumdaki bu sapmayı d6zeltmek ve iŐlenen g6nahın hafife alınmasını 6nlemek i6in g6nahkarın (alenen g6nah iŐlenmiŐse) mutlaka cezalandırılması gerekmektedir.

Bu a6ıklamadan da anlaşılacağı 6zere cezalandırma olayı hem fert, hem toplum i6in bir rahmet ve sevgi 6r6n6d6r.

veremez, herkese tatsız gelirler. Birine veya birilerine hoş ve tatlı gelebilecek hiçbir olumlu boyut yoktur böylelerinin yapısında. Ali (a.s) şöyle der:

"İnsanların en güçsüzü dost bulmada güçlük çeken-dir, ondan daha güçsüzü ise, dostlarını yitirip yapayal-nız kalandır."⁶

4- Kimi insanlarsa hem çekicidirler, hem itici. Bu tür insanlar belli bir fikir ve inanca sahiptirler, belli prensipleri vardır, inançları doğrultusunda çalışırlar, kimi insanların ilgisini kazanır, gönüllere taht kurarlar; kimi insanlarsa tepkisini çeker, onları uzaklaştırırlar kendilerinden. Böyle insanların hem dostları, hem düşmanları vardır; hem taraftarları, hem muhalifleri vardır.

Ancak, bu tipler de farklı durumlarda olabilirler. Kiminde çekicilik ve iticilik eşit ölçülerde vardır, kiminde zayıftır, kiminde biri diğerinden az veya çoktur. Şahsiyet ve kişiliği güçlü insanlar, hem cazibesi, hem iticiliği güçlü olan insanlardır. Hatta güçlülüğün de ölçüleri vardır; bazen o kadar güçlü bir kişilik vardır ki, sevenleri onun için canlarını feda eder, uğrunda ölmek için can atarlar; düşmanları da aynı ölçüde serttirler, onları ortadan kaldırmak için canlarından geçmeyi kolaylıkla göze alırlar. Bu, bazen öylesine güçlüdür ki öldükten sonra bile cazibe ve iticilikleri insanları etkilemeye devam eder, asırlar boyu geniş bir yelpazede süregiden bir etkinlik sergiler. Üç boyutlu çağrılar, nasıl peygamberlere mahsus bir olaya, bu üç boyutlu çekicilik ve

Hz. Ali..... 29
iticilik türü de sadece evliyalara mahsus bir kemal de-
recesidir.⁷

Diğer taraftan, bu insanların hangi tiplerin ilgisini çektiğini, hangi tiplerin tepkisine yol açtığını da incelemek gerekir. Mesela bazen bilgili insanları cezbeder, cahilleri kendilerinden uzaklaştırırken, bazen bunun tam tersini yaparlar. Bu tiplerden kimi saygın insanları cezbedip şahsiyetsizlerin tepkisini kazanırken, kimi de tam tersini yapar. Kısacası kimlerin sevgisini, kimlerin tepkisini kazandığına bakarak bu güçlü karakterin ne tür güçlü (olumlu mu, olumsuz mu) bir karakter olduğunu anlamak mümkündür.

Sırf çekicilik ve iticilik sahibi olmak ve hatta bu alanda güçlü olmak bile bir şahsın methedilir kişiliğe sahip olduğunu göstermez. Bu, sadece kişiliğin varlığını kanıtlayan delil olabilir ve kimsenin kişiliği onun iyi olduğuna delil olamaz. Dünyada nam salmış ünlü liderler, hatta Cengiz Han, Haccac ve Muaviye gibi profesyonel caniler bile çekicilik ve iticilik yönünden güçlü insanlardır. Ruhunda olumlu bazı noktalar bulunmayan birinin kalabalık orduları peşinden sürükleyebilmesi mümkün değildir. Liderlik gücü olmayan birinin, kitleleri etkileyip öylesine harekete geçirmesi imkansızdır.

Nadir Şah da bu silsileden bir halkadır. Kopardığı kellelerin, oyup yuvalarından çıkardığı gözlerin haddi hesabı yoktur; işte bu adamda da çok güçlü ve etkileyici bir kişilik vardı. Safevilerin son dönemlerinin bozguna uğramış İran'ından fevkalade güçlü bir ordu çı-

karmayı başardı. Demir parçalarını hızla kendisine çeken bir mıknatıs gibi savaşçı insanları cezbedip etrafında topladı ve İran'ı kurtarmakla kalmayıp sınırlarını Hindistan'ın en ücra köşelerine kadar genişletebildi.

Evet, her kişilik, kendine benzer olanları çeker; benzemeyenleri de iter. Adalet ve şerefle yoğrulmuş bir kişilik, haktan yana şerefli insanların ilgisini çeker, zevk ve eğlence düşkünü şerefsiz ve alçak tipleriye kendinden uzaklaştırır; ikiyüzlü dünya düşkünlerinin tepkisini kazanır. Keza cani bir tip de kendisi gibilerin ilgisini çeker, canileri etrafında toplar ve iyileri uzaklaştırır.

Bir diğer nokta da bu çekim veya itim gücünün miktarıdır. Tıpkı Newton çekim kanunundaki gibi bir maddenin özgül ağırlığıyla diğer madde arasındaki uzaklık nasıl çekim gücünü artırıp eksiltiyorsa, insanların çekiciliği de, çekicilik sahibi şahıs tarafından kaynaklanan güce göre değişir.

İkili Güç Sahibi İmam Ali (a.s)

İmam Ali (a.s) de ikili güce sahip bir kişiliktir; hem çekicidir hem itici. Cazibe ve iticiliği fevkalade güçlüdür üstelik. Hiçbir asır ve zamanda onunki kadar güçlü çekicilik ve iticiliğe rastlamak mümkün olmamıştır belki de. Çok ilginç dostları vardır, tarihe mal olmuş birer kişiliktir her biri; fedakar mı fedakar. Onun uğruna her an ölüme atılabilen, olmadık sıkıntı ve eziyetlere göğüs geren, onun için ölmeyi iftihar bilip onun sevgi deryasında her şeyi unutan nadide insanlar. İmam Ali'nin (a.s) şahadeti üzerinden asırlar geçtiği halde bugün bile bu cazibe olanca gücüyle iyileri kendisine doğru çekmekte, insanları hayretler içinde bırakmaktadır.

Hayatı boyunca şerefli ve dürüst, dünya malına düşkün olmayan dindar ve yiğit insanlar yetiştirdi; sevgi, adalet ve fedakarlık timsali olan bu insanlar onu ölesiye seviyor, uğruna can vermeyi şeref addediyordu. Her biri bir tarih olan bu yiğit insanlar, Muaviye ve diğer hunhar Emevi halifeleri döneminde sırf ona olan sevgilerinden dolayı takibata uğradılar, işkenceler gördüler, öldürüldüler. Bütün bunlara rağmen onu sevmekten ve bu sevgiyi dile getirmekten çekinmediler.

Dünyanın diğer siyasi liderlerinin, ölümleriyle birlikte kişilikleri de toprağın altına gömülmekte; hakikat aşkıları ise öldükten sonra gönüllerde daha bir taht kurmakta, inanç ve fikirleri daha bir parlaklık kazanmaktadır.

Tarih bunun nice örnekleriyle doludur. Ölümünden

yıllar, hatta asırlar geçmesine rağmen Ali'nin (a.s) sevenleri, onun düşmanlarının takibatına uğramış, olmadık eziyetlere maruz kalma pahasına onu sevmekten vazgeçmemişlerdir.

Bu tutkunun ilginç örneklerinden biri Meysem-i Temmar'dır. İmam Ali'nin (a.s) şahadetinin üzerinden 20 yıl geçtiği halde, sırf onun taraftarı olduğu için tutklanmıştı. İdam sehпасına ilerlerken Ali'nin (a.s) fazilet ve erdemlerini haykırıyordu. Özgürlüklerin sindirildiği, feryatların sinelere gömüldüğü, kimsenin sesini yükseltmediği bir zulüm ve baskı döneminde Meysem mertçe haykırmakta ve "Gelin size Ali'nin (a.s) insani erdem ve faziletlerini birer birer anlatayım!" demektedir. Müslüman halkın heyecan ve iştıyak ile onu dinlemeye koşması üzerine dehşete kapılan Emevi zorbaları, derhal şehid etmektedir Meysem'i.

Ali (a.s) ve yarenlerinin bu tür inanılmaz örnekleriyle doludur tarih sayfaları.

Bu cazibe ve tutku, şu veya bu çağa münhasır da değildir, her çağda bu cazibenin tecelli ettiği ve fevkalade derin izler bıraktığı bir hakikattir.

Arap edebiyatının pek ünlü isimlerinden olan İbni Sikkit, edebiyatın devlerinden olan Sibeveyh gibi isimlerle birlikte anılır. Abbasi halifesi Mütevekkil döneminde yaşayan bu adam, Ali'nin (a.s) şahadetinden 200 yıla yakın bir zaman geçtiği halde onun Şia'sı olmakla suçlananlardandır. Ne var ki, edebiyat sahasında kendi döneminin nadir isimlerinden biri olduğu için halife, çocuklarına özel öğretmen olarak seçer onu. Bir

gün çocukları, babalarının karşısında başarıyla sınavdan geçince, babaları bundan memnun olur ve İbn-i Sikkit'ten razı olduğunu bildirir. Mütevekkil sevinç sarhoşluğuyla veya belki de İbn-i Sikkit'i denemek ve tepkisini ölçmek için küstahça bir soru sorar ve "Sence şu iki çocuk mu daha iyi, yoksa Peygamberin (s.a.a) torunları ve Ali'nin (a.s) oğulları olan Hasan'la Hüseyin mi?!" der.

İbn-i Sikkit bu kıyaslamadan çok rahatsız olur, damarlarındaki kan donar ve bir an bu mağrur zatın ne derece küstahlaştığını düşünür, çocukların eğitimini almakla hata ettiğini anlar ve kendini suçlar. Bu küstahlığa gereken cevabı vermekten çekinmez. "Ant olsun Allah'a," der, "Hasan ve Hüseyin bir yana; Ali'nin (a.s) kölesi Kamber bile bunlardan ve babalarından daha iyidir benim nazarımda!"

Peygambere ve Ehl-i beytine karşı duyduğu kin ve nefretiyle tanınan Mütevekkil, hemen oracıkta bu yiğit insanın öldürülmesini emreder ve İbn-i Sikkit'in boynu vurulur ve dili ensesinden çıkarılır.

Tarih, Ali (a.s) aşkına ve onun haklılığını haykırarak ölüme atılan yiğitlerle doludur.

Böyle bir kişiliğe tarihte kolayca rastlanamayacağıni söylemek abartma olmayacaktır.

Görülmemiş bir cazibe, eşine ender rastlanır bir çekiciliktir bu.

Ali'nin (a.s) çekiciliği kadar, iticiliği de pek güçlüdür. Onun adını bile duymaya tahammül edemeyen yeminli düşmanları vardır. Ali (a.s) bir fert değil, bir ekoldür aslında. Bu nedenledir ki kimi insanları kendisine doğ-

ru çekmekte, kimi insanları da kendisinden uzaklaştırmaktadır. Evet, hem cazibesi, hem iticiliği güçlü olan nadir bir kişiliktir Ali (a.s).

1.BÖLÜM

GÜÇLÜ ÇEKİMLER

"Son Peygamber" adlı eserin 1. cildinin önsözünde "Çağrılar" şöyle anlatılır:

İnsanlar arasında vuku bulan çağrı ve davetler her zaman aynı olmamıştır, çağrılarının etki, güç ve sahası farklı olmuştur.

Bazı çağrılar ve düşünce sistemleri tek boyutlu olmuş ve sadece bir boyutta ilerleyip yayılmışlardır. Ortaya ilk çıktığı günlerde epey taraftar toplamış, kitleleri etkilemiş, ancak belli bir dönemi geride bıraktıktan sonra bütün cazibesini yitirip unutulmaya yüz tutmuştur.

Kimi çağrılarsa iki boyutlu olmuş hem zaman hem mekana yayılabilmektedir. Yani salt mekan değil, zaman boyutuna da yayılabilmektedir.

Kimi çağrılar da vardır ki çok boyutludur, çeşitli sınıftan insanları kuşatıp etkiler, bütün kıtalarda, bütün

çağlarda gönülleri fethetmeye devam eder, bireyleri ve kitleleri fevkalade etkiler. Bu tür üç boyutlu çağrılar peygamberlere ve onların yolunu sürdüren evliyalara mahsustur.

Sahi, insanların fitrat ve yapısına hitap eden ve asırlar boyunca -tıpkı tahrif olmamış semavi dinlerin yaptığı gibi- kitleleri peşinden sürüklemeyi başaran herhangi bir felsefe veya düşünce okulu olmuş mudur insanlık tarihinde?!

Bu tür cazibe ve çekimler sadece ilahi dinlere mahsus değil midir?

Cazibe ve çekimler kimi zaman tek boyutlu, kimi zaman iki, kimi zaman da üç boyutludur.

Ali'nin (a.s) cazibesi de yukarıdaki sınıflamada üçüncü türe giren bir cazibedir; sadece milyonları kendisine çekmekle kalmamış, aynı zamanda çağları da aşarak bir veya birkaç asra değil, bütün zaman dilimine yayılan bir özellik sergilemiştir. Ali (a.s) öyle bir hakikattir ki zaman ve mekanın çehresinde parlamakta, insanların fitratının derinliklerine nüfuz etmekte, bugün bile insanlar onun ahlak ve erdemlerini mütalaa eder veya dinlerken gözyaşlarını tutamamakta, ona reva görülen zulüm ve baskıları affedememektedir. Düşmanı bile etkisi altına alan bir gerçektir bu; düşmanı bile onun kişiliği karşısında saygıyla eğilmektedir. Bu da, cazibelerin en güçlüsüdür.

Tek başına bu gerçek bile, insanla din arasındaki bağın, maddi türden bağlara hiç benzemediğini ve hiçbir bağın insanoğlunun ruh ve özünü bunca etkileye-

Hz. Ali..... 37
meyeceğini göstermeğe yetmektedir.

Bu nedenledir ki İmam Ali de (a.s) Allah'a inanan biri olmasaydı, Yaraticısına bunca teslimiyet sunmasaydı şimdiye dek çoktan unutulmuş olurdu. İnsanlık tarihi nice kahramanlara şahit olmuştur: Söz ve hitabe kahramanları, bilim ve felsefe kahramanları, güç ve iktidar kahramanları, savaş kahramanları... Ne var ki bunların hepsi zamanla unutulmuş, hatta kimi tanınmamıştır bile. Ali (a.s) ise terör edildiğinde ölmemiş, bilakis, yepyeni bir hayat bulmuştur. Onun hayat ve ölümü tanımladığı şu sözleri ne kadar da çarpıcıdır.

"Mal-mülk yığmakla uğraşanlar yaşarken ölmüşlerdir zaten; Allah'a teslim olmuş alimler ise insanlık var olduğu sürece yaşamaya devam ederler; vücutları top-rak olup gitmiştir, ama iz ve etkileri yüreklerde yaşar."⁸

Bir başka konuşmasında da kendisi için şöyle der:

"Beni yarınlarda göreceksin, yarınlarıma da şahit olacaksınız; bilmediğiniz özelliklerim o zaman aşikar olacak size! Ben aranızdan ayrılınca yerimi başkası aldı-ğında tanıyacaksınız beni asıl!"⁹

Dünyaca ünlü müslüman şair İkbâl, Ali'yi (a.s), bu cümlesine işaret ederek şöyle anlatır:

Benim çağım sırların bilindiği çağ değil

Benim Yusuf'um bu çarşılar için değil!

Eski dostlardan ümidimi kestim

Benim "Tûr"um Musa-yı Kelim'i özler.

Dostların deryası çiğdem gibi sessiz, hareketsiz

---

8 - Nehc'ul Belağâ, 139. hikmet.

9 - Nehc'ul Belağâ, 149. hutbe.

Benim çiğdemimse deryalar gibi fırtınalı.
Benim nağmem başka bir dünyadan geliyor aslında
Bu zil sesleri başka bir kervandan gelmede aslında.
Nice şairler öldüler, ama
Başkalarının dirilmesine neden oldular.
Ölüm döşeğinden, ölümsüzleşmiş olarak
Kalktılar... Çiçek gibi mezarlıktan yeşerdiler.
Benim deryalarım arklara sığmaz.
Benim fırtınam için derya lazım.
Benim canımda uyuyan Burak'lar var
Meydanım dağlar-taşlardır, ovalardır benim.
Hayat suyu içirdiler bana
Sırlara ortak oldum.
Benim açtığım sırrı kimse açmadı.
Benim düşüncem gibi inci bulamadı.
Bunu feleğin çarkı verdi elbet bana.
Hizmetkarlardan sır gizlenmez çünkü.¹⁰

Evet, Ali'nin (a.s) kişiliği de aslında tıpkı fitrat kanunları gibi ölümsüzdür; bitip tükenmeyen, aktıkça artan bir pınardır. Ünlü çağdaş yazarlardan Cübran Halil Cübran'ın da tabiriyle "Ali (a.s), kendi çağından daha önce dünyaya gelmiş bir kişiliktir."

Kimi insanlar sadece kendi çağlarının liderleridirler, kimi insanlar kendi çağlarından sonra da belli bir süre liderliklerini korur, ama yavaş yavaş unutulurlar. Ali (a.s) ve bir nebzecek olsun ona benzeyen insanlarsa -ki böyleleri çok azdır gerçekten- insanlık için daima lider

---

10 - İkbâl'in tüm şiirleri, Farsça metin s: 6 ve 7.

Hz. Ali..... 39
ve kılavuzdurlar.

Sevgi Ve Aşk Okulu: Şiilik

Şiiliği diğer İslam okullarından ayıran en önemli özellik, temellerinin sevgiye dayalı olmasıdır. Resulullah'ın (s.a.a) hayatta olduğu yıllarda oluşan bu okul, sevgi ve samimiyetle yoğrulagelmiştir.

Hız. Resulullah'ın (s.a.a) "Ali ve onun Şia'sı kıyamet günü kurtuluşa erenlerdendir!"¹¹ hadis-i şerifi üzerinde düşünmemek mümkün müdür? Bu hadisin buyrulduğu sıralarda Ali'nin (a.s) çevresinde ona uyan, onu pek seven, ona tutkun olan müminler vardı. Şiiliğin sevgi ve aşk okulu olduğunu söylerken tarihin biraz geçmişine ve Resulullah'ın (s.a.a) dönemine uzanmak gerekir; tarihin o sayfalarındaki tozlar silindiğinde Ali'yi (a.s) sevmenin, ona uymanın bir sevgi ve tutku okulu olduğu görülür. Sevgi unsurunun Şiilikte vazgeçilmez bir payı vardır. Şiilik tarihi bir "serdengeçtiler" tarihidir; aşklar,

---

11 İslam tarihinin fevkalade çarpıcı sayfalarından biridir bu: Celaluddin Siyuti, Dürr'ul Mensur tefsirinde Beyyine suresinin 7. ayetini açıklarken İbn-i Asakir'in, Cabir b. Abdullah Ensari'den aktardığı şu hadiseyi rivayet eder:Resul-i Ekrem'in (s.a.a) yanında oturduğumuz bir sırada Ali'nin bize doğru gelmekte olduğunu gördük. Peygamber efendimiz bakışlarını Ali'ye dikerek "Canımı elinde tutan Rabb'ime ant olsun ki, şu Ali ve onun Şia'sı kıyamet günü kurtuluşa erenlerdendir!" buyurdular. Bu olay, birçok İslam kaynağında teferruatıyla geçer. Bkz: Künuz'ul Hakâik: Münâvi (iki rivayetle naklediliyor), Mecme'uz Zevâid: Haysemi, Sevâik'ul Muhrike: İbn-i Hacer.

H.z. Ali..... 41
vurgunlar, tutkunlar ve fedailer tarihidir.

İmam Ali'nin (a.s) öyle bir kişiliği vardır ki İslam şeriatı gereğince had uygulayarak cezalandırdığı -hatta hırsızlık yaptığı için elini kestiği- insanlar bile ondan yüz çevirmemekte ve ona olan sevgi ve bağlılıklarını yitirmemektedirler. Bu çarpıcı gerçeğin, müminin hasleti olduğunu hatırlatan İmam Ali (a.s), bir hutbesinde şöyle der:

"Bana düşmanlık etmesi için şu kılıçla müminin burnunu kesecek olsam, yine de düşman olmaz bana; beni sevmesi için bütün dünyayı kendisine bağışlasam da münafık kimse dost olmaz bana! Zira sevgili Resulullah'ın (s.a.a) dilinden dökülmüş bir gerçektir bu. O hazret "Ya Ali, mümin sana düşman olmaz ve münafık seni sevmez!"¹²

Bu fevkalade kişiliğiyle Ali (a.s), fitratları ve insanların yapısını ölçmek için mükemmel bir mihenk taşı ve terazidir: Temiz bir yaratılış ve fitrata sahip biri, Ali'nin (a.s) kılıcıyla kesilse bile gücenmeyecektir ona; fitratı çirkin olan kötü yaratılışlılara ihsanda bulunulsa da sevmeyeceklerdir Ali'yi.

Ali (a.s) hakikatin tezahür ve tecellisinden ibarettir çünkü!

İslam tarihi bunun çarpıcı örnekleriyle doludur!

İmam Ali'yi (a.s) pek seven inançlı insanlardan biri, bir gün bir anlık bir gaflete kapılıp bir hata işler. İslam'ın emri gereğince elinin kesilmesi gerekmektedir.

Hükmü uygulama yetkisi Ali'nin (a.s) elindedir. Ali (a.s), Allah'ın hükmünü uygulama hususunda zerrece ihmalkarlık göstermemiştir ömrü boyunca. Nitekim dostu hakkında da ayırım gözetmez ve elini kesiverir. Adam, kesilen parmaklarını diğer eline alıp ceza mahallinden uzaklaşırken, Ali'nin (a.s) amansız düşmanlarından olan Hariciler güruhuna mensup İbn-i Kevvâ adlı adam sinsice yaklaşp fırsatı değerlendirmek ister ve "Ne oldu sana, nedir bu halin? Kim yaptı bunu sana, kim kesti parmaklarını?!"der.

Verilen cevap, Haricinin dehşetle irkilmesine neden olacaktır:

"Cezamı veren, peygamberlerin sonuncusu ve en azizinin vasi ve vekilidir, vasi ve halifelerinin efendisi, başlar tacıdır! Kıyamet günü yüzü ak çıkacak olanların imamı, müminler üzerinde hak sahibi olmaya en layık kimsedir o! Adı Ebu Talib oğlu Ali'dir, müminlerin emiri, inananların hidayet imamıdır! Nimet cennetlerinin öncüsü, korkusuz yiğit savaşçıların emsalsizidir; cehalette direnenlerden intikam alan, namaz kılarken zekat verir o... Olgunluk ve kemale götüren kılavuz, kemal yolunun rehberi ve imamıdır o... Kimdir o, bilir misin? Doğruları söyleyen, sözleri sevap olan, Mekkeli cesur adam, vefa ve samimiyet timsali eşsiz insandır o!"¹³

İbn-i Kevvâ kulaklarına inanamayarak "Deli misin sen be adam, o benim elini kesiyor, sense halâ onu

---

13 - Bk: Bihar'ul Envar c: 40 s: 281-282 yeni baskı. Ayrıca bk: Fahr-i Razi'nin Tefsir-i Kebir'i, Kehf suresi, 9. ayetin tefsirinde "Em hesabte..."

Hz. Ali..... 43
övüyorsun öyle mi!?" deyince, "Onu sevmemek mümkün mü?" der. "Hele şimdi sevgisi artık etimle, kanımla da yoğrulduktan sonra... Vallahi, sadece Allah'ın emrine uyarak kesti elimi, hak mı haktır bu verdiği ceza!"

Bu çarpıcı örnekler, tefekkür sahibi her müslümanı İmam Ali'nin (a.s) çarpıcı kişiliği ve ona duyulan bunca sevgi ve bağlılık üzerinde samimiyetle düşünmeye sevk etmekte ve bu sevginin izlerini kalıcı kılmaktadır.

Sevgi İksiri

Farsça şiir söyleyen şairler, aşkı "iksir" olarak tanımlamışlardır. Kimyagerler, tabiatta bir maddeyi başka bir maddeye çevirme kabiliyeti taşıyan "iksir" veya "kimya" adlı bir maddenin varlığına inanmış¹⁴ ve asırlarca bu maddeyi arayıp durmuşlardır. Şairler "Değişim ve dönüşüm gücüne sahip olan gerçek iksir sevgi ve samimi aşktır; çünkü aşk, nitelikleri değiştirebilecek güce sahiptir." dediler.

Aşk mutlak iksirdir, kimyanın özelliğini taşır, yani maddelerin yapısını değiştirir, insanlar da bir tür maddedir zaten. Gönülgönül eden aşktır, aşk olmasa gönül de bir avuç topraktır.

Dertsiz gönül, gönül değildir zaten

Bezgin insanlarda aşk arama sen!

Allah'ım! Yanıp yakılan bir bağır ver bana

Bağırmda bir yürek: Sürekli yana kavrula!¹⁵

---

14 - Burhan-ı Kati'de şöyle yazar: İksir eriten, birleştiren ve tamamlayıcı bir unsurdur. Bakırı altına çevirir. Ayrıca faydalı baharatlara ve kamil mürşide -evliyaya- da iksir derler. "Bu özelliklerin her üçü de aşkta vardır, hem eritici, hem birleştirici, hem tamamlayıcıdır. Ancak, en önemli boyutu "tamamlayıcı ve kemale erdirici" oluşudur. Bu nedenle şairler ötedenberi aşka tabib, ilaç, derman, Eflatun, Calinus vb. isimler de vermişlerdir. Mevlana da bir şiirinde şöyle der: "Ey tutkun gönül, şen ol/Ey bütün dertlerimizin dermanı/Ey bütün hastalıklarımızın ilacı/Ey bizim Eflatunumuz ve Calinusumuz, şen ol!"

15 - Vahşi-i Kirmani.

Aşk ve sevginin en belirgin özelliklerinden biri güç ve enerji taşımasıdır. Sevgi, güç ve enerji verir insana, korkağı cesurlaştırır.

Ana tavuk, bunun en çarpıcı örneğidir. Bir kümes tavuğunu düşünün. Pısırik, bezgin ve ürkektir; gün boyunca kanatlarını toplayıp sırtına verir, bir solucan bulabilmek için aranır, en küçük bir sesten bile ürker, ödü patlayacak gibi olur, küçük bir bebekten bile kaçır. Ama aynı tavuk civciv çıkarıp da annelik sevgisi bağrına dolunca değişir; kanatlarını açıp yere doğru gererek savunmaya hazırlanır, savaşa girmekten çekinmez, sesi bile daha gürleşir, adımları kararlılaşır, vakurlaşır. Daha önce bir tehlike sezdiğinde telaşla firar ederken, bu kez tehlike sezdiğinde hemen saldırıya hazırlanır, korkusuzca saldırır.

Korkak bir tavuğa bile böylesine güç ve cesaret veren şey, sevgi ve aşktan başkası değildir.

Sevgi ve aşk tembeli çalışkan, hantalı atılgan ve hatta aptalı zekileştirir.

Bekar oldukları sürece kendi şahıslarıyla ilgili meseleler dışında hiçbir şeyle yakından ilgilenmeyen bir delikanlıyla genç kız, evlendikleri zaman değişmekte ve sıcak aile yuvasında ilk kez kendilerinin bir başkası karşısında sorumlu olduklarını hissetmektedirler. Giderrek isteklerin sahası genişlemekte, hele çocuk sahibi olduklarında bu çift büsbütün değişmektedir. Mesele eğer delikanlı tembel ve pısıriksa, çalışkan ve inanılmaz derecede hareketli oluvermektedir; baba evinde yatağından erken kalkmaya bile üşenen genç kız, besikteki bebeğinin ağlama sesini duyar duymaz uyanıp

onunla ilgilenivermektedir!

Gevşeklik, üşenme ve pısrıklığı giderip, gençleri böylesine enerjik kılan ve fedakarlığa iten bu güç, hangi güçtür sahi?! Sevgi ve aşk değil midir bu değişimi yaratan?

Cimriyi eli açık; sabırsız sabırlı ve tahammüllü insana dönüştüren güç, aşktan başkası değildir.

Sabahtan akşama kendi kursağını düşünüp toprağı gagalayan bencil ve korkak bir tavuğu, yiyecek bir şey bulur bulmaz civcivlerini çağırıp onlara yediren cesur ve savaşçı bir mahluka dönüştüren güç, annelik sevgisi ve ana aşkıdan başka bir şey midir?

Düne kadar tembel ve şımarık olan genç bir kızı minik bebeği karşısında çalışkan, enerjik ve fedakar bir anneye dönüştürüp çocuğu uğruna zahmetlere katlanma gücü veren şey sevgi ve tutku değil midir?

Sevgi ve aşk öyle bir güçtür ki gevşeklik, bencillik ve şiddeti yok edip şefkat ve fedakarlığa dönüştürür, kabalığı giderip duygusallığı getirir, sorumluluk ve birlikte-lik aşılır, ayrılığı gayrılığı yok eder, hırçınlık ve bunalışma son verir, insanın bütün güçlerini organize ve seferber eder, kısacası sevgi ve aşk, köklü değişiklikler yaratma gücüne sahiptir.

Edebiyat ve şiir sahasında, sevgi ve aşkın etkilerinin söz edilirken daha ziyade onun ilham verici ve yapıcı etkisi ön plana çıkar:

Çiçekten aldı bunca marifeti bülbül

Yoksa o gagada ne gezerdi bunca gazel?!¹⁶

Gülün bülbül üzerindeki bu olumlu tesiri dıştan içe yönelik olsa da, aslında sevgi ve ilginin gücünden başka bir nedeni yoktur bunun:

Mecnun, durup dururken Mecnun olmadı ya!

Leyla'nın aşkı çekip götürdü onu yıldızlara!¹⁷

Evet, aşk gizli güçlerini ortaya çıkarır insanın; dizginlenmiş güçlerin boşanivermesini sağlar, atomu parçalayıp atom enerjisine dönüştüren unsur da sevgi ve aşktır.

Aşk, ilham kaynağıdır ve bir kahramana dönüştürür insanı. Güçlü bir sevgi ve tutku sonucu ortaya çıkmış nice şairler, filozoflar ve sanatçılar vardır.

Aşk, nefsi tekamüle erdirir; hayra vesile olabilecek yetenekleri harekete geçirip ortaya çıkarır; algılama konusunda ilham gücü verir, duygu ve his dünyasında irade ve gayret kazandırır insana; hele ulvi bir boyutta olursa kerametler ve olağanüstü güç ve yetenekler kazandırır. Ruhu çirkinliklerden temizler. Bencillikten doğan soğukluğu, cimrilik ve pintiliği, kibir ve mağrurluğu, kendini beğenmişliği yok eder. Kin, nefret ve ukdeyi silip süpüren sevgidir, adeta sevgisizliktir bunların ortaya çıkmasının sebebi.

Sevgi acıları tatlılaştırır

Bakırı altına dönüştürür.¹⁸

Aşk ve sevginin ruh üzerindeki etkisi yapıcı ve geliştirici, beden üzerindeki etkisi ise yıkıcı ve eritcidir. Aşk-

---

16 - Lisan'ul Gayb: Hafız.

17 - Allame Tabatabai.

18 - Mesnevi.

kın beden üzerindeki etkisi zayıflama, erime, sararıp solma, iştahsızlık, hazımsızlık ve sinir bozukluğu gibi durumlardır, hatta denilebilir ki beden üzerindeki etkilerinin tamamı yıkıcı ve eriticidir. Halbuki ruh üzerindeki etkisi hiç de böyle değildir; aşkın türü ve nasıl kullanıldığı da bu bağlamda çok etkilidir. Sosyal etkileri bir yana, ruhi ve ferdi açıdan tamamlayıcı ve kemale erdircidir. Zira güç, enerji, şefkat, birlik, samimiyet ve çalışkanlık kazandırmaktadır insana; zaaf ve yılgınlığı, zavallılık ve zilleti, ayrılık-gayrılık ve aptallığı gidericidir. Kur'an'ın "dessa" diye tabir ettiği günah, hata, ayıp, çirkinlik ve olumsuzlukları siler süpürür; hileyi, yalanı dolanı alır götürür, katıkları giderip ihlas getirir. Şairin de dediği gibi:

Can sahibi cismi viran ederse eğer
 Viran olduktan sonra yeniden imar eder
 Sefan olsun ey can, aşk için, sefa için
 Malı-mülkü, varı-yoğu sarfettin
 Altın hazinesi için önce harap etti evi
 Sonra daha güzel bir hazine imar etti
 Suyu kesti, ama arkı temizlemek içindi bu
 Sonra da kendi pınarından açtı tertemiz su
 Postu deldi okla gerçi, ama
 Yeni bir deri çıkardı, taptaze.
 Mükemmel insanlar sırrı bilirlen
 Kendilerinden geçmiş, mest olmuşlardır bu yüzden.
 Ama sırt çevirmemişlerdir ona, sarhoşlukla
 Dostun aşkında gark olmuşlardır aslında.

Engelleri Aşma, Kafesleri Kırma

Aşk ve sevgi, türleri ve de sevilenin özellikleri göz önünde bulundurulmaksızın insanı özlük ve öz perestlikten kurtarır. Bencillik (öz perestlik) kısıtlılıktır, bireyin kendi etrafına duvar örmesi, kafese girmesidir. Birine aşık olup sevmek, bu duvarı yıkar, bu kafesi parçalar. İnsan kendisini aşamadığı sürece zayıf ve korkaktır, cimri ve kıskançtır, başkalarının kötülüğünü isteyen bir bedhaktır, sabırsızdır, bencil ve mağrurdur, ruhu parlak ve çekici değildir, neşe ve canlılığı yoktur, heyecansızdır, hep sessiz ve soğuktur; ama kendisini aşar aşmaz, kendi beninin duvarlarını kaldırır kaldırmaz bütün bu çirkin vasıfları kendinden uzaklaştırır:

Kim aşık olup vurulduysa

Hırs ve kusurdan tamamen kurtuldu

Burada "ortadan kalkması" gereken bencillik; bireyin kendisinde, yaratılışında varolan bir vasfından vazgeçmesi gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Daha açık bir deyişle: İnsanın bencillikten kurtulması demek, kendi varlığına duyduğu ilgiyi bir kenara bırakması demek değildir. İnsanın kendisinden hoşlanmamaya çalışması istenemez, bunun hiçbir anlamı yoktur. İnsanoğlunda yaratılıştan var olan "kendisini düşünme ve kendisini sevme" duygu ve hasleti yanlışlıkla onun yaratılışına yerleştirilmiş değildir ki ondan geri alınma gereği duyulsun. Şunu bilmek gerekir ki insanoğlunun düzelmesi ve islah olup kemale ermesi demek; onun

yaratılışında birtakım gereksiz fazlalıklar bulunduğu, binaenaleyh bu zararlı fazlalıkları atıp onlardan kurtulması demek değildir. Daha açık bir deyişle: İnsanoğlunun ıslahı ve kemali onda var olan bazı şeyleri alıp onu eksiltmek değildir; bilakis, ona eklemek, artırmak ve böylece onu "tamamlamak"tır. Yaratılış düzeninin insanı vazifeli kıldığı şey, yine yaratılış sistemi doğrultusunda ve yaratılış nizamının ilke ve prensiplerine uygun bir çizgidedir. Yani artma ve tekamül söz konusudur, azalma ve eksilme değil.

Bencillikle mücadele demek, bireyin kendisini kendisiyle kısıtlamasına karşı mücadele etmesi demektir. Yani bireyin "ben"i daralmamalı, genişlemelidir, çapı büyümeli, geniş bir yelpazeye yayılmalıdır. Birey kendi çevresine ördüğü bu duvarı aşmalı, kaldırmalıdır; kendi şahsını ilgilendirmeyen her şeyi dışlama ve kendisinden başka her unsuru yabancı görme hatasına düşmemelidir. Bireyin kişiliği; diğer bütün insanları, hatta bütün varlık alemini kucaklayıp onlarla bütünleşecek kadar genişlemeli, büyümelidir. Buna binaen bencillikle mücadele demek, bireyin dünyasını sırf kendi "ben"iyle sınırlamasına karşı mücadele etmek demektir. Çünkü bencillik, düşünce ve eğilimlerin kısıtlanmasından başka bir şey değildir. Aşk ve sevgi ise, insanı kendisinden başkasına yöneltir, kendisini aşmasını sağlar, dünyasını değiştirir. İşte bu nedendir ki sevgi ve aşk, doğru şekilde yönlendirildiği taktirde ahlak ve eğitim açısından fevkalade büyük bir etken ve motorize güçtür.

Hz. Ali..... 51

Yapıcı mı, Yıkıcı mı?

Bireyin bir başkasına veya bir şeye karşı beslediği sevgi ve duyduğu ilginin doruğa ulaştığı yerde bu sevgi ve ilgiye "aşk" adı verilmektedir; aşk bireyin bütün varlığına egemen olup duygu ve sevginin zirvesini oluşturur.

Ne var ki aşk sadece tek tür değildir, olumlu ve olumsuz olmak üzere iki türlü aşk vardır. Buraya kadar anlattığımız onca olumlu etkiler, aşkın bir çeşididir sadece; diğer çeşidinin etkileriye tamamen yıkıcıdır, büsbütün olumsuzdur.

İnsanın duyguları hem çeşitlidir, hem farklı boyut ve seviyelerdedir. Bunların bir kısmı şehavidir, bilhassa insanla hayvanın ortak yönü olan cinsel şehvet bu kategoriye girer. Arada sadece şu fark vardır: Bu duygu insanda doruğa ulaştığında bazıları ona aşk adını vermektedir, ki hayvanlarda böylesine had bir vakia mümkün değildir. Ne var ki, her hal-ü karda bu hal, gerçeklik ve nitelik açısından bir şehvet fırtınasından başka bir şey değildir aslında. Kaynağı da, bitiş noktası da cinseldir. Artışı veya eksilmesi, birtakım fizyolojik ve biyolojik faaliyetlere, cinsel organların işlevlerine ve tabii ki yaş seviyesine bağlıdır. Bir taraftan yaşlanma, diğer taraftan tatmin ve doyunluk neticesinde giderek azalır ve bir noktada biter.

Güzel bir yüz ve alımlı saçlar karşısında eli ayağı titreyen ve zarif bir ele dokunmakla akli başından giden bir genç, bunun hayvani ve maddi bir hazdan başka bir şey olmadığını bilmelidir. Bu tür aşklar rüzgar gibi gelir, rüzgar gibi de geçer. Güvenilir ve tavsiye edilir şey değildir bu aşk; tehlikelidir, erdem ve fazileti öldüren bir duygudur. İnsanoğlunun bu durumdan selamete sıyrılmasının tek yolu, iffet ve namusa sarılarak bu duyguya kendini kaptırmamasıdır. Yani bizzat bu duygunun getirdiği güç, insana hiçbir erdem ve fazilet kazandırmaz; bilakis, insana bu tür bir duygu elverir de, kişi iffet ve namus duygusunun yardımıyla ona direnir ve teslim olmazsa, insanın ruhu ve karakteri bu dirence kavuşmakla güç ve kemal bulmuş olur.

İnsanoğlunda bir duygu türü daha vardır ki nitelik olarak şehvet ve cinsellikten tamamen farklıdır. Buna duygusallık, ince ve hisli olma veya Kur'an'ın da tabiriyle "meveddet" ve "rahmet" adını vermek mümkündür.

Şehvetinin etki alanına kendisini kaptıran bir insan, kendisini aşmış değildir; bilakis, tutkun olduğu şey veya kimseyi kendisi için istemektedir ve bu da şiddetli bir istektir. Sevgili konusundaki fikri, bir an önce ona kavuşma ve ondan azami tat alıp doygunluğa ulaşmadır. Bu tür bir halin insanoğlunu kemale erdirip eğitemeyeceği, böyle bir duygunun insanın ruhunu arıtmayacağı apaçık ortadadır.

Kimi zaman ise insan kendi yapısında varolan yüce insani duyguların yoğun etki sahasına girmekte, sevdiği ve ilgi duyduğu kişi veya şey onun nazarında fevkalade bir saygınlık ve değer kazanmaktadır. Bu durum-

da birey, kendisini, sevdiği şey için feda etmeye hazırdır, bütün arzusu, sevdiğinin isteklerini yerine getirmek, onu memnun edebilmektir. Bu tür duygular incelik ve samimiyet, şefkat ve özveri gibi duyguları da beraberinde getirir; yani şiddet ve cinayete bile yol açabilen ilk şıktakinden çok farklı bir durum vardır burada. Mesela bir annenin evladına beslediği sevgi bu tür duygular kategorisine girer. Keza Allah'ın has kullarına, iyilere, dürüstlere ve salihlere beslenen, dine ve vatana karşı duyulan sevgi ve bağlılık duygusu da bu türe girer.

İşte bu tür duygular doruğa ulaştığı zaman bütün olumlulukları beraberinde getirir ve insanı olgunlaştırır, yüceltir. Bireyin ruhuna görkem ve büyüklük kazandırır, kişilik ve karakterinin insani boyutta sağlamlaşıp mükemmelleşmesine yarar. Halbuki birinci türdeki duygu, insanı alçaltıp zavallılaştırmaktaydı; bu duygu ise insanı yüceltmektedir. Dahası, bu tür duyguda insan vuslata erip de dileği yerine geldiğinde duygusu kalıcılaşarak daha da güçlenip coşmakta; şehevi duygularda ise arzunun yerine getirilmesi, onu doğuran duygunun yokluk ve mahvına sebep olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim, zevceler arasındaki ilişkiyi "meveddet" ve "rahmet" kelimeleriyle tanımlamıştır.¹⁹

---

19 "Onda sükun ve huzur bulup durulmanız için size kendi nefislerinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi (meveddet) ve merhamet yaratması da O'nun ayetlerindedir. Hiç şüphe yok ki bun-

Kur'an'da tanımlanan bu ilişki (huzur, rahmet ve sevgiye dayalı) fevkalade ileri, insancıl bir ilişkidir, hayvaniliği aşmış, insaniliği yakalayabilmiş bir kemal vardır buradaki eşler arasında. Bu ayette ayrıca, karı koca arasındaki şehvet duygusunun evlilik hayatının yegane doğal duygusu olmadığına da altı çizilmektedir. Eşler arasındaki asıl bağ, bu iki ruh arasındaki katıksız samimiyet, sevgi, birlik ve beraberliktir. Başka bir deyişle İslam dininde eşleri yekdiğerine bağlayan faktör, her hayvanda var olan şehvet ve cinsellik değil, bundan çok daha güçlü ve kalıcı olan samimiyet, sevgi, özveri, meveddet ve merhamettir.

Mevlana, kendisine has inceliğiyle şehvetin hayvani, meveddetin ise insani duygu olduğunu şöyle anlatır:

Öfke ve şehvet hayvaniliktir

Sevgi ve merhametse insanilik!

Hayvan ne anlar insani sevgiden

Sevgidir insanoğlunu insan eden!

Maddi felsefeciler bile, birkaç açıdan maddi boyut taşımayan ve insanın maddiliği ile çelişen bu manevi halin insanda var olduğunu inkar edememişlerdir.

Bertrand Russell "Evlilik ve Ahlak" adlı eserinde şöyle der:

"Sırf gelir ve menfaat için yapılan bir işten fayda gelmez insana. Fayda beklenecekse eğer, bir insana inanıp güvenmeyi, bir gaye ve ülküye bağlanmayı da beraberinde getiren bir işten beklenmelidir ancak. Aşk

---

da, düşünebilmekte olan bir kavim için gerçekten ayetler vardır." (Rum, 21)

da, sevgiliye kavuşmanın kastedildiği bir aşksa eğer, bizim kişiliğimiz üzerinde herhangi bir olgunluk ve kemale sebep olmaz. Böyle bir aşk, sırf gelir ve çıkar elde etmek için çalışmaya benzer. Kemal ve olgunluk istiyorsak sevgilimizin varlığını kendi varlığımızla özdeşleştirmeli, onun duygu ve düşüncelerini kendi duygu ve düşüncelerimiz olarak görebilmeliyiz."

Dikkat edilmesi gereken bir başka nokta, şehve aşkların da insana faydalı olabileceği durumlardır, bunun ise, ancak iffet ve takva duygusuyla mümkün olduğunu daha önce vurgulamıştık. Yani bir taraftan sevdiğine kavuşamama, ayrılık hasretiyle yanıp tutuşma, diğer taraftan da temiz, dürüst ve namuslu olmayı prensip edinme haleti, insanda pek yapıcı ve olgunlaştırıcı bir tesir bırakır. Ariflerin "Mecazi aşkın hakiki aşka, yani Hak Teala'nın aşkına dönüşmesi" dedikleri durum bu noktadır işte. Bir rivayette de "Birine aşık olup da bunu gizleyen ve namuslu davranmayı sürdürerek bu halde (aşk ve hasret) ölen kimse şehid olarak ölmüş olur." denilmektedir.

Ancak, şu noktanın altını da hemen çizelim ki belli şartlar altında birtakım yararlı etkileri olsa da bu tür bir aşkı tavsiye edebilmek mümkün değildir. Çünkü son derece tehlikeli bir durumdur bu. Tıpkı bir derde, bir felakete benzer. Büyük bir dert ve felakete yakalanan biri sabr-ı cemil gösterirse bu dert ve felaket onun nefsinin arınmasına, kişiliğinin gelişip olgunlaşmasına

vesile olur. Gamını giderir, canlılık kazandırır ruhuna. Buna rağmen kimsenin büyük bir derde ve felakete uğraması arzu ve tavsiye edilmez. Hiç kimse, olgunlaşacağım diyerek kendisini bir felaketin kucağına atmaz veya bir başkasının olgunlaşıp pişmesi için onu felakete sürüklemeyi, onun başına dert açmaz.

Burada Russell'in şu cümlesini hatırlatmak istiyoruz:

"Enerjik insanlar için acı ve felaket, pek değerli bir ağırlık gibidir. Kendisini tamamen mutlu hisseden biri, mutluluk için artık gayret sarf etmeyecektir elbet. Ancak bunun, başkalarını faydalı bir işe itmeye için başlarına bela açma hakkını bize kazandıramayacağını da hemen belirtelim. Çünkü bu davranış genellikle tam tersi bir netice verip geri tepmekte ve insanı çökertmektedir. Bu nedenle en doğrusu olaylardan kaçmak ve karşılaşacağımız tesadüflere teslim olmaktır."²⁰

Bilindiği üzere İslami metinlerde acı ve dertlerin insan için fevkalade olgunlaştırıcı ve yetiştirici, dolayısıyla da faydalı olduğu geçer ve Allah'ın bir lütfü olarak tanımlanır; ama bu gerçeğe dayanarak kimseye, kendisinin veya başkasının başına dert açma hakkı da verilmemiştir.

Kaldı ki, aşkla felaket arasında da önemli bir fark vardır: Aşk, diğer bütün faktörlerden daha fazla "akıl karşıtı"dır. Aşkın başladığı yerde, aklın egemenliği sona ermektedir çünkü. İrfan edebiyatında akılla aşkın

yekdiğerine rakip olarak gösterilmesinin nedeni de budur. Akıl gücünü esas alan filozoflarla, aşk ve sezgi gücünü esas alan arifler arasındaki yöntem ve düşünce farkının da temelinde yine bu vardır. İrfan edebiyatında, bu rekabet meydanındaki mücadelede akıl daima kalbe mağlup olmuştur.

Sa'di'nin de deyişiyile:

İyiliğimi isteyen dostlar

"Denize kerpiç örmek boşuna" diyorlar

Şevk, genelde sabra galip gelir

Aklın aşkla yarışması boş bir davadır.

Bir başka arif de şöyle der:

Aşk yolunda aklın tedbirini ölçtüm de

Baktım, derya karşısında bir damla misali

Evet; bu kadar muazzam bir güç, insanın iradesini ve aklını böylesine kuşatan bir güç; Mevlana'nın deyişiyile: "İnsanı bir saman çöpü gibi fırtınada sağa sola savuran" ve Russell'in tabiriyle "Anarşi ve kargaşaya eğilimi olan" böylesine bir güç ve kuvveti insana tavsiye edebilmek doğru mudur acaba?

Bir şey, birtakım faydalar taşıyor olabilir; ama birtakım faydaları var diye her şeyi herkese tavsiye edebilmek elbette ki mümkün değildir.

Bazı alimler, filozofların²¹ bir kısmını, ilahiyat bahsinde bu konuyu işleyip faydalarını açıkladıklarından

---

21 - İbn-i Sina: Risale-i Aşk, Sadr'ul Müteellihin: Sefer-i Sevvum-i Esfar.

Hz. Ali..... 59
ötürü eleştirmekle isabet etmemişlerdir. Zira söz konusu ulema, o filozofların bunu tavsiye ettiklerini sanmakla hataya düşmüşlerdir: Halbuki İslam filozofları, "Ancak takva ve iffet şartları yeterli ölçüde elverişliyse bu durum, bireyin kemale ulaşmasına yardımcı olabilir." demişlerdir; yoksa, bu hali genel bir reçete gibi tavsiye etmiş değillerdir asla. Mesele, tıpkı yukarıda da değindiğimiz gibi, bela ve felaketlerin tavsiye edilebilir şeyler olmamasından ibarettir burada da.

Evliyaya Sevgi Ve Saygı Beslemek

Aşk ve sevginin sırf cinsel veya hayvani türlerden ibaret olmadığını, esasen madde ve maddiyat sınırını aşan, neslin bekası garizesinin ötesinden kaynaklanan ve de insan ve hayvan dünyasını yekdiğerinden ayıran sevgi ve tutkuların da var olduğunu söylemiştik. İşte bu, manevi ve insani aşktır. Bu da erdem ve iyiliklere, insani vasıflara ve hakikat cemaline aşık olmak demektir. Mevlana'nın da dediği gibi.

Renklerin peşine takılan aşklar

Aşk değil, mahcubiyet olur sonunda.

Ölülerin aşkı kalıcı değildir çünkü

Ölünün bize gelmesi hiç mümkün mü

Ruh ve basiretten kaynaklanan bir aşksa

Goncadan daha taze, daha canlıdır.

Sen o taze ve canlı aşkı seç. Çünkü canına can katar
o senin

Peygamberlerin aşık olduğu şeye aşık ol sen de

O aşkla mesut oldular, sevdiklerine kavuştular on-
lar!

Kur'an-ı Kerim'de övgüye layık bilinen aşk bu aşktır işte. Kur'an bu tür aşk ve sevgiye kimi yerde "muhabbet ve sevgi", kimi yerde de "vedd" veya "meveddet" der. Bu tür ayetleri birkaç dalda incelemek mümkündür:

Hz. Ali..... 61

1- Müminleri tavsif edip onların vasıflarını anlatan ayetler: Bu ayetlerde müminlerin Hak Teala hazretlerini nasıl gönülden sevdikleri ve diğer müminlere karşı ne kadar sevgiyle bağlı buldukları geçer ve bu cümleden olmak üzere Bakara, 165'te şöyle buyrulur:

"İman edenlerin Allah'a olan sevgisi daha güçlüdür."

Haşr, 9'da da şöyle buyrulmaktadır:

"Ve onlardan önce o yurda (Medine'ye) yerleşen, imana sarılanlar kendilerine hicret edenleri severler ve onlara verilen şeylerden dolayı da içlerinde bir ihtiyaç ve rahatsızlık duymazlar, kendilerinin ihtiyacı olsa bile, (Medine'ye hicret eden kardeşlerini) kendilerine tercih ederler."

2- Hak Teala hazretlerinin müminlere olan sevgisinden söz eden ayetler:

"Allah tevbe edenleri ve temizlenenleri sever."

(Bakara,

222)

"Allah, iyilikte bulunanları sever." (Âli İmran,148)

"Allah takva sahiplerini sever." (Tevbe, 4 ve

7)

"Allah, adil olanları sever."

(Hucurat, 9 ve Mümtehine,

8)

3- Karşılıklı sevgilerden söz eden ayetler: Allah'ın kullarını, kulların Allah'ı ve müminlerin yekdiğerini sevdiği buyrulur:

"De ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın, Allah bağışla-

yandır, esirgeyendir." (Âl-i İmran, 31)

"Allah, kendisinin onları sevdiği, onların da kendisini sevdiği bir topluluk getirir..." (Mâide, 54)

Müminler de birbirlerini severler:

"İman eden ve salih amelde bulunanlar ise, Rahman olan Allah, onlar için bir sevgi kılar." (Mer-yem, 96)

"Huzur bulup durulmanız için size kendi nefislerinizden eşler yaratması ve -eşinizle- aranızda bir sevgi ve merhamet kılması da O'nun ayetlerindedir." (Rum, 21)

İbrahim suresi, 37'de Hz. İbrahim'in (a.s) "Rabb'imiz, insanların bir kısmının -müminlerin- kalplerine benim soyumdan olan müminlere karşı sevgi yerleştir..." şeklindeki duayla Allah'tan istediği ve son peygamber Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Allah'ın emri gereğince müslümanlara "Size yaptığım -peygamberlik vazifesini en mükemmel şekilde yerine getirme- karşılığında yakınlarımı (Ehl-i beytimi) sevmenizden başka hiçbir karşılık veya ücret istemiyorum."²² buyururken kastettiği

---

22 - Said İbn-i Cübeyr, İbn-i Abbas'tan şöyle rivayet eder: "Bu ayet inince, sevmemiz emredilen yakınların kimler olduğunu sordum. Peygamber (s.a.a); Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin ve evlatları

Hz. Ali..... 63
sevgi de budur işte.

Bütün bu ayet ve rivayetlerden de anlaşılacağı üzere dinin ruhu ve altyapısı sevgi, şefkat ve merhametten başka şey değildir. Nitekim Büreyd İcli şöyle rivayet eder:

"İmam Bakır'ın (a.s) huzurundaydık, bu sırada Horasan'dan yaya olarak İmamı ziyarete gelen birisi girdi içeriye. Ayakları perişan olmuş, tabanları yarılmıştı. İmama selam edip arz-ı edepte bulunduktan sonra "Allah'a yemin ederim ki, beni oralardan çekip buralara kadar yaya getiren şey, siz Ehl-i beytin sevgisidir sadece!" dedi. Bunun üzerine İmam "Allah'a ant olsun ki, bir taş bile bizi sevecek olsa Allah Teala onu bizimle birlikte haşreder. Din, sevgi ve şefkatten başka bir şey midir?"²³ buyurdu.

Birisi İmam Sadık'a (a.s) arzetti:

"Çocuklarımıza sizin ve babalarınızın adını veriyoruz, bunun bizim için de bir hayrı var mıdır?"

İmam buyurdu: "Evet, vallahi. Zaten din, sevgi ve şefkatten başka bir şey midir ki? Nitekim Hak Teala hazretleri de "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın, Allah bağışlayandır, esirgeyendir" (Â-i İmran, 31) buyurmuyor mu?"²⁴

Aslında itaat ve teslimiyetin kaynağı da sevgi ve şefkattir. Aşık birinin, sevdiğinin isteğine aykırı dav-

---

(diğer 9 İmam)" buyurdu. Bkz: Mecme'ul Beyan c:2 s:388,389 - Çevirenin notu-

23 - Sefinet-ul Bihar c:1 s:201 "Hubb" kelimesi.

24 - Ae s:662 "Sema" kelimesi.

ranması mümkün müdür? Genç sevgililerin yekdiğeri için hiçbir fedakarlıktan kaçınmadığını ve aşıkların sevdikleri için her şeyi göze aldıklarını bilmeyen kim var?

İnsanoğlu Hak Teala hazretlerine sevgi ve ilgi duyduğu ölçüde O'na tapınır ve ibadet eder. İmam Sadık hazretlerinin (a.s) de buyurduğu gibi: "Hem Allah'a itaatsizlik edecek, hem O'nu seviyorum diyeceksin, öyle mi? Vallahi şaşılacak bir davranıştır bu. O'nu gerçekten sevseydin itaat ederdin emrine. Çünkü seven, sevdiğine itaat eder"

Sevgi Faktörünün Toplumdaki Gücü

Sevgi gücü, sosyal açıdan fevkalade önemli ve etkili bir güçtür. En ideal toplumlar, sevgiyle yönetilen toplumlardır: Yöneticinin halka, halkın da yöneticiye gönülden sevgi ve saygı duyduğu toplumlar...

Yöneticinin halkına sevgi ve ilgi duyması, iktidarın devamı için gerekli bir etkidir. Sevgi faktörü olmadıkça bir yöneticinin yöneticilik yapabilmesi, halka kanun ve disiplini kabul ettirip kitleleri eğitebilmesi imkansız veya pek zordur. Hatta adalet ve eşitliğin uygulandığı bir toplumda bile sevgi yoksa, durum yine aynı olacaktır. Halk, ancak yöneticilerden sevgi ve ilgi gördüğü zaman onlara itaat eder ve ancak bu durumda kanuna uymayı bir vazife ve sorumluluk olarak telakki eder. Kur'an-ı Kerim Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) halkı yönetebilmesi için elinde muazzam bir güç bulunduğunu hatırlatarak şöyle buyurur:

"Allah'ın rahmet ve inayeti sayesinde sen onlara sevecen ve yumuşak davrandın. Eğer sert ve katı yürekli olsaydın çevrenden dağılır giderlerdi. Öyleyse onları bağışla, onlar için bağışlanma dile ve iş konusunda onlarla meşveret et." (Âli İmran, 159)

Bu ayette, insanların Resulullah'a (s.a.a) eğilim ve sevgi duymalarının nedeninin, o hazretin onlara gösterdiği ilgi ve şefkat olduğu hatırlatılmakta ve "Onları affet, bağışlanmalarını iste ve onlara danış." denilmektedir. Bütün bunlar sevgi ve merhametin ürünüdür;

dostluk, tahammül ve sabır da sevgi ve ihsan neticesinde oluşmuyor mu?

O, sevgi kılıcıyla nice insanın

Kellesini kılıçtan kurtarıp kazanıverdi.

Sevgi ve bilim kılıcı, demir kılıçtan daha keskindir

Evet, yüzlerce ordudan daha muzafferdir o!²⁵

Kur'an-ı Kerim'de de buyrulduğu üzere: "İyilikle kötülük bir değildir. Sen en güzel yöntemle, kötülüğü iyi ahlaklılıkla uzaklaştır. O zaman göreceksin ki, seninle düşman olan kimse, akrabamış gibi dost oluverecektir sana."

(Fussilet,

34)

İnsanları affet evlat, çünkü insan olanı

İyilik oku avlar, vahşiyi ise kaba kuvvet!

Düşmanını lütuf ve iyilik kemendiyle bağla

Bu kemendi kimse kesemez kılıçla!²⁶

Emir'ül müminin Ali (a.s) de Malik Eşter'i Mısır valiliğine atadığında, halka nasıl davranması gerektiğini önemle vurgulayarak şöyle demektedir:

"Halka karşı şefkat ve sevgiyle davranmaya alıştır kendini. Sen nasıl Allah Teala'dan af ve bağışlanma umarak O'nun şefkatine sığınyorsan, yönettiğin insanlara da öyle davran ve onlara sevgi, af ve merhamet sun."

---

25 - Mesnevi

26 - Sa'di, Bustân.

tup)

Yöneticinin kalbi, halkına karşı sevgi ve merhametle dolu olmalıdır. Güç ve iktidar bu iş için yeterli olmayacaktır asla. Kaba kuvvet ve zorla halkı koyun sürüsü gibi gütmek mümkün olabilir; ama insanların insani güç ve yeteneklerini kaba kuvvete baş vurarak uyandırıp verimli hale getirmek mümkün değildir. Kaba kuvvet ve zorbalık şöyle dursun; yönetim işinde salt adaleti uygulamaya kalkışıp ruhsuz ve sıkı sıkıya sırf adaletle davranmak bile yeterli değildir. Bir yönetici halkına karşı gerçek ve gönülden bir sevgi beslemeli, şefkatle dolu olmalı, saygı uyandırabilecek bir karakter taşımalıdır; ancak bu durumdadır ki insanların gönlünü fethedip yüce hedefler uğrunda onların güç ve yeteneklerini harekete geçirebilir.

Nefis Tezkiyesinin En İyi Yolu

Bahsimizin sevgi ve şefkatle ilgili buraya kadarki bölümü bir nevi girişti aslında, bundan sonra asıl konumuza değinmemiz mümkün olacaktır. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken ilk nokta şudur: Allah'ın has kulları olan evliyaullah ve iyileri sevmek gaye midir, vesile midir? Evet, bu sevgi bir amaç mıdır, yoksa nefsin artırılıp temizlenmesi, insanın terbiye olup yetişmesi ve insani seciye ve hasletlerle donanması için bir vesile ve araç mıdır?

Hayvani aşk ve tutkulara, aşığın bütün dikkati ve amacı sevgilisinin yüzü, vücudu, gözü, kaş, teninin rengi vs. güzellik ve çekicilikleridir ki tamamı içgüdüsel olup fizikidir; ama sevgiliye kavuşup da doyunluğa erişince bu şiddetli eğilim ve tutku eski hararetini kaybeder, giderek soğumaya yüz tutar.

İnsani sevgi ve aşklar ise daha önce de belirttiğimiz gibi hayat verir insana, zindelik verir, canlılık getirir, itaat ve teslimiyet getirir. Aşk, aşığı sevdiğine benzetir, öylesine bir cazibe ve çekime kapılır ki her şeyiyle ona benzemeye ve onun tam bir kopyası olmaya gayret eder. Hâce Nasirüddin Tusi hazretleri, İbn-i Sina'nın "İşarat" adlı eserine yazdığı şerhte şöyle der:

"Nefsani aşk; sevenle sevilenin öz yapı itibarıyla benzeşip özdeşleştiği aşktır. Seven, sevgilisinin yol ve

Hz. Ali..... 69
yordamına da ilgi duyar, onun yaptığı her şeyi sever. Bireyi heyecan ve şevke getirip dünyevi ilgi ve eğilimlerden onu kurtaran bu duygu, aşktır."²⁷

Sevgi, benzeşme ve özdeşleşmeye iter insanı, böylece seven sevdiğine benzemeye başlar. Sevgi tıpkı sevenden sevilene uzanan bir kablo gibidir; sevilenin bütün özellik ve hasletleri bu kablo aracılığıyla sevenin varlığına iletilmiş olur. Sevilenin kim olduğu ve kime gönül verileceği konusu işte bu noktada ehemmiyet kazanmaktadır; bu nedenledir ki İslam dini kiminle arkadaş ve dost olunacağı konusuna pek fazla önem verir, bu mesele hakkında onca ayet ve rivayet bulunmasının nedeni de budur. Çünkü sevgi benzeşmedir, güzellik ve gafleti birlikte getirir, sevginin yansıdığı yerde kusurlar hüner gibi görünür, dikenler çiçek kesiliverir insanın nazarında!²⁸

---

27 - Şerh-i İşarat c:3 s:383, yeni baskı.

28 Aşkın kusurlarından biri de, sevgilinin kusur ve ayıplarını görememek, onun aşkıdan başka şey tanıyamamaktır. Sevgi, gözü bağlar, gönle perde çeker. İmam Ali'nin Nehc'ul Belağa'da geçen 107. hutbesinde de belirttiği gibi "Kişinin bir şeyi çok sevmesi gözlerini kusurlu, kalbini hasta eder." Veya Sa'di'nin deyişiyle "Herkesin akıllı pek mükemmel gibi gelir kendisine, herkesin kendi çocuğu güzel ve tatlı görünür gözüne."

Aşkın bu yan etkisi, akıl ve zekada hassasiyet yaratan özelliğiyle çelişmez aslında. Aşk, aptalı akıllı eder demiştik, çünkü varolan akıllı aktif eder, harekete geçirir, bu doğrudur. Ama aşkın yan tesiri insanı aptallaştırması değil, gafil etmesi, gaflete kapılmasına yol açmasıdır. Aptallıkla gafletse tamamen farklı şeylerdir. Nitekim nice insanlar vardır ki fazla zeki değildirler, ama duygusal konularda kendilerini kaptırmadıkları ve dengeli davrandıkları için,

Sevilenin kimliğinin, İslam'da önemli olduğunu demiştik. Kur'an-ı Kerim'de nice ayetler ve Resulullah'tan (s.a.a) ulaşan nice rivayetler vardır ki kötü ve ahlaksız insanlarla dost olunmaması, onlardan uzak durulması emredilmekte, buna karşılık mümin ve iyi insanlara sevgi duyulması, onlarla dost olunması tavsiye edilmektedir.

---

başkalarına (ve icabında kendilerinden daha zeki olanlara bile) oranla daha az gaflete kapılırlar.

Aşk, zeka ve anlayışı artırır, keskinleştirir, ama bütün dikkatin de bir noktaya toplanmasına neden olduğundan, bireyin başka konulara olan dikkatini azaltır.

Dahası, aşk ve sevgi sadece kusurların göze çarpmamasını sağlamaz, onların hüner gibi görünmesine bile neden olur! Çünkü aşkın bir özelliği de, yansıdığı her şeyi güzelleştirivermesidir; zerrece güzelliği güneş eder, karayı ak, zulmeti nurmuş gibi gösterir.

Şair Vahşi'nin de deyişiyle:

Göz çukurlarıma gelip oturacak olursan,

Leyla'nın güzelliğinden başka şey görmezsin.

Bu nedenle olsa gerektir; aşk, bilgi gibi, bilenin elinde olan bir şey değildir, bilgi, bilene tabidir, aşksa seveni alıp götürür. Yani sevgi, güzelliğe bağlı bir sonuç değildir, sevenin kapasite ve çapına bağlıdır. Aşık aslında belli bir kapasite ve özelliğe sahiptir zaten, yeri gelir gelmez bu özellik ve maya kendisini gösterir - bunun nedeni belli değildir, bu nedenledir ki "aşkın belli bir sebebi yoktur" denilmiştir-. Sevenin sevgisi coştığında, kendi kapasite ve çapı oranında sevdiğinde güzellik ve iyilik görür; sevdiğinin gerçek iyilik ve güzelliği miktarınca değil! Sevenin, sevdiğindeki kusurları bile güzellik ve iyilik olarak görmesi, ondaki dikenleri çiçek sanması bundandır işte!

28 - Bihar'ul Envar c:15 Kitab'ul Aşere s:51 Eski baskı.

İbn-i Abbas şöyle rivayet eder: Resulullah'ın (s.a.a) huzurundaydık, en iyi dost ve arkadaşın kim olduğu sorulduğunda şöyle buyurdu:

"Kendisiyle görüştüğünüzde Allah'ı hatırladığınız, sözlerini dinleyince ilminizi artırdığınız, davranışları karşısında ahiret ve kıyameti andığınız kimse!"²⁹

Evet, insanoğlu iyileri ve dürüst insanları sevmeye pek muhtaçtır bugün. Zira bu sevgi onu da onlara ben-zetecek, onlar gibi tertemiz, pırl pırl bir kişilik kazan-masına yol açacaktır.

İnsanın ahlakını düzeltip nefsini terbiye etmesi için çeşitli yollar önerilmiştir. Bunlardan biri de Sokrates'in önerdiği yol ve yöntemdir. Ona göre insan akıl ve zeka yoluyla, yani düşünerek kendisini yetiştirmeli, islah etmelidir. İnsan her şeyden önce iyilik ve doğruluğun faydalarına ve kötülüğün zararlarına inanmalı, zeka ve düşünce yoluyla bu hakikati iyice kavradıktan sonra yine akıl ve zeka yardımıyla kötü sıfat ve özellikleri te-ker teker bulup kendisini onlardan temizlemelidir. Tıp-kı burnundaki kılları birer birer çeken, tarlasındaki za-rarlı otları tek tek bulup yolan, varlık harmanındaki taşı-toprağı teker teker ayıklayan kimse gibi tam bir dikkat ve özenle, sabır ve itinayla kötü sıfatları yavaş yavaş, birer birer kendisinden uzaklaştırmalı, varlığının altın yapısını bu halis olmayan şeylerden temizlemeli-dir.

Akıl için, neredeyse imkansız denecek kadar zordur bu...

Filozoflar ahlakın ancak böyle temizlenip düzelebileceğini, akıl ve mantık gücüyle bunun mümkün olabileceğini söyler ve mesela şöyle derler: İffet, dürüstlük ve kanaatkar olmak insana onur ve kişilik kazandırır, halkın nazarında değer ve itibar görmesini sağlar, hırs ve tamahkarlık ise alçaklık ve zillet getirir. Veya şöyle der filozoflar: "Bilim, insana güç ve kudret verir, bilim şöyledir, bilim böyledir, Süleyman mülkünün anahtarıdır ilim, insana doğru yolu ilim gösterir ancak." Yine filozoflar "Kıskançlık ve başkalarının kötülüğünü istemek ruhsal bir hastalıktır, sosyal açıdan olumsuz sonuçlar doğurur." derler.

Bu yolun doğru ve bu aracın da iyi bir araç olduğu şüphesiz; ama önemli olan bu aracın başka bir araçla kıyası durumundaki konumudur. Tıpkı otomobilin iyi bir araç olması gibi. Ama otomobille uçağı karşılaştırırsak konum değerlendirmesi daha sağlıklı olur.

Akli ve mantıki yolun doğruluğundan ve ahlaki konularda meselelere ışık tutması ve doğru sonuçlara varması gerçeğinden şüphemiz yok, bunu elbette ki kabul etmektedir herkes, ancak, burada şu kadarını söylemek durumundayız: Felsefe okullarında ahlak ve eğitim meselesi konusundaki tartışmalar henüz belli bir sonuca ulaşmamış olup felsefe okullarında bu tür bahisler "Kıyısına ulaşılammış deryalar" gibidir. Felsefe bu meseleler tartışma safhasından öteye geçebilmiş değildir henüz, irfan taraftarları ise "Felsefecile-

Hz. Ali..... 73
rin ayağı tahtadandır, tahta ise pek zayıftır,
güvenilmez." demektedirler.

Ne var ki biz burada bu konuları tartışmayacağız,
konumuz bu araçların işlerlik gücü ve ne kadar işe ya-
rar olduklarıdır sadece.

İrfan ehli olanlar, akıl ve mantık yolu yerine; sevgi ve saygıyı önerirler, "Mükemmel bir insan bul, onu sev, emrine itaat et; bu yol akıl ve mantık yolundan hem daha az tehlikelidir hem de daha hızlıdır." Kaba bir kıyasla bu ikisi eskiden elle kullanılan araçlarla şimdiki modern makinelere benzemektedirler. Kalbin ahlaki çirkinliklerden temizlenmesi konusunda sevgi ve saygının etkinlik derecesi, tıpkı kimyasal maddelerin metaller üzerindeki etkisi gibidir. Mesela bir klişeci, klişe-
deki harflerin kenarlarını nitrik asitle temizler, tırnağının ucu veya çakı vb. şeylerle değil. Ahlaki bozulmalar karşısında aklın etkinliği, tıpkı yere dökülen demir tozlarını teker teker eliyle toplamak isteyen insanın etkinliği kadardır, fevkalade zor ve zahmetli bir iştir bu. Ama bir mıknaş olursa yerdeki bütün demir tozlarını bir anda toplayabilmek kolaylıkla mümkündür! Sevgi ve saygı gücü ahlaki bozulmaları temizleyip giderme hususunda tıpkı mıknaş gibidir, bütün ahlaki bozukluk ve çirkinlikleri bir çırpıda siler süpürür. İrfan ehline göre iyilerle salihlere duyulan sevgi ve bağlılık otomatik bir sistem gibi bütün kötülük ve çirkin hasletleri siler süpürür. Bu anlamda ilahi cezbeye kapılıp iyilik potasında erime hadisesi, bireyin ruhunu ve ahlakını temizleyip arıtan ve insancıl yeteneklerinin işlerlik kazanmasını sağlayan en mükemmel durumdur.

Evet, bu yolu katetmiş olanlar, ahlaki ıslahın sevgiyle, saygıyla ve gönülden bağlılık duymayla mümkün olabileceği inancındadırlar. İyilerle oturup kalkmanın insan ruhunda yarattığı olumlu etkilerinin, yüzlerce cilt kitap okumaktan daha fazla ve yapıcı olduğu bilfiil tecrübe edilip, görülmüştür.

Mevlana sevginin verdiği mesajı Mesnevide "ney"nin hüznü inleyişine benzetir:

Ney gibi panzehiri kim gördü?

Ney gibi cana yakın dost kim gördü?

Aşkın ateşiyle sinesi yananlar

Her nevi hırs ve kusurdan kurtuluverdiler.

Ne mutlu sana ey sevgili aşkımız

Ey bütün hastalıklarımızın tabibi!

Kimi zaman iyi ve nurlu insanların sevenleri, onların müritleri, onların konuşma üslubuyla yürüyüşünü, hat-ta giyim tarzlarını bile taklit eder, her sahada onlara benzemeye çalışırlar. Bireyin ihtiyari ve iradi olarak yaptığı bir taklit değildir bu, tamamen tabii ve kendiliğinden gerçekleşen bir durumdur. Sevgi; sevenin bütün benliğini etkileyen, onu her şeyiyle sevdiğine benzetip onunla bütünleştiren bir güçtür. Bu nedendir ki herkes kendisini ıslah edip yetiştirmek için bir hakikat ehline bağlanıp onu sevmeli, onun müridi olmalı, böylece ahlakını ve nefsinı arıtmaya başlamalıdır. Hafız'ın da dediği gibi;

Eğer visal sevdasındaysan ey Hafız,

Hüner ehlinin dergahının tozu kesilmelisin.

Daha önce bir hayırlı iş veya ibadet etmek için niyetlendiği halde, sürekli gevşeklik ve iradesizlik gösterip kararını bir türlü uygulayamayan nice kimseler bu sevgi ve aşk potasına düştüklerinde iradeli olmakta, gevşeklik ve tembellikten eser kalmamaktadır. Allame Tabatabai'nin de deyişiyle:

İyilerin sevgisi gönül ve dini herkesten pervasızca aldı

Güzel yüzün aldığını satrancın yüzü alamadı

Mecnun kendi başına Mecnun olmadı ya!

Bu alemde yıldızlara götüren Leyla cezbeydi

Güneş pınarına kendiliğimden ulaşmış değilim ben

Bir zerreydim nihayet; senin sevgin yüceltti beni.

Bu alemde aklımızı başımızdan alan

Senin cilven oldu, sana vurulduk öylece.

Mükemmel bir insanla karşılaşınca ruhunda ve düşüncelerinde köklü değişimler yaşayan nice büyük insanlar vardır. Ünlü Mevlana da bu büyük insanlardan biridir işte. Bilindiği gibi Mevlana önceleri sevgi ve aşkla dolu birisi değildi. Bilge ve alim bir zattı, ama yaşadığı şehrin medresesinde kendi dünyasına çekilmişti, ders vermekten başka bir şey yaptığı yoktu, soğuktu, ruhsuzdu, heyecansızdı. Şems-i Tebrizi ile tanışınca onun sevgisi bütün varlığını sarıp kuşatınca dünyası değişti, iç dünyasında büyük inkılaplar oldu. Şems hazretlerinin sevgisi barut dolu fıçıya düşen bir kıvılcım gibiydi, Mevlana tutuşmuştu artık, yıldızlar misali ışık saçmadaydı. Muhtemelen Eş'ari olduğu halde onun Mesnevi'si dünyanın en seçkin eserleri arasındadır bu-

gün. Mevlana'nın bütün şiirleri heyecan, hareket ve aksiyondur. Şems'i çok sevdiği ve onu kutup kabul ederek kendisine bağlandığı için kitabına "Divan-ı Şems" adı vermiştir. Mesnevi'sinde de Şems'ten sık sık söz eder.

Mesnevi'de Mevlana'nın bir konunun peşinde olduğu, bir şeyler söylemek istediği ve Şems'i hatırlar hatırlamaz ruhunda hemen fırtınalar koptuğu görülür:

Bana değen o nefes canımı tutuşturdu
Yusuf'un gömleğinin kokusunu alıyorum.

Yıllarca ettiğimiz sohbetin hürmetine

O mesutları an, hatırla ki,

Yerler gökler sevinsin

Aklın ve basiretin yüzlerce kat güçlensin

Derim ki: "Ey dosttan uzak düşen

Ey tabibinden ayrı düşen hasta

Ne diyebilirim ki? Bir tek damarım bile ayık değil

O yarsız yarı nasıl anlatayım sana?"

Bu hicranı, bu hasret derdini

Başka zaman anlatırım sana

Fitne ve anarşı çıkar yoksa, kan dökülür;

Şems-i Tebrizi'yi daha fazla anlatırsam eğer...

Mesnevi'deki bu gerçeğe Hafız da değinmekte ve şöyle demektedir:

Bülbül gülden öğrendi tatlı konuşmasını

Yoksa gagasında ne gezerdi bunca söz, bunca gazel?

Hz. Ali..... 77

Burada çok ilginç bir nokta vardır: Hareket yoksa, bereket de yoktur. Sevenin gayret ve fedakarlığı olmadıkça sevilenin cazibesi hiçbir işe yaramayacağı gibi; sevilenin cazibesi olmadıkça sevenin bütün telaşı da boşuna gidecektir. Sevgiyle kapasite orantılıdır, kapasite arttıkça sevgi artar, sevilenin cazibesi arttıkça sevenin de sevgisi artar.

İslam Tarihinden Örnekler

İslam tarihinde ilk müslümanların Resulullah'a (s.a.a) besledikleri fevkalade sevgi ve bağlılığın pek çok örnekleri vardır. Esasen felsefe okullarıyla peygamberlerin okulu arasındaki en temel farklılıklardan biri felsefe öğrencilerinin salt öğrenmek için felsefecilere gitmesi ve neticede filozofun yegane çekiciliğinin "öğretmen"likten ibaret olmasıdır. Peygamberlerin çekicilik ve nüfuzları ise aşk ve sevginin nüfuzudur; peygamberlere taraftar olanlar bütün varlıklarıyla onları sever, tutkun olurlar.

İslam tarihinde Resulullah'ı (s.a.a) tutkuyla seven sahabelerin en başında gelenlerinden biri Ebuzeri Gıfari'dir.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Medine'nin 100 fersah kuzeyinde bulunan ve Suriye sınırları yakınında yer alan Tebuk'e doğru hareket edilmesini emrettiğinde kimi sahabe, çeşitli bahaneler uydurarak gitmek istemedi. Münafıklar kamuoyu oluşturuyor, işleri bozmaya çalışıyorlardı. Nihayet İslam ordusu hareket etti. İslam ordusu hem teçhizat açısından son derece zayıf, hem yiyecek bakımından bir hayli sıkıntıdaydı. Bazen bir hurmayı birkaç kişi bölüşmek zorunda kalıyordu. Ama moral çok yüksekti, herkes coşkulu ve neşeliydi. Resulullah'la (s.a.a) birlikte olma aşkı hepsine güç

vermiş, morallerini yükseltmişti.

Bu orduda Peygamberle birlikte Tebük'e gidenlerden biri de Ebuzer'di.

Yolda üç sahabe, şu veya bu bahaneyle Peygamberi bırakıp geri döndü. Geri dönenler Resulullah'a (s.a.a) söylendiğinde hazret "Eğer onda bir hayır varsa Allah Teala onu tekrar bize ulaştırır; yok, eğer hayırsızsa gittiği iyi oldu!" buyuruyordu.

Bu arada Ebuzer'in pek zayıf ve ihtiyar devesi ordudan epey geri kalmıştı. Peygambere (s.a.a) gelip Ebuzer'in de geri döndüğünü söylediklerinde o hazret aynı cümleyi tekrarladı, "Ebuzer'de hayır varsa Rabb'im onu tekrar bize ulaştırır." buyurdu.

Ebuzer ordudan geri kalmıştır, ama diğer sahabe gibi geri dönmek istediğinden değildir bu; devesi pek yaşlı ve güçsüz olduğundandır.

Hayvancağızın son nefesini vermek üzere olduğunu görünce onu bırakmak zorunda kalır, eşyalarını ve silahlarını yüklenip kızgın çölde yaya olarak ilerlemeye başlar. Ordudan birkaç mil geri kalmıştır. Bu sırada dağlık bir bölgeye varır, susuzdur. Burada bir kayanın dibinde birikmiş bir yağmur suyu dikkatini çeker, pek serin ve tatlı bir sudur. Susuz olduğu halde içmez "Canım feda olası sevgili Resulullah (s.a.a) içmedikçe bu sudan içmem." diyerek kırbasını doldurup yola koyulur.

Akşama doğru ordunun artçıları "Ya Resulullah (s.a.a) uzaktan bir karaltı geliyor." dediklerinde, "O, Ebuzer'dir" buyurur. Çok geçmeden Ebuzer orduya ulaşır ve susuzluktan hemen oracıkta yere yığılıverir. Resulullah'la (s.a.a) bir grup müslüman bir su kırbası-

la yanına koşarlar, ama o su içmez ve pek zayıf bir sesle "Kırbamda su var." der. Peygamber "Suyun vardı da içmedin öyle mi?!" diye sorunca "Evet ya Resulullah," der. "Pek tatlı ve serin bir su buldum. Canımdan daha aziz olan dostum Resulullah (s.a.a) içmedikçe bu suyu içmemeye ahdettim, sizden önce içmeye kıyamadım." der ve bayılır!³⁰

Dünyada hangi okulda, hangi ideoloji ve fikir sisteminde bu tür fedakarlıklar vardır?

Bu sevgi dolu vurgunlardan biri de Bilal-i Habeşi'dir. Kureyşliler İslam'dan dönmesi ve tekrar putlara tapıp Hz. Muhammed'den (s.a.a) yüz çevirmesi için ona kızgın kumlar üzerinde kaya parçalarıyla işkence ettikleri halde Bilal tahammül etmekte ve Resulullah'tan (s.a.a) vazgeçmemektedir. Mevlana Mesnevinin 6. cildinde bu olayı çok çarpıcı bir üslupla anlatarak şöyle der: "Ebu Bekir ona, imanını gizlemesini öğütüyordu, ama Bilal'in aşkı gizlenecek gibi değildi:

Bilal işkencelere katlanıyordu

Sahibi vura vura "Muhammed'i bırak!" diyordu

"Benim dinimi nasıl inkar edersin." diye

Onu öldüresiye dövüyordu.

Bilal "Allah birdir!" diyordu sadece

Bu sırada Ebu Bekir geçti oradan

Dinini gizlemesini öğütledi, ama

Bilal "Gizleyemem artık." dedi ona.

"Muhammed canıma-kanıma işlemiş benim
Ben onun sevgisinden nasıl vazgeçerim?
Tevbe eder miyim onu sevmeye
Onun sevgisiyle başladım ben dirilmeye!
Aşkın gücü sarmıştır beni
Kavrayıp kuşatmıştır seveni
Onun sevgisi güneş gibi
Parladı, ısıttı benim gibisini.
Ey sevgili, sen fırtına, ben saman çöpü
Savurur sevgin dilediğince beni.
Ben Bilal isem eğer
Ay gibi güneşin ardınca koşar, ona uyarım.
Aya, kendi başınalık yakışmaz
Gerçek ay, güneşten başkasına uymaz!
Gerçek sevgi besleyenler sele kapılmışlardır
Sevgilinin selinde kaybolmuşlardır.
Değirmen miliyle değirmen taşı gibi tıpkı
Gece gündüz onu kuşatmıştır bu tutku."

Bu tutku ve sevginin bir başka örneği de yine İslam tarihine "Gazvet-ur Recı" adıyla geçen ve sadr-ı İslam'-da vuku bulduğu güne "Yevm-ur Recı" denilen meşhur hadisedir.

Kureyşlilerle aynı soydan gelen ve Mekke yakınlarında yaşayan "Ezel" ve "Gâre" kabileleri hicretin 3. yılında Resulullah'a (s.a.a) gelir ve şöyle derler:

"Kabilemizde bazıları İslam'ı seçmiş durumda. Kur'an'ı ve İslam hükümlerini öğretmeleri için bize birkaç kişi gönder."

Resulullah (s.a.a) da onlara altı kişilik bir tebliğciler grubu gönderdi ve bu grubun başına da Mersed b. Ebi

Mersed veya Asım b. Sabit adlı birini tayin etti.

Mübelliğler, söz konusu kabilenin gönderdiği adamlarla birlikte yola çıktılar. "Huzeyl" kabilesinin yaşadığı bölgede mola verdiler. Ansızın Huzeyl oğullarının saldırısına uğradılar. Bu bir tuzaktı. Tebliğci talebinde bulunan insanlar aslında onları buraya çekip tuzağa düşürmüştü. Altı müslüman hemen silahlarına sarılıp savunmaya geçtiler. Huzeyl saldırganlarının reisi "Sizi öldürmeye değil, esir almaya geldik, sizi Kureşlilere teslim edip onlardan para alacağız." diyerek onlara güvence vermeye kalkıştıysa da müslümanlardan üçü ve bu cümleden olmak üzere Asım b. Sabit "Biz müşriklere teslim olmayız!" diyerek yiğitçe savaşmış ve şehid düşmüşler, Zeyd b. Desinne, Hubeyb b. Adıyy ve Abdullah b. Tarık adlı diğer üç kişi ise onlara teslim oldular.

Huzeylliler onları sıkıca bağlayıp Mekke'ye doğru yola koyuldular. Mekke yakınlarında Abdullah b. Tarık bir yolunu bulup ellerini çözerek silahına koştuyorsa da, üzerine çullanıp bir taşla onu öldürdüler.

Zeyd'le Hubeyb Mekke'ye götürüldüler ve orada bulunan iki Huzeylli esirle takas edilip Mekkelilere satılmış oldular.

Safvan b. Ümeyye-i Kureşi, Bedir veya Uhud'da öldürülen babasının intikamını alabilmek amacıyla Zeyd'i satın almış ve onu öldürmek için Mekke dışına götürmüştü. Mekkeliler bu sahneyi izlemek için toplandılar. Zeyd korkmuyordu, kimseye yalvarmıyordu. Bu sahneyi

izlemeye gelenlerden biri de Ebu Süfyan'dı. Zeyd'in son dakikalarından faydalanmak ve Resulullah (s.a.a) ve İslam'ın aleyhinde propaganda malzemesi yapılabilecek bir pişmanlık veya tavır sergileyebilmeyi sağlamak istedi. Zeyd'e yaklaşıp "Allah aşkına söyle." dedi, "Şimdi burada senin yerine Muhammed'in olmasını istemez miydin? Senin yerine onun kellesi vurulur, sen de rahatça çoluk-çocuğunun yanına dönerdin o zaman!"

Zeyd'in verdiği cevap bütün Mekkelileri ürkütmüştü: "Allah'a yemin ederim ki, ben Muhammed'in (s.a.a) ayağına bir dikenin batmasına bile tahammül edemem, bu durumda çoluk-çocuğumun yanında rahat rahat oturamam!"

Ebu Süfyan neye uğradığını şaşırmişti. Mekkelilere "Muhammed'in adamları kadar sadık ve vefakar kimse görmedim!" dedi, "Müslümanların Muhammed'i sevdikleri kadar, hiç kimse taraftarlığını yaptığı birini sevmiş değildir!"

Sıra Hubeyb b. Adıyy'e gelmişti. Onu da öldürmek için Mekke dışına çıkardılar. Hubeyb, öldürülmeden önce iki rekat namaz kılmak için izin istedi. Müsaade edilince fevkalade bir huzu ve huşuyla iki rekat namaz kıldı, namazını bitirdikten sonra kendisini izlemeye gelen Mekkelilere dönüp "Vallahi, korkusundan uzatıyor diyerek beni karalamayacağınızdan emin olsam, daha fazla namaz kılmak isterdim!" dedi.

Hubeyb'i öldürmeye hazırlandılar. Darağacına çıkarıldığında söylediği sözler Mekkelileri pek etkilemiş, çoğu insan korkuyla yerlere kapanmıştı. Hubeyb darağacında şöyle dua ediyordu yüksek sesle:

"Ya Rabbi! Resulünün bize verdiği vazifeyi yerine getirdik. Bizim başımıza getirilenleri hemen bu sabah Peygamberine bildir. Ya Rabbi! Bu zalim güruhun yaptıklarını gör, bunları affetme, bir teki bile sağ kalmayacak şekilde hepsini helak et!"³¹

Bir diğer örnek de Uhud'dur. Bilindiği üzere Uhud'da müslümanlar ağır bir yenilgi aldılar. Bu savaşta, aralarında Resulullah'ın (s.a.a) sevgili amcası Hamza'nın da bulunduğu 70 müslüman şehid oldu. Bu savaş müslümanlar kazanmıştı aslında. Ancak, Peygamberin (s.a.a) bir tepeye yerleştirdiği bir grup okçu askerin disiplinsizliği ve emre itaatsizliği yüzünden bu savaş kaybedildi, kimi kaçtı, kimi direnip Peygamberi korudu ve neticede kaçmayıp Resulullah'ı (s.a.a) koruyan bir avuç mümin diğer müslümanları tekrar toparlamayı başarak facianın daha da büyümesini ve düşmanın daha fazla ilerlemesini önlemeyi başardılar. Bilhassa Peygamberin (s.a.a) öldürüldüğü söylentisi yayılınca çoğu müslümanlar geri dönüp kaçmaya başlamış, ama hazretin hayatta ve sağ olduğu öğrenilince İslam ordusu tekrar moral kazanarak savaş meydanına geri dönmüştü.

Bu sırada pek çoğu ağır yaralanmıştı, bu yaralıların olup bitenlerden haberi yoktu. Bu yaralılardan biri de Sa'd b. Rabi'di, on iki yerinden ağır yara almıştı. Kanlar içinde yerde yatan Sa'd'i gören bir müslüman ona yak-

---

31 - İbn-i Hişam Siyeri c:2 s:169-173.

Hz. Ali..... 85
laşıp "Peygamber ölmüş diyorlar." dedi. Sa'd'in cevabı pek ilginçtir "Peygamber ölebilir, ama onu gönderen Allah da mı öldü ki sizler böyle kaçıyorsunuz? Muhammed'in dini ölmedi ki! Ne bekliyorsun sen? Dinini neden müdafaa etmiyorsun kardeşim?!"

Resulullah (s.a.a) savaşın sonlarına doğru ölümlerle yaralıları belirlemek için bir yoklama yaparken Sa'd b. Rabi'nin orada bulunmadığını fark etti, ve Sa'd'den haber getirecek bir gönüllü istedi, ensardan biri öne çıkıp gönüllü oldu ve Sa'd'i aramaya gitti. Onu bulduğunda can vermek üzereydi "Resulullah (s.a.a) senden bir haber götürmem için görevlendirdi beni." dedi. Sa'd "Benim selamımı ilet ve artık gidici olduğumu söyle." dedi ve ekledi: "Ben son anlarımı yaşıyorum. Resulullah'a (s.a.a) benim tarafımdan şunu söyle: Allah Teala, bir peygambere layık olan en iyi mükafatla mükafatlandırсын seni!"

"Bu arada ensarla muhacirlere de bir vasiyetim var. Onlara benim şu sözlerimi ilet: Onlar sağ olduğu halde müşrikler Resulullah'ın (s.a.a) bir kılına dokunacak olurlarsa Allah Teala onların özrünü kabul etmeyecektir asla!"³²

Evet, İslam tarihi bu tür inanılmaz fedakarlık ve sevgi örnekleriyle doludur. Resulullah (s.a.a) kadar ashabı tarafından sevilip sayılan, uğruna can vermeye hazır yarenleri olan, kadın -erkek, genç-ihtiyar, toplumun bütün kesiminin candan sevip gönülden saydığı ve bu

---

32 - İbn-i Ebi'l Hadid Şerhi, Beyrut basımı, c:3 s:574 ve : İbn-i Hişam Siyeri c:2 s:94.

bağlılığın hiç eksilmediği gibi giderek de çoğaldığı ikinci bir lider bulabilmek mümkün değildir.

İbn-i Ebi'l Hadid, Nehc'ul Belağa Şerh'inde şöyle der:

"Kim Resulullah'ın (s.a.a) mübarek sesini duyacak olsa o hazrete içi ısınır, ona karşı derin bir sevgi duyardı. Bu nedenledir ki Kureyşliler müslümanlara "sobat" yani "vurgunlar, tutkunlar" adını vermişlerdi, "Velid b. Muğiyre de bu gidişle Muhammed'in dinine gönül verecek!.." diyorlardı. Bu, şu demektir: "Kureyş müşriklerinin önde gelenlerinden biri olan Velid, İslam'ı kabul edecek olursa bütün Kureyşlilerin müslüman olması muhtemeldir. Bu nedenledir ki Mekke müşrikleri Peygamber-i Ekrem (s.a.a) için "Sözleri cadıdır, şaraptan daha sarhoş edicidir." diyorlardı. Resulullah (s.a.a) o kadar cazibeli, etkileyici ve sevecendi ki Kureyşliler, bu eşsiz insanın çekim sahasına girer korkusuyla evlatlarını Resulullah'la konuşmaktan bile menetmişlerdi. Resulullah (s.a.a) Kabe'nin kenarında, Hicr-i İsmail'de oturup Kur'an tilavet ettiği zaman Mekke müşrikleri Kur'an'dan etkilenmemek için parmaklarıyla kulaklarını tıkar, Peygamberin sesini duymamaya çalışırlardı. Hatta Resulullah'ın (s.a.a) fevkalade etkileyici olan bakışları ve mübarek simasının da çekimine yakalanmamak için yüzlerini-gözlerini bile örtüyor, o hazrete yaklaştıklarında elbiselerini başlarına çekiyorlardı!³³

---

33 - Nehc'ul Belağa Şerhi, İbn-i Ebi'l Hadid c:2 s:220 Beyrut baskısı.

İnsanbilim ve toplumbilimle uğraşan her araştırmacıyı büyüleyen gerçeklerden biri de, İslam dininin, cahiliyet dönemi Araplarında yarattığı inanılmaz değişim ve inkılaptır. Her bilim adamı şunu bilir ki, o dönemin Araplarını eğitip yetiştirebilmek için çok uzun bir süreye ihtiyaç vardı; en azından mevcut neslin tükenmesi ve olmadık ahlaksızlıkları gelenek olarak kabul edilmiş mevcut neslin kökü kuruduktan sonra yeni nesil üzerinde çalışılması gerekiyordu. Ama İslam'ın ve bizzat Resulullah'ın (s.a.a) cazibe ve çekiciliği bu süreci asgariye indirdi. Evet, daha önce de belirttiğimiz gibi sevgi, her nevi kötülük ve çirkinliğin kökünü yakıp kül eden bir ateş gibidir. Resulullah'ın (s.a.a) sahabesinin büyük bir çoğunluğu o hazrete adeta tutkundu, ona gönülden bağlıydı. Bu nedenledir ki öylesi kısa bir sürede o insanları eğitip yetiştirebildi, o cehaletlerden kurtardı ve o cahiliye toplumunda köklü değişimler yarattı. Sevginin gücünden başka bir şey değildi bu:

Bizim kolumuz kanadımız

Dostun kemendidir aslında

O kement dosta çeker, götürür bizi

Dostumun nuru olmasa

Önümü ardımı nasıl görürüm ben?

Onun nuru dört bir yandan kuşatmıştır beni

Başımın tacı, boynumun kolyesidir ışıl ışıl...

Kur'an Ve Sünnette Ali Sevgisi

Buraya kadarki bahsimizde sevginin önem ve etkisini açıkladık, dürüst ve iyi insanları sevmenin dürüstlük ve iyiliğe vesile olduğunu söyledik ve bu sevginin amaç değil, vesile olduğunu vurguladık. Şimdi Kur'an'la sünnete eğilim ve bu iki kıstasın bize tavsiye ettiği bir sevgi ve sevgilinin var olup olmadığına bir bakalım:

Kur'an-ı Kerim'de bütün peygamberlerin "Yaptığımıza karşılık insanlardan hiçbir şey beklemiyoruz, bize Allah'ın rızası yeter." buyurduğu söylenmekte, Resulullah'a (s.a.a) ise özel olarak Hak Teala hazretleri şu direktifi vermektedir:

"De ki: Sizden, yakın akrabalarımı sevip saymanızdan başka hiçbir karşılık ve mükafat beklemiyorum."(Şûra, 23)

Burada son derece ilginç bir nokta vardır. Diğer peygamberler hiçbir karşılığı istemediği halde Allah Teala neden Resulullah'ın (s.a.a) insanlardan "Yakın akrabamı sevip sayın." gibi bir talepte bulunmasını emretmiştir?

Bu sorunun cevabını yine Kur'an veriyor:

"De ki: Sizden mükafat ve karşılık olarak istediğim şey de aslında yine sizin içindir, yararı yine sizedir, benim Allah rızasından başka isteğim yoktur." (Sebe, 47)

Ayette açıkça "Karşılık olarak istediğim şey aslında bana değil, size yarayacak bir şeydir." buyrulmaktadır. Söylenmek istenen şey şudur: Benim Ehl-i beytime besleyeceğiniz sevgi, sizi kemal ve tekamüle götürecektir bir bağıdır aslında. İsmi "karşılık ve mükafat" koysam da gerçekte size benden ulaşacak olan nice hayırlardan biridir bu da! Çünkü Peygamberin Ehl-i beyti her nevi pislik, kötülük ve olumsuzluktan arınmış, tertemiz kılınmışlardır.

Hiç şüphesiz onları sevmek, insanoğluna, Hakka itaat ve faziletli olma gibi kazanımlar getirecektir; böylesine temiz ve günahattan arınmış bir Ehl-i beytin sevgisi elbette ki tıpkı hayat iksiri gibi etki gösterecek ve bireyin kemal bulmasını sağlayacaktır.

Bu ayetteki "yakınlar"ın en bariz numunesi, hiç şüphesiz İmam Ali'dir, nitekim tanınmış Ehl-i sünnet alimi Fahr-i Râzi şöyle yazar:

"Zemahşeri'nin Keşşaf'ında şöyle kayıtlıdır: Şûra surasının 23. ayeti nazil olduğunda orada bulunan sahabeler "Ya Resulullah, yakın akrabalarınız içinde kendilerini sevip saymamızın emrolunduğu bu insanlar kimlerdir, onları isimleriyle tanıtabilir misiniz bize?" diye sordular. Resul-i Ekrem (s.a.a) buyurdu: "Ali, Fatıma ve onların evlatlarıdır!"

Söz konusu ayetten sonra bizzat hadis-i nebeviyle yapılan bu açıklama ayette geçen "yakınlar"ın kim olduğunu göstermektedir: Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin hazretleri... Onları sevmek hem Allah'ın emri, hem Resulünün (s.a.a) buyruğudur. Bunu vurgulayan pek çok nokta mevcuttur:

1- Şûra 23'te geçen "Yakınlarıma sevgi ve saygıdan başka hiçbir şey" ibaresi gayet açıktır. Burada şunun altını önemle çizmek gerekir: Resulullah'ın (s.a.a) Fatıma'yla Ali'ye (a.s) ve onların evlatlarına olan sevgisi sırf kan bağından doğan şahsi bir sevgiden ibaret değildir elbet.³⁴ Resulullah'ın (s.a.a) Fatıma'ya duyduğu ve açıkça beyan etmiş olduğu derin sevgi ve ilginin nedeni Hak Teala'ya olan fevkalade yakınlığı, emsalsiz iman ve takvası idi. Bundan dolayı Peygamberimiz (s.a.a) Fatıma'yı (a.s) pek sevmekte, ona özel bir ilgi ve saygı göstermekteydi. "Fatıma benim vücudumun bir parçasıdır; onu seven beni sevmiş, onu inciten beni incitmiş olur." buyurmaktadır. İmam Ali, Hasan ve Hüseyin'e (aleyhim'us selam) duyduğu derin sevgi de yine aynı türdendir ki bu hususta da İslam kaynaklarında sayısız hadis ve mütevatir rivayetler kayıtlıdır. Binaenaleyh onları sevmek, bizzat Allah Teala hazretlerinin

---

34 Resulullah'ın (s.a.a) onlara duyduğu sevginin nedeni, bizzat Allah Tealanın onları "örnek insanlar" olarak görüyor ve seviyor olması ve "örnek insanlar" olarak diğer müminlere tavsiye buymasıdır. Resulullah'ın (s.a.a) Fatıma'dan (a.s) başka evlatları da vardı, ama Allah Teala İslam ümmetini, onları sevmekle mükellef etmemiştir, sevgi ve saygısı farz olan isimler, bizzat Resulullah'ın (s.a.a) da açıklamış olduğu gibi Ali'yle Fatıma ve onların evlatlarıdır.

34 - Ehl-i sünnetin temel kaynak eserlerinden olan Fahr-i Râzi'nin Tefsir-i Kebir'i c:27 s:166 Mısır basımında konuyla ilgili daha birçok belge aktarılmıştır. Ayrıca Katade, Taberi ve Müstedrek-i Sahiheynde de yüzleri bulan belge kaydedilmiştir.

Hz. Ali..... 91
emriyle bütün İslam ümmetine farz edilmiştir; Allah Teala hazretleri bunu pekiştirmek için "Peygambere uyun, ona itaat edin, umulur ki böylelikle hidayete kavuşursunuz." buyurmaktadır. (A'raf, 158)

Yine bu arada Ahzab suresinin 21. ayet-i kerimesinde şöyle buyrulur:

"Ant olsun sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü umanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için Allah'ın Resulü'nde güzel bir örnek vardır."

Binaenaleyh ayet ve hadisle de sabit olduğu üzere Âli-i Muhammed olarak bilinen İmam Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'in (a.s) sevgisi bütün müslümanlara farz kılınmış bir sevgidir.³⁵

İmam Ali (a.s) konusunda Resulullah'tan (s.a.a) ulaştıran nice hadisler arasında, Ali'nin (a.s) sevgisini vurgulayan ve müminlerin onu sevmesini hatırlatan çok sayıda sahih hadis vardır ki bunlardan birkaçını aktarmanın yeterli olacağı kanaatindeyiz:

1- Tanınmış Ehl-i sünnet hadis ve tarihçisi İbn-i Esir, Resulullah'ın (s.a.a) Ali'ye (a.s) şöyle buyurduğunu yazar:

"Ya Ali! Allah Teala hazretleri seni öyle şeylerle süsledi ki, Allah kulları nezdinde bunlardan daha güzeli yoktur: Sen dünyadan öylesine uzak duruyorsun ki ne dünya senden faydalanabiliyor, ne de sen dünyadan. Miskinlerle yoksulların dostluğunu bağışladı sana; onlar seni İmam olarak kabul ettiklerinden dolayı pek mutludurlar, ve sen onların bu tutumundan memnun...

Ne mutlu seni sevene ve bu sevgide samimi ve sadık olana; yazıklar olsun sana düşman olup senin aleyhinde yalan söyleyene."³⁶

2- Siyuti, Resulullah'tan (s.a.a) şu hadisi nakleder:

"Ali'yi sevmek iman, ona düşmanlık duymak nifaktır."³⁷

3- Ebu Naim, Resulullah'ın (s.a.a) ensara şöyle buyurduğunu yazar: "Size; benden sonra sapmamanız için kime sarılmanızı söyleyeyim mi?" (Ensar evet deyince şöyle buyurdular:) "Ali'ye sarılın! Bana gösterdiğiniz sevgi ve saygıyı ona da gösterin, Rabb'im, Cebrail vasıtasıyla bunu sizlere böylece duyurmamı emretti!"³⁸

Ehl-i sünnet kaynaklarında Hz. Ali'nin (a.s) sevgisi hakkında geçen bir diğer rivayette o hazretin çehresini seyredip sesini dinlemenin bile ibadet olduğu kayıtlıdır:

1- Taberi, Ümm'ül müminin Ayşe'den şöyle nakleder:

Babam, sık sık Ali'nin çehresini seyreder, hayranlıkla ona bakardı. Bir gün "Baba, Ali'nin yüzüne neden o kadar bakıyor, onu hayranlıkla seyrediyorsun?" diye

---

36 - Usd'ül Gabe c:4 , s:23.

37 - Kenz'ul Ummal, Siyuti'nin Cem'ul Cevâmi'si 6/156.

38 - Hilyet-ul Ulyâ 1/63. Bu husustaki hadisler pek çoktur. Kısa bir inceleme sonrası sadece Ehl-i sünnet kaynaklarında Hz. Ali'yi sevmenin faziletleri hakkında 90'dan fazla hadis buldum. Şia kaynaklarından Meclisi'nin Bihar'ında 123 rivayet vardır ki yeni baskının "Emir'ul müminini sevmek ve ona buğzetmek" başlığı altında kayıtlıdır.

Hz. Ali..... 93

sordum. "Kızım, Resulullah'ın (s.a.a) Ali'nin simasını seyretmenin ibadet olduğunu buyurduğunu kendi kulağımla duydum." dedi. (Riyaz'un Nezire c:2 s:219) Aynı konuda diğer Ehl-i sünnet eserlerinde 20'ye yakın rivayet vardır).

2- İbn-i Hacer de yine Ayşe'den şöyle rivayet eder:

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum: "Kardeşlerimin en hayırlısı Ali, amcalarımın en hayırlısı Hamza'dır. Ali'yi anıp hatırlamak ve onun hakkında konuşmak bir ibadettir." (Sevâik'ul Muhrika, İbn-i Hacer s:74.) Ayrıca diğer Ehl-i sünnet kaynaklarında da aynı mevzuda 5 hadis vardır.

Hz. Ali, Allah ve Resulü indinde diğer insanların en sevileni ve en hayırlısıydı. Enes b. Malik şöyle rivayet eder:

Her gün, ensardan birinin büyük çocuğu Resulullah'a (s.a.a) hizmet ederdi. Benim sıramın olduğu bir gün Ümm-ü Eymen kızarmış bir tavuk getirerek "Ya Resulullah, bu tavuğu kendim aldım, kendim pişirdim, sizin için..." dedi, bunun üzerine Resulullah (s.a.a) elini kaldırıp "Ya Rabbi" buyurdu, "Bu yemeği benimle birlikte yemesi için kullarının en sevgili olanını bana gönder!" Duanın hemen ardından kapı çalındı, hazret "Enes, git kapıyı aç!" buyurdular. Ben "Keşke gelen ensardan biri olsa..." diye geçirdim içimden. Kapıyı açtım, gelen Ali'ydi, "Peygamberin önemli bir işi var." diyerek onu geri gönderdim, Peygamberin bu duası ve Ali'nin gelişi 3 kez tekrarlandı, üçüncü defasında Resulullah (s.a.a) "Ey Enes," buyurdu, "Git ve onu içeri al! Sen, kavmini seven ilk insan değilsin. Onun senin

78 .....Güçlü Çekimler

kavminden -ensardan- olmadığını biliyorum!"

**Bunun üzerine mahcubiyetle gidip Ali'yi getirdim,
oturup birlikte yemek yediler."³⁹**

**39 - Müstedrek-i Sahiheyne c:3 s:131. Bu olay Ehl-i sünnetin diğ-
er sahih kaynaklarında 18'den fazla yerde ve değişik şahıslarca
rivayet edilmiştir.**

Ali'nin Çekiciliğinin Sırrı

Ali'nin gönülleri fethetmesinin sırrı nedir?

Sevgi ve tutkunun sırrını henüz kimse keşfedebilmiş değildir. Yani şöyle olursa şöyle olur şeklinde beli bir formülü yoktur sevginin.

Ama sevginin de elbette ki bir sırrı vardır.

Sevilende öyle bir güzellik ve cazibe vardır ki seveni kendi çekim sahasına almakta, onu çekmektedir. Sevgi ve çekiciliğın doruk noktası "aşk" kelimesiyle tanımlanmaktadır bugün. Hz. Ali de insanların gönlünde taht kurmuş, yürekleri fethetmiştir. Neden? Hangi yönde? Aşkları böylesine tahrik eden, kalpleri böylesine cezbeden ve sevgisini ölümsüzlüğe kavuşturan fevkalade liğı nedir Ali'nin?

Neden gönüller onu aşına bilmekte, esasen onu ölmüş değil de adeta hep hayattaymış gibi algılamaktadır?

Bu sevgi ve ilginin fiziki bir sevgi olmadığı muhakkak; zira onun vücudu ve bedeni bugün bizim aramızda değildir ve mesela bizler Hz. Ali'yi görmüş ve ona dokunmuş da değiliz.

İmam Ali'ye duyulan bu sevgi, her millette varolan "Kahraman insana duyulan sevgi" türünden bir sevgi de değildir.

Keza, Ali (a.s) sevgisinin insani erdem ve faziletlerin sevgisi olduğunu söylemek ve ona sevgi duymanın salt insancıl ve hümanist bir sevgi olduğunu söyleyebilmek de mümkün değildir. Evet, Ali (a.s) gerçek anlamda bir

"kamil insan"dı ve her insan, böylesine örnek insanları sever. Ama burada çok önemli olan bir nokta vardır: Ali (a.s) bütün bu hasletlere sahip olsaydı; bütün o insani haslet ve erdemlere, o ilim ve hikmete, onca fedakarlık ve özveriye, alçakgönüllülüğe, o emsalsiz sevgi ve şefkate, zayıf ve muhtaçlara destek vermeye, adalet ve hürriyet timsali olmaya, insana sevgi beslemeye, cesaret ve mertlikte benzersiz olmaya ve Mevlana'nın da dediği gibi "Cesarete Allah'ın aslanı, mertlik ve mürüvete akla hayale sığmayacak bir haslete, onca bağışlayıcılık ve onca cömertliğe"... Evet, Ali (a.s) bütün bu haslet ve bunca insani erdeme sahipti; ama o, bütün bunlara sahip olup da Allah'a iman etmiş ve inanmış bir mümin olmasaydı, evet, sadece bu sıfatı taşıyor olsaydı yine bunca sevillecek, bunca ilgi görecekti miydi? Elbette ki hayır!

Hz. Ali'nin (a.s) gönüllere böylesine taht kurmasının sebebi, gerçekte anlamda Allah'a inanmış ve O'na itaat ve ibadet etmiş olmasıdır.

İnsanoğlunun gönül ve fıtratının derinliklerinde, fitri olarak yüce Yaradan'a karşı bir sevgi ve bir tutku vardır; Allah sevgisi hepimizin yaratılışına yerleştirilmiş bir hakikattir; bu nedenledir ki Ali'nin Allah'a onca itaatkar ve O'nun ayet ve sıfatlarının muazzam bir tecellisi olduğunu gören her mümin insan Ali'yi de sevmekte ve ona gönülden bir ilgi duymaktadır. Yani Ali'ye duyulan sevginin ardında, müslümanın Hak Teala hazretlerine

beslediği ve fitratında var olan "Allah sevgisi" vardır. Allah sevgisi her insanın canına, kanına işlemiş bir sevgidir, fıtratlar ölümsüz olduğu için bu tür sevgiler ölümsüzdür ve bu cümleden olmak üzere (evliyaullah konusunda olduğu gibi) Hz. Ali'ye (a.s) duyulan sevgi de gerçek ve ölümsüz bir sevgidir.

İmam Ali'de pek çok nurlu ve dikkat çekici özellikler vardır, ama ona sürekli bir parlaklık ve nur kazandıran asıl özelliği onun müslüman, mümin ve ihlaslı bir kul olmasıdır; ondaki muazzam manevi cazibenin sırrı budur işte.

Hz. Ali'nin (a.s) yoluna baş koyan tanınmış isimlerden biri de asr-ı saadet döneminin müminelerinden Sevde-i Hemdani'dir. Bu yiğit ve imanlı kadın, Muaviye'nin Hz. Ali'ye beslediği kin ve nefreti görüp de kendisinden Ali'yi kötölemesini isteyince "Allah Ali'ye rahmet eylesin!" dedi, "Onunla birlikte adalet ve mertlik de toprağın bağrına gömüldü. Haktan başka hiçbir şeye değer vermemeye ahdetmişti, ahdini tuttu, hak ve imanla yoğrulmuş bir kişiliği vardı Ali'nin!"

İmam Ali'nin (a.s) seçkin karakterine vurulanlardan biri de Sa'saa b. Suhan-ı Abdi'dir. İmam Ali'nin (a.s) toprağa verildiği gece, orada bulunan çok az sayıdaki seçkin müminden biridir Sa'saa. İmamın mübarek naşı toprağa verildikten sonra Sa'saa bir elini yüreğine bastırıp diğer eliyle İmamın mezarından aldığı toprağı başına dökmekte ve şöyle demekteydi:

"Ölüm afiyet olsun sana! Yaradılışın tertemiz, sabrın pek güçlü, cihadın pek büyüktü senin! Düşündüğün şeye ulaştın, ticaretin pek karlı oldu!

Yüce yaratıcına ulaştın, seni memnuniyetle karşıladı O; melekleri senin etrafına toplandılar, Peygamberimize komşu olma saadetine ulaştın, Allah Teala seni en yakın kullarından kıldı, kardeşin Mustafa'nın huzuruna ulaştın işte, onun dolu dolu kasesinden içtin doyuya.

Rabb'imden dileğim, Resulullah'tan (s.a.a) sonra sana uyup seni izleyen, senin yolunla-yordamınla yaşayanlardan olmamızdır. Umarım senin dostlarını seven, düşmanlarına düşman kesilen ve seni sevenlerle haşrolunanlardan oluruz biz de!

Başkalarının ulaşamadığı şeye ulaştın, başkalarının algılayamadıklarını algıladın. Kardeşin Peygamberle omuz omuza cihad ettin, Allah'ın dini için gerektiği şekilde kıyam ettin, sünnetleri koruyup ihya ettin, anarşi ve kargaşayı düzeltip ıslah ettin, böylece İslam ve imana bir düzen verdin. Selam sana, selamların en güzeliyle selam olsun sana!

Senin sayende müminlerin arkası kuvvetli oldu, senin sayende -hz. Peygamberden sonra- yollar aydınlandı, sünnetler ayakta kalabildi. Senin fazilet, erdem ve hasletlerine kimse ulaşamadı. Sen, Resulullah'ın (s.a.a) çağrısına "lebbeyk" dedin ve bu hususta herkesten öne geçtin. Bir an bile yardımını esirgemedin, canın pahasına bile onu korumaktan vazgeçmedin. Korku ve dehşet zamanları gelip çatinca Zülfikar'ınla yiğitçe saldırıp zalimlerle zorbaları hakladın. Şirkin ve kötülüğün

kökünü kazıdın, tuğyankar sapmışların kellesini uçurdun... Bu nedenledir ki ölüm sana kutlu olsun, -bu tatlı şerbet- afiyet olsun derim ey müminlerin emiri!

Peygambere (s.a.a) en yakın insandın sen. İslam'a ilk inanan da sen oldun! Yüreğın yakınle dolu, inançlı ve kararlıydı, herkesten daha fedakardın sen; hayır konusunda herkesten fazlaydı senin nasibin! Rabb'im sana matem tutma sevabından mahrum etmesin bizi, senden sonra hor- hakir kılmasın hiçbirimizi!

Vallahi, senin hayatın hayrın anahtarı, şerrin kilidiydi (hayrı açar, şerri kilitleyip yok ederdin), ölümünle hayırlar kilitlenip şerler açılacaktır... Eğer insanlar seni kabullenebilselerdi yerden ve gökten nimetlere boğulurdı; ama ne yazık ki dünyayı ahirete tercih ettiler!"⁴⁰

Sa'saa'nın da söylediği gibi insanlar dünyayı tercih ettiler. H.z. Ali'nin (a.s) kimseye ayrıcalık tanımayan, haktan zerrece taviz vermeyen adaletine tahammül edemediler. Derken, yozlaşmışlar ve donuklaşmışlar Ali'yi şehid etti.

Uğruna can vermeye hazır olan, uğruna darağaçlarına koşup gözünü kırpmadan ölümün kucığına atılan, sevgi ve imametine gönül veren yarenlere sahip olma açısından h.z. Ali (a.s) gerçekten İslam tarihinin ender, hatta emsalsiz simasıdır. İslam tarihi, onun sevgisi, adaleti ve imameti uğruna canlar veren, hamasiler yaratan fevkalade örneklerle doludur ki her birinin hayatı ve ölümü, İslam dini için birer iftihar vesilesi, gurur kaynağıdır. Ziyad b. Ebih'le oğlu Übeydullah, Haccac b.

Yusuf, Mütevekkil ve hepsinin başını çeken Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin kanlı eli, insanlık ve İslam tarihinin bu nadide şahsiyetlerinin kanına bulanmıştır.

2. BÖLÜM

HZ. ALİ'NİN (a.s) İTİCİLİĞİ

Bahsimizin bu bölümünde İmam Ali'nin (a.s) dört yıldan biraz fazla süren hilafet döneminden söz edeceğiz. Daha önce de belirttiğimiz gibi Ali (a.s) daima iki güce sahip bir kişilik taşımıştır, o her zaman hem çe-

Hz. Ali..... 101

kim gücüne, hem iticilik gücüne sahip olmuştur. İslam'ın ilk yıllarından itibaren bu yalın gerçeği çok net bir şekilde görebilmek mümkündür İslam toplumunda: Daha ilk günlerden itibaren kimileri onun etrafında pervane misali dönmeye başlamış, kimi de ona kin duymuş, onun varlığından hep rahatsız olmuştur.

Ne var ki, Ali'nin (a.s) bu mümtaz kişiliği daha çok onun pek kısa süren hilafet dönemiyle; kişiliğinin tarihi zuhur dönemi diyebileceğimiz şahadetinden sonraki dönemlerde gözler önüne serilmiş, herkesçe müşahede edilmiştir. Hilafetinden önceki dönem insanlarla yakın irtibatlarının azaldığı bir dönem olduğundan, söz konusu dönemde Ali'nin çekicilik ve iticilik hassalarının tecellisi de daha azdır.

İmam Ali (a.s) insanları cezbedip çektiği kadar, bazı tipleri de fevkalade dışlayıcı ve itici bir karaktere sahipti ve açıkçası onları "düşman ediniyordu!" Hz. Ali'nin (a.s) en ilginç ve aynı zamanda en iftihar edilir özelliklerinden biriydi bu. Belli bir fikir, görüş ve inanca sahip bulunan ve hele "inkılabi" bir yapıya sahip olan herkes, yüce amaçlar ve ulvi hedefler taşır ve Kur'an'ın da deyişiyle "Allah yolunda cihad eden ve kınayıcıların kınamasından da korkmayan." (Maide, 54) biri elbette ki kendisine epey düşman da edinir. Bu nedenledir ki, bilhassa hayatı döneminde onun düşmanları, dostlarından daha az denilemeyecek kadar çok olmuştur.

Bugün de durum aynıdır. Eğer İmam Ali'nin (a.s) kişilik, karakter ve tavırları saptırılmadan, tahrif edilmeden gerçek yüzüyle tanıtılacak olursa, bugün onu sevdiğini iddia edenlerin pek çoğu onun karşısında yer

alacaklardır!

Aslında hiç de şaşılacak bir şey değildir bu.

Yemen fethi sırasında bununla ilgili ilginç bir örnek yaşanmıştır.

Hz. Resulullah (s.a.a) Ali (a.s) komutasındaki bir orduyu Yemen'e göndermişti. Ali (a.s) Yemen dönüşünde, Mekke yakınlarında ordunun komutasını bir başkasına devrederek Resulullah'a (s.a.a) rapor sunmak ve şehre nasıl gelmeleri gerektiğini belirlemek için daha önce Mekke'ye ulaşmıştı. Vekil komutan, şehre yeni elbiselerle girmiş olmak için, Yemen'den getirilen ganimet ve hediye elbiseleri askerlerin giymesine izin verdi ama Ali (a.s) geriye döndüğünde bunu büyük bir disiplinsizlik sayarak komutanı azarladı. Çünkü bu hususta karar vermesi gereken bizzat Hz. Peygamberdi (s.a.a) ve beyt'ül mal konusunda fikir yürütme ve emir verme hak ve yetkisi Resulullah'a aitti. Bu nedenle yeni elbiselerin derhal çıkarılmasını ve bizzat Resulullah'ın (s.a.a) emri ilan edilinceye kadar kimsenin bu elbiselere dokunmamasını emretti. Ordudaki komutan ve askerler bundan pek rahatsız olmuşlardı, Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna varır varmaz ilk işleri Ali'yi şikayet etmek oldu. Resulullah (s.a.a) "Ey insanlar!" buyurdu. "Ali'den nasıl şikayetçi olursunuz? Vallahi o, kimsenin şikayetine gerek bırakmayacak kadar Allah yolunda azimli ve tavizsizdir!"⁴¹

Evet, Ali (a.s)nin en belirgin vasıflarından biri Allah

---

41 -Bkz: İbn-i Hişam Siyeri, c:4 s:250.

Hz. Ali..... 103

yolunda kimseye ayrıcalık göstermemesiydi; onun Şu veya bu Şahsa karşı farklı tavırlarının nedeni daima adaletin gereği ve Allah'ın rızası olmuştur. Bu tőr bir tavrın insana dŐŐman kazandırıcı bir tavır olduğu; tamahkar ve nefesine dŐŐkőn tiplerin bu tavırlardan asla hoŐlanmayacaĐı apaÇık ortadadır.

Hz. Resulullah'ın (s.a.a) onca sahabesi arasında, hiŐ kimsenin Hz. Ali'ninki gibi fedakar ve serdengeŐti dostları olmadığı gibi, hiŐ kimsenin dŐŐmanları da onun dŐŐmanları kadar mőnafık ve tehlikeli değildir. Ali (a.s) oyle bir yiğitti ki, ołumőnde cenazesini bile dŐŐmanlarının saldırısından kurtulamadı. Bu, daha önceden Resulullah (s.a.a) tarafından kendisine bildirilmiŐ olduğundan, cenazesinin gizlice toprağa verilmesini ve mezarının yerinin gizli tutulmasını vasiyet etti. Nitekim İmam Ali'nin (a.s) mezarı bir asır boyunca gizli tutulmuŐ, bu sőre zarfında evlatlarından baŐka mezarının yerini kimse bilememiŐ ve nihayet Emevi devleti yıkıldıktan ve Hariciler de tam anlamıyla varlıklarını yitirip tőkenmeye yőz tuttuktan sonra, yani ona duyulan nefretler ve beslenen amansız dŐŐmanlıklar bir nebze olsun azaldıktan sonra İmam Sadık (a.s) tarafından mezarının yeri aŐıklanmıŐtır.

Nakisin, Kasitin Ve Marikin

İmam Ali (a.s), hilafeti döneminde üç grubu kendisinden uzaklaştırıp dışlamış ve onlarla savaşmıştır: Bunlardan biri, bizzat İmam Ali (a.s) tarafından "Nakisin" adıyla adlandırılan Cemel ashabıdır, diğer ikisi de yine kendi tabiriyle "Kasitin" olan Sıffin ashabıyla, "Marikin" adını verdiği Hariciler, yani Nehrevan ashabıdır.⁴²

İmam, bunu şöyle anlatır: "Halife olduğum zaman şu ümmet arasından bir taife çıkıp biatini bozdu (Nakisin), bir güruhu dinden çıktı (Marikin) ve bir güruh ise işin başından beri hep isyan edip tuğyanda bulundu (Kasitin)."⁴³

"Nakisin" güruhu, para düşkünüydü; paraya pula önem veren, insanlar arasında ayırım gözeten, ayrıcalıklara inanan kesimdi, İmamın adalet ve eşitlik konu-

---

42 - Bu grupları bizzat Hz. Resulullah'ın (s.a.a) kendisi İmam Ali'ye (a.s) haber vermiş ve "Ya Ali, benden sonra üç grup seninle savaşa tutuşacaktır, bunlar Nakisin, Kasitin ve Marikin'dirler." buyurmuştur. Bu ünlü rivayet, tanınmış Ehli sünnet tarihçilerinden İbn-i Ebi'l Hadid'in Nehc'ul Belağa Şerhi'nde de geçer (bk: c:1 s:201) İbn-i Ebi'l Hadid "Hz. Resulullah'ın (s.a.a) peygamberliğini ispatlayan hadislerden biridir bu." der ve şöyle ekler: "Zira gaybdan verdiği bu haber hiçbir yorum ve teville yer bırakmayacak bir netlikle ve tıpkı o hazretin buyurmuş olduğu gibi vuku bulmuş ve bütün gelişmeler onun önceden haber verdiği seyirde cereyan etmiştir."(Ae)

43 - Nehc'ul Belağa, Şıkşikiye Hutbesi, 3.

Hz. Ali..... 105
sundaki konuşmalarının çoğunda muhatap alınan ke-
sim bunlardır.

"Kasitin" adını verdiği güruhsa her şeyi politikaya alet eden hilekar, düzenbaz ve sahtekar iki yüzlülerdi. İktidarı ele geçirmek ve Ali'nin (a.s) yönetimini akamet ve başarısızlığa uğratmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bunlardan bir kısmı İmama gidip bu isteklerinin kısmen de olsa giderilmesi ve çıkarlarının gözetilmesi halinde onu destekleyeceklerini söylemiş, ama İmam Ali bu teklifi reddetmiştir. Hz. Ali'den (a.s) bundan daha farklı bir yaklaşım beklemek de mümkün değildir aslında. Zira o, zulmün altına imza atmaya değil, zulmün kökünü kazımaya niyetliydi. Diğer yandan Muaviye'yle ona benzer tipler, İmam Ali'nin kendisine de, onun iktidarına da öteden beri karşı olan tiplerdi zaten. İktidarı ele geçirmek ve beyt'ül malı kendi aralarında yağmalamak isteyen bu tiplerin Ali'yle uzlaşması düşünülemezdi. Muaviye ve çevresindekiler, İslam aleminin halifesi olmaya niyetlenmişlerdi.

İmamın "Marikin" adıyla tanımladığı diğer güruh, dinin özünü ve ruhunu kavrayamamış olan kıt görüşlü, dar ufuklar, yersiz asabiyet ve reva olmayan taassuplara sahip cahil insanlardı, mukaddes görünümünün ardında karanlık ve tehlikeli bir cehalet besliyorlardı.

Hz. İmam Ali (a.s) bu üç grubun hepsine karşı durmuş, onları reddetmiş, onlarla uzlaşma kabul etmez bir mücadeleye tutuşmuştur.

Evet, İmam Ali'nin (a.s) çok boyutlu mükemmel kişiliği ve "insan-ı kamil" olarak tarihe geçen fevkalade şahsiyetinin en bariz özelliklerinden biridir bu; farklı

güruhları karşısına almış, türlü sapma ve bozulmalarla karşılaşmış ve bunların hiçbirine taviz vermeyip hepsinin karşısına dikilmiştir!

Kimi zaman dünya düşkünü zengin ve müreffeh kesimin, kimi zaman her şeyi politikaya alet eden bin bir suratlı hilekar kesimin, kimi zaman da dindar görünlü cahil ve yobaz kesimin karşısında ve onlara karşı mücadele halinde görülür Ali (a.s) .

Burada bilhassa Hariciler üzerinde durmak istiyoruz. Bugün artık Harici bir cemaat yoksa da ve her ne kadar bunların nesli artık tükenmişse de; son derece ibret verici bir tarihi vardır Haricilerin. Birey olarak ölüp gittikleri ve nesilleri tamamen tükendiği halde o sapık fikirleri yok olmamış, kendileri gibi cahil ve dogmatik karakterli insanların zihnini zehirleyerek günümüze kadar kök salmayı başarmış olan "Haricilere has düşünce tarzı", öteden beri İslam'ın ve müslümanların ilerlemesini engelleyen en önemli manialardan biri olagelmiştir.

Hz. Ali..... 107

Haricilerin Ortaya Çıkışı

"Harici" kelimesi "isyancı" anlamına gelir.⁴⁴ Bu güruh, Sıffin'de hakemiyet olayında ortaya çıktı.

Sıffin'de savaşında İmam Ali'nin (a.s) savaşı kazanmak üzere olduğunu gören Muaviye, Amr b. Âs'ın yardımıyla şeytanca bir oyuna başvurdu; kendisini müslümanmış gibi gösterip "Aramızda Kur'an hakem olsun." demeye getirerek mutlak bir yenilgi ve hezimetten kurtulabilmek için askerlerinin mızrakları ucuna Kur'an mushafları taktırıp öne sürdü. Halbuki daha önce Ali (a.s) "Gelin aramızda Kur'an'ı hakem edinelim, onun emrine göre haksız taraf kimse, onu tespit edip cezalandıralım, boşuna kan dökülmesin." demiş; ama Muaviye, savaşı kazanacağından emin olduğu için İmamın bu teklifini kabul etmemişti. Şimdiyse birileri-

---

44 - El Müncid'e bkz. Hariciler, Hz. Ali'ye (a.s) karşı huruc-isyanttikleri ve kendilerinden bir mezhep uydurdıkları için bu adla anılmışlardır. Belli bir mezhep ve akide taşıdıklarından, her isyancıya bu ad verilmemiş, İslam literatüründe sırf sözkonusu sapık güruh için kullanılmıştır. Bu sapık görüşler sonraları başkalarına da geçmiş, hiçbir zaman iktidar olamasalar da sapık bir mezhep olarak varlıklarını korumuşlardır (bk: Zuha'l İslam c:3 s:240-247, 6. basım). Amr b. Ubeyd vb. gibi, Harici olup da hiç huruc etmeyenler de vardır (Bazı Mutezile mensupları gibi). Emri bil maruf veya büyük günah işleyenin ebediyen kafir olacağı gibi fikirleri olanlara "Hariciler gibi düşünüyor." denilmiştir. Tarihte Harici kadınlara da rastlanır (Müberred, Kamil c:2 s:154). Binaenaleyh Hariciler denildiğinde İslam literatüründe sadece bu güruh kastedilir.

Hz. Ali..... 109
nin cahilliğinden faydalanarak mutlak yenilgi ve ölümden kurtulabilmek için bu hileye başvurmuştu!

Bunun şeytanca bir oyun olduğunu bilen Ali (a.s) "Vurun, onlara aldanmayın! Kur'an'ı kalkan gibi kullanıp kendi canlarını kurtarmak istiyorlar aslında. Bunlar İslam düşmanlarıdır, oyuna gelmeyin, vurun!" diye bağırıyor ve ekliyordu: "Bunların yaptığı şey, Kur'an'ı Kur'an'la vurmaktır. Kur'an'ın kendisi karşısında Kur'an sayfalarının yazılı olduğu şu kağıt parçalarının ne değeri kalır ki? Bunlar, mana ve hakikati ortadan kaldırmak için o kağıtlardan medet umuyorlar aslında!"

Teşhis gücü zayıf olan ve dinin sadece dış görünümünü kavrayabilmiş bulunan kıt görüşlü bir grup, birbirine kaş göz işareti ederek "Ali ne diyor? Ne demek istiyor?" diyorlardı. Meseleyi kavrayamadıklarından, "Biz Kur'an'a karşı kılıç çekmeyiz! Biz Kur'an için savaşırız, bunlar da Kur'an'a teslim oldular işte. O halde ne diye savaşalım?" diyerek Muaviye'nin tuzağına düştüler. Resulullah'ın (s.a.a) "ilim şehrinin kapısı" olarak tanımladığı bilgiler bilgesi İmam Ali "Ben de Kur'an için savaşalım demekteyim, ama bunlar sizi oyuna getiriyor, anlamıyor musunuz? Bunların Kur'an'la ne işleri var? Kur'an'ı kalkan gibi kullanıp canlarını kurtarmak niyetindedeler, hepsi bu!" dedi.

İslam fıkhnının "cihad" babında "Kafirlerin müslüman esirleri kalkan olarak kullanması" diye bir bölüm vardır. Yani düşman, bir grup müslümanı esir alıp ön cephe siper olarak kullanır ve İslam ordusunun her türlü müdafaa veya saldırı girişimi bu esir müslümanların ölümüyle sonuçlanacak bir hal alırsa, İslam'ın hükmü

"Parçayı bütüne feda et" esasına dayalıdır ve bu durumda o müslüman esirlerin öldürülmesiyle sonuçlanabilecek bir saldırı veya müdafaa girişimi caizdir. Evet, diğer müslümanların canını korumak ve ümmetin maslahatını savunabilmek için bu girişime izin vermiştir İslam. Bu durumda söz konusu müslüman esirler şehid düşmüş olurlar; ayrıca, kan paraları (diyetleri) da, beyt'ül maldan onların varislerine ödenmelidir.⁴⁵ Kaldı ki bu sadece İslam fıkhnına ait bir kural da değildir; düşmana karşı koyabilmek için başka çıkar yol kalmıyorsa, kendi güçlerinizin ölümünü göze almak esası, bütün dünyada bilinen ve geçerli bir askeri zaruretlerdir.

İslam'ın zaferi ve ümmetin bekası için gerekirse müslümanı ve canlı varlığı vur diyen İslam dininde, sırf kağıt parçalarının⁴⁶ nasıl bir konumda olacağı apaçık ortadadır. Kağıt ve yazıyı değerli kılan anlam ve muhtevadır, söz konusu anlam ve muhtevanın öldürülmeye çalışıldığı bir durumda onları bırakıp, üzeri yazılı kağıtlara sarılmanın nasıl bir açıklaması olabilir?

Ne var ki cehalet ve tutuculuk, o müslümanların hakikati görebilmelerine engel olmuştu. "Biz bu Kur'an'lı mızraklara kılıç çekmeyeceğimiz gibi; bu işe kalkışacak olanla da savaşıyoruz!" dedi ve İmamın karşısına dikildiler. Bu tartışmanın başladığı sıralarda İslam ordusunun zafer kazanmasına ramak kalmıştı.

45 - Lüm'a. c:1, Kitab'ul Cihad, 1. fasıl ve: Şerayi, Kitab'ul cihad.

46 - Normal durumlarda ayet yazılı mushaflara saygısızlıkta bulunabileceği anlamı çıkarılmamalıdır bundan. İ. Bendiderya.

sunun zafer kazanmasına ramak kalmıştı. İmamın güçlü ve azimli komutanlarından Malik Eşter, Muaviye ordularını çil yavrusu gibi dağıtmış, Muaviye'nin çadırına yaklaşmıştı. Muaviye'nin tam bir bozguna uğramasına ve bu kanser tümörünün ortadan kaldırılmasına ramak kalmıştı. İşte böyle bir anda, söz konusu cahiller güruhu İmam Ali'yi zorlayarak "Malik'e, derhal savaşı bırakmasını emret, yoksa onu arkadan vururuz!" dediler. İmam Ali (a.s) her ne kadar onları ikna etmeğe, aydınlatmaya çalıştıysa da fayda etmedi.

İmam Ali (a.s) başka çare kalmadığını görünce Malik'e bir adamını gönderip geri çekilmesini emretti.

Malik buna şaşırılmıştı, emri getiren askere "İmama söyle, çok kısa bir fırsat tanırsa düşmanın işini bitiririz!" dedi. Bu haber ulaştığında Hariciler kılıçlarını çekip İmamın etrafını sardılar "Ya hemen şimdi Malik'i geri çağırırısın, ya da vallahi, seni şuracıkta öldürürüz!" dediler!.

Malik'e ulaşan haberci "İmamı sağ görmek istiyorsan derhal geri çekil!" demiş, Malik geri dönmek zorunda kalmıştı. Mutlak bir ölümden kurtulan Muaviye, Ali'nin (a.s) ordusundaki bu cahil mukaddesmeapları oyuna getirmenin coşku ve sevinci içindeydiler şimdi!

Böylece Kur'an'ın emirlerini ortadan kaldırmaya azmederek saltanat peşinde koşan Muaviye, İmam Ali (a.s) ile aynı kefeye koyuldu. "Aranızda Kur'an hükmetsin" diyerek hakemiyet önerdiler. Taraflar arasında Kur'an'la sünnetin hakem olması kararlaştırıldı.

Taraflar hakem seçimine gittiler. Muaviye tarafı hiç

tereddüt etmeden hilekar Amr b. Âs'ı hakem seçti. Ali (a.s) de iyi bir politikacı olan Abdullah b. Abbas'ın veya yiğit, fedakar ve basiretli bir mümin olan Malik Eşter'in hakem seçilmesini istedi; ancak ahmaklar güruhu - Hariciler- kendilerine benzer birinde ısrar ettiklerinden, hem basiretsiz, hem de Ali'yle arası pek iyi olmayan Ebu Musa Eş'ari'yi hakem olarak öne sürdüler. İmam Ali (a.s) ve dostları her ne kadar Ebu Musa'nın bu işi beceremeyeceğini söylediye de Hariciler kendi bildiklerini yapmaktan vazgeçmediler. İmamın emrini bir kez daha çiğneyerek Ebu Musa'yı hakem seçtiler.

Aylar süren meşveret, toplantı ve görüşmelerden sonra Amr, Ebu Musa'ya "İyisi mi ne Ali olsun, ne Muaviye, gel senin damadın Abdullah bin Ömer'i seçelim." dedi. Ebu Musa damadının adını duyunca hemen gevşeyip "Olur" dedi ve bu işin nasıl gerçekleşeceğini sordu. Amr "Kolayı var" dedi, "Sen Ali'yi azledersen, ben de Muaviye'yi. Halk bu durumda mutlaka senin damadını seçer, böylece fitne biter, ihtilaf ve anlaşmazlıklar da son bulur!"

Bu tevafuktan sonra hakemlerin görüşlerini açıklayacağı duyuruldu. Herkes kararı dinlemek üzere camiye toplandı. Ebu Musa, Amr'ın minbere çıkmasını istediye de Amr onun zaafını bildiğinden, hemen nefsinin okşayarak "Sen Peygamberin büyük ashabındansın, sen dururken benim öne geçmem yakışır mı hiç?!" dedi ve onu öne sürdü. Böylece, nefsanî zaafı nedeniyle bir kez daha oyuna gelen Ebu Musa hemen öne geçip minbere çıktı, neticeyi heyecanla bekleyen cemaat

te dönüp "Ümmetin maslahatını düşünerek Ali'yi de Muaviye'yi de iktidardan uzaklaştırmaya karar verdik, halife bir başkası olsun, siz seçersiniz nasıl olsa!" dedi ve parmağındaki yüzüğü çıkarıp "Ben tıpkı şu yüzüğü çıkardığım gibi, Ali'yi halifelikten azlediyorum!" dedi ve minberden indi. Onun ardından minbere çıkan Amr "Ben de Ali'yi azlediyorum." diyerek parmağındaki yüzüğü çıkardı ve sol elinin parmağına takıp "Onun yerine, tıpkı şu yüzük gibi Muaviye'yi tayin ediyorum!" diyerek Ebu Musa'nın bön bakışları altında minberden indi.

Bir anda ortalık karıştı, orada bulunan halk öfkeyle Ebu Musa'ya saldırıp tartakladı. Ebu Musa linç edilmekten kurtularak Mekke'ye kaçtı, Amr da Şam'ın yolunu tuttu.

Bu duruma sebebiyet veren Hariciler, yaptıkları hatayı pek geç anlamış, ne yapacaklarına karar veremeyerek orta yerde kalakalmışlardı. Sonucun acı ve hata olduğunu anlamış, ama nerede hata ettiklerini henüz kavrayamamışlardı. Muaviye'nin oyununa gelip de savaşı durdurmuş olmalarının bu faciaya yol açtığını bir türlü kabullenemiyor, hele hakemlik olayında yine Ali'yi (a.s) dinlemeyip Ebu Musa'yı öne sürmekle ne büyük bir hata işlemiş olduklarını itiraf edemiyorlardı. Bu nefsanîyet fırtınasında hatalarını sürdürerek "O iki kişiyi hakem seçmekle hata ettik, insan hakemlik edemez, hakem sadece Allah'tır!" dediler ve Ali'ye gidip şöyle konuştular:

"Biz hakemiyet olayında büyük bir hata işleyerek günaha girdik; hem biz hem sen, kafir olmuş olduk. Biz şimdi tevbe etmiş bulunuyoruz, sen de tevbe edersen,

işe kaldığımız yerden başlarız!"

Böylece mesele hallolmadığı gibi daha da büyümüş, kambur üstüne kambur oluşmuş oldu...

İmam Ali "Tevbe her hal-ü karda iyidir. Günah işleyen biri elbette tevbe eder," dedi. Hariciler "Bu yetmez" dediler, "Hakemlik olayının günah olduğunu ve bu işe senin de karıştığını, dolayısıyla senin de günah işlediğini kabul edip tevbe etmen gerekir." İmam "Hakemlik olayının müsebbibi ben değilim ki, bunu ortaya atan siz oldunuz, yaptığının neticesini de gördünüz! Kaldı ki, hakem edinme olayı bizatihi haram değildir ki bunu yapan veya yaptıran günah işlemiş olsun! İslam'ın meşru saydığı bir şeyi ben nasıl gayri meşru sayarım? Dahası, işlemediğim bir günah için ne diye tevbe ettim diyeyim?!" dedi.

Bu tartışmalardan sonradır ki, Hariciler sırf siyasi bir akım olarak değil, mezhebi bir grup olarak da gündeme geldiler. Önceleri isyankar bir grup olduklarından "Hariciler" adını aldılar; ancak, giderek birtakım özel ilkeler de öne sürüp dini bir renge büründüler ve batıl bir mezhep olarak İslam tarihine geçtiler. Bu arada kendilerini tanıtmak için yoğun propagandalar başlattılar. Derken, İslam dünyasında güya fesadın kökünü bulmak istediler ve şu sonuca ulaştılar: "Osman, Ali ve Muaviye'nin her üçü de hatalıydı ve günah işlemiş kimselerdi, biz fesatla mücadele etmeli, iyiliği emredip kötülükten alıkoymalıyız." Böylece Haricilerin mezhebi "iyiliği emredip kötülükten alıkoyma" amacına yönelik bir mezhep olarak tanıtıldı.

Oysa, bilindiği gibi iyiliğin emri ve kötölüğün engellenmesinin her Şeyden önce çok önemli iki ön Şartı vardır: 1- Dinde basiret 2- Amelde basiret.

Dinde basiretli olma Şartı bulunmazsa, rivayette de belirtilmiŐ olduğu üzere, iyiliği emr ve kötölüğu nehy iŐinin zararı faydasından çok daha fazla olacaktır.

Amelde basiretli olmanınisa iki önemli gereği ve vazgeçilmez Şartı vardır; fıkihta bunlara "Etkili olma ihtimalinin bulunması" ve "Daha beter bir kötölük ve fesada yol açmaması" denilir ki bu ikisinin gerçekteŐmesi için akıl ve mantıktan faydalanmak Şarttır.⁴⁷ Ha-

---

47 Bu noktayı biraz açmakta yarar var:

İslam'ın önemli emirlerinden biri olan iyiliği emredip kötüden nehy etme esasının amacı "iyiliği yaymak ve kötölüğün kökünü kazımak"tır. O halde ancak bu gayeye hizmet edilebileceği Őartlarda bu işi yapmak, yani iyiliği emredip kötölüğu nehy etmek gerekir. Aksi takdirde, hiçbir etkisi olmayacak bir girişimi farz kabul etmek mümkün müdür?

Diğer bir asıl da, bir maslahatın tahakkuk bulabilmesidir. Bu durumda; daha beter bir kötölüğe yol açacaksa, yapılacak eylemin adı elbette ki "iyiliği emr ve kötölükten nehy" olmayacaktır tabi... Bu iki aslın Şartı ise amelde basiretli olabilmektir. Amel ve davranışında basiret gösteremeyen ve bu melekededen mahrum bulunan birinin, yapacağı bir işin etki ve sonuçlarını da bilemeyeceği ve doğru hesaplar yapamayacağı ortadadır. Basiretten yoksun birinin, giriŐeceđi bir davranışın daha kötü sonuçlar doğurup doğuramayacağını da hesaplayamayacağı bellidir. Bu nedenledir ki hadislerde de geçtiği üzere, cahilce yapılacak emr bi'l maruf ve neyh-i an'il münker girişimlerinin doğuracağı olumsuzlukların, olumlu etkilerinden çok daha fazla zararında Őüphelenmektedir. Belirlediği diğer amellerde "Faydalı olma ihtimali varsa yap, faydası olmayacaksa yapma." Şeklinde bir ön Şart yoktur. İslam'ın emrettiği her Őeyde bir hayır ve maslahat

vardır; ama bu emirlerin muhatabı olan Müslüman kullar, söz konusu emirlerin hikmet ve maslahatlarının ne olduğunu teşhis etmekle mükellef tutulmamışlardır. Mesela namaz konusunda "Eğer kendin için faydalı buluyorsan kıl, faydalı olacağına inanmadığın vakitlerde kılma" diye bir hüküm yoktur. Keza, oruç için de "Faydalı olacağına ihtimal verersen oruç tut, aksi takdirde oruç tutma" şeklinde bir emir verilmiş değildir, sadece "Sana zarar veriyorsa tutma." denilmiştir. Hac, zekat ve cihad konusunda da durum aynıdır, "Faydalı görüyorsan yap, faydalı görmüyorsan yapma." denilmemiştir. "İyiliği emr ve kötülüğü nehy" konusunda ise durum tamamen farklıdır, "Bu farzı işlemeyen önce ölç-biç, düşün ve etkisinin ne olacağını hesapla!" denilmiş ve bu girişime, ancak İslam'ın ve Müslümanların yararına olacaksa izin verilmiştir. Yani burada maslahatın ne olduğu konusundaki teşhis yetkisi tamamen bireyin kendi uhdesine ve onun sorumluluğuna bırakılmıştır.

"Emr bi'l maruf ve nehy-i an'il münker" de bulunacak şahıs, yapacağı işin İslami gayelere faydalı olup olmayacağını düşünüp hesaplamak ve bu konuda akletmek zorundadır, akledip düşünmekle yükümlüdür. Bu amel, diğerlerinden farklıdır ve taabbüdü değildir, yani "Sebebi ve illeti sadece emir olan, aklın muhakemesine ve ferdin teşhisine bağlı bulunmayan, sırf emrolunduğu için yapılan ve neticesinden kulun sorumlu tutulmayacağı bir amel." değildir asla.

Bütün İslam mezhepleri, iyiliği emr ve kötülüğü nehy konusunda basiret, düşünce ve akletmenin zaruri ve farz olduğunu söylemiş ve bu hususta ittifak sağlanmışken, buna aykırı düşen tek mezhep "Haricilik" mezhebi olmuştur. Hariciler tamamen dogmacı ve yobaz olduklarından "Her emir gibi emr bi'l maruf ve nehy-i an'il münker de sırf emrolunduğu için yapılması gerekli bir ibadettir, üzerinde düşünüp taşınmaya gerek yoktur" demiş, bu amelin etki ve sonuçlarının iyice düşünülüp hesaplanması gerektiğini kabullenmemişlerdir. Gerçekte bu sakat görüş, onların bütün davranışlarına egemendi. Nitekim hiçbir faydası olmayacağı ve

Hz. Ali..... 117
riciler, fevkalade cahil ve basiretten yoksun oldukları gibi, amelde basiretin gerekliliği şartını da reddetmekteydiler. Onlara göre marufa davet ve münkerden sakındırma; neden, niçin ve nasıl sorulmadan yerine getirilmesi gereken bir ibadetti.

---

hiçbir olumlu neticeye yol açmayacağını bile bile kıyam veya terör eylemlerine girişmiş olmalarının ardında yatan sebep; bu cehalet, basiretsizlik ve düşünce tembelliğinden başkası olmamıştır.

Haricilerin Akidevi Usulleri

Hariciliğin temel dayanağını şunlar oluşturmadaydı:

1- Ali, Osman, Muaviye, ashab-ı Cemel ve ashab-ı hakemiyet (hakemlik olayına katılanlar veya bu olaya rıza gösterenler) tamamen kafirdirler, sadece hakemlik olayına rıza gösterip de sonradan tevbe edenler bunun dışında tutulur.

2- Yukarıdakilerin tekfir edilmesini kabul etmeyenler de kafirdirler.

3- İman sadece kalbi bir akide değildir; İslam'ın emirlerini uygulayıp nehy edilen şeyleri terk etmek de imanın esaslarındandır. Bu anlamda iman, inanma ve amel etmenin bir bileşimi ve terkididir.

4- Zalim yönetici ve imama karşı isyan ve kıyam etmek, kayıtsız şartsız farzdır. İyiliği emredip münkerden nehy etmenin hiçbir ön şartı ve gereği yoktur; her zaman ve her hal-ü karda bu ilahi emri derhal uygulamak gerekir.⁴⁸

Evet, Hariciler bu düşüncelerle sabahladılar; kendileri dışındaki herkesi kafir, kanı helal ve ebedi cehennem ehli bilerek.

48, 49 - Bk: Zuha'l İslam c:3 s:330'da "Kitab'ul Fark Beyn'el Fi-

Halifelik Konusunda Haricilerin Görüşü

Haricilerin, günümüz dünyasının yenilikçilerine ilginç gelen tek görüş ve fikirleri onların halifelik konusundaki teorileridir. Bu konuda demokratik düşünceye sahiptilerdi. Halifeliğin serbest seçimle gerçekleşmesi gerektiğine inanıyorlardı. Kureyşten olsun olmasın, tanınmış kabilelerden veya Arap ırkından olsun olmasın; gerekli iman, takva ve liyakate sahip her insan halife olarak seçilebilirdi. Birisi halife olarak seçilip de kendisine biat edildikten sonra İslam ümmetinin maslahatlarını gözetmez ve aykırı davranacak olursa hemen azledilmesi ve halifelikten uzaklaştırılması gerekir, buna direnmesi halinde ise öldürülünceye kadar ona karşı kıyam edilir.⁴⁹

Hariciler, halifeliğin Allah Teala tarafından belirlenmesi gerektiğine inanan Şia'ya karşı oldukları kadar, halifenin mutlaka Kureyşten olması gerektiğine inanan Ehli sünnete de karşıdılar.

Tarihi belgelerden anlaşıldığı kadarıyla Haricilerin halifelik konusundaki görüşleri, bu mezhep veya akımın ortaya çıktığı ilk günlerde şekillenmiş bir görüş değildi. Nitekim kendilerinin ilk çıkışlarında öne sürdükleri "Allah'tan başka hakem yoktur." sloganı ve Nehc'ul Belağa'dan da anlaşılacağı üzere ilk dönemlerde Hariciler İslam toplumunun esasen devlete, hiçbir yönetici, imam ve halifeye ihtiyacı olmadığı ve herkesin

---

kendi başına Allah'ın hükümlerine uymasının yeterli olacağı inancındalardı.⁵⁰ Ancak, daha sonra bu inançlarından dönüp Abdullah b. Veheb-i Râsıbi'ye biatte bulunmuşlardır.⁵¹

Halifeler Konusunda Haricilerin Görüşü

Ebu Bekir'le Ömer'in halifelğini doğru buluyor, bu ikisinin doğru seçimlerle işbaşına geldiğini kabul ediyorlardı. Haricilere göre bu iki halife sonradan sapmamış, yoldan çıkmamıştı. Ali'yle Osman'ın seçimini de doğru buluyor, ama Osman'ın hilafetinin 6. yılının sonlarından itibaren sapmaya başladığına ve müslümanların maslahatına aykırı davrandığına, bu nedenle halifelik hakkını kaybedip aslında azledilmiş bulunduğu, ama buna rağmen halifelik makamını bırakmadığı için Osman'ın kafir olup kanının helal olduğuna ve neticede öldürülmeyi hak ettiğine inanıyorlardı. Ali de onlara göre hakemlik olayını kabul ettiği, ama daha sonra Haricilerle birlikte tevbe etmediği için kafir olmuş ve öldürülmeyi hak etmişti! Bu nedendir ki Hariciler, hilafetinin 7. yılından sonra Osman'dan ve hakemlik vakiasından itibaren de Ali'den teberride bulunmuşlardır.⁵²

Hariciler diğer halifeleri de reddetmiş ve onlarla da-ima savaş halinde olmuşlardır.

---

50 - Nehc'ul Belağa 40. hutbe. Ve: İbn-i Ebi'l Hadid Şerhi c:2 s:308.

51 - İbn-i Esir, El-Kamil'i c:3 s:336.

52 - Şehristani, El-Milel Ve'n Nihel.

Hz. Ali..... 121

Haricilerin Çöküşü

Bu güruh, hicretin 1. yy'ının ilk yarılarının sonlarında, çok tehlikeli bir hata ve sapma neticesinde teşekkül etmiş, ancak, bir buçuk asırdan fazla varlıklarını sürdürememiştir. Çok aşırılığa varan öfkeli çıkışları ve yerli yersiz isyana kalkışmaları neticesinde halifeler tarafından daima takibe alınmış, kendilerini ve mezheplerini mahva ve tam bir yok oluşa sürüklemişlerdir. Abbasi devleti kurulur kurulmaz Haricilerin kökü kazınmış, soyları tükenmiştir. Hiçbir mantık ve akli delili kabul etmeyen aşırı dogmatik tutuculukları, sınırlı ve mantıksız çıkışları, hayatın gerek ve gerçekleriyle hiç bağdaşmayan yöntemleri ve nihayet normal bir çerçevede olması gereken takiiyeyi büsbütün bir kenara bırakan son derece fevri ve salt sabırsızlıktan kaynaklanan çıkışları Haricilerin sonunu hazırlayıp tarihten silinmelerine neden olan başlıca sebeplerdir. Haricilik, kalıcı bir mezhep ve ekol değildi zaten; ama bu batıl mezhebin etki ve izleri tamamen silinmedi, onların batıl düşünceleri birçok İslam mezhebini de etkiledi. Bugün tamamen Harici denilebilecek çok sayıda sapık vardır ve tıpkı Ali (a.s) döneminde olduğu gibi İslam ümmetini kendi içinden tehdit eden en büyük tehlikeyi bunlar oluşturmaktadır. İslam tarihinde Muaviye ve Amr b. Âs gibileri daima vardır. Bu ikili, her zaman olduğu gibi çağımızda da Haricileri avuçlarına almakta ve şom emelleri için onları oyuncak gibi kullanabilmek-

Hz. Ali..... 123
tedirler.

Slogan mı, Ruh Ve Öz mü?

Hariciler meselesini bir mezhep olarak tartışmanın hiçbir anlamı ve etkisi yoktur, zira bugün böyle bir mezhep yoktur artık dünyada. Ama toplumumuzu ve bütün bir İslam ümmetini "ibret verici" olması açısından pek yakından ilgilendiren bir mesele olarak Haricilerin görüş ve tavırlarını ele alıp incelemenin zaruri olduğu da kuşkusuz. Zira Harici mezhebi bir mezhep olarak ortadan kalkmışsa da Haricilik ruhu ve fikirleri bugün pek çok müslümanın zihninde yuvalanmış durumdadır.

Bu meseleyi iyice açmadan önce kısa bir açıklamanın faydalı olacağı inancındayız:

Bazı mezhep veya ekollerin slogan açısından ölü, ama ruh ve öz açısından diri olabilecekleri gibi, slogan açısından pek canlı ve hararetli olduğu halde ruh ve öz itibarıyla ölmüş, bitip tükenmiş de olabilirler. Binaenaleyh bazı birey veya grupların slogan açısından falan mezhebin izleyicisi sayılması, ama özü itibarıyla onların söz konusu mezheple hiçbir gerçek bağlarının bulunmaması mümkündür. Bunun tam tersi de olabilir. Bir mezhebe veya fikre gerçek anlamda bağlanmış olduğu halde onun slogan ve şiarlarını kabullenmemiş kişiler de olabilir.

Bilindiği üzere, Resulullah'ın (s.a.a) rihletinden hemen sonra müslümanlar Sünni ve Şia olmak üzere iki grup teşkil ettiler ki her birinin kendisine has akide ve

Hz. Ali..... 125
sloganları vardır.

Şia "Resulullah'ın (s.a.a) kendinden sonraki ilk halifesi Ali'dir. Çünkü Resulullah (s.a.a) Allah'ın emriyle onu kendisinden sonra halife ve imam olarak seçip müslümanlara da iblağ etmiştir bunu, dolayısıyla da Peygamberimizden sonra halifelik Ali'nin (a.s) hakkıydı." der.

Ehl-i sünnet ise "İslam, hükümleri belirlerken halifelik ve imamlık konusunu belirlememiş, kimin yönetici olacağı hususunu halka bırakmıştır, halk seçsin demiştir." der ve halifelerin Kureyşten olması gerektiğini de şart koşar.

Keza Şia "Resulullah'ın (s.a.a) sahabesi olarak ün yapmış birçoklarını ciddi eleştirilere tabi tutar ve sahabe arasında iyiler olduğu gibi, kötüler ve münafıklar da vardı." der.

Ehl-i sünnet ise bu konuda tam karşı noktada yer alıp "sahabe" olarak bilinen herkese aşırı derecede iyimserlikle bakar ve "Peygamberin istisnasız bütün sahabeleri iyi ve dürüsttü, hepsi de tam anlamıyla adil birer müçtehit idi." der. Şia'nın bu konulardaki yaklaşımı eleştiri, itiraz ve araştırma temeline, Ehl-i sünnetin yaklaşımı ise "İnşaallah hepsi de iyi ve dürüsttü." esasına dayalı bir inşaallahçı ve temennici yaklaşımdır.

Hal böyleyken, mesela "Hz. Ali (a.s) Peygamberimizin kendinden sonraki ilk halifesiydi." diyen herkesi Şia olarak tanımlamak ve "Bu kadarı yeterli." deyip başkaca hiçbir esasa uymasını gerekli görmemek; hangi zihniyeti taşırsa taşırsın, ne yaparsa yapsın, onu sırf bu sözü yüzünden "Ali Şia'sı" olarak tanımlamak mümkün

müdür?

Sadr-ı İslam döneminde durum hiç de böyle değildir... Şia denildiğinde güçlü bir anlam anlaşılmaktadır. O dönemde Şia olarak bilinen müslümanlar, Resulullah'ın (s.a.a) Ali (a.s) hakkındaki tavsiye ve vasiyetlerini hakkıyla dinleyip yerine getirenlerdi. Bunun tam karşısında yer alan diğer müslümanlar ise, Resulullah'ı (s.a.a) can-u gönülden sevmelerine ve o hazrete karşı tam bir sevgi ve iman taşıyor olmalarına rağmen; birtakım sudan bahaneler ve geçersiz gerekçeler öne sürerek o hazretin vasiyetlerini yerine getirme hassasiyetini göstermeyen ve birtakım tevil ve yorumlarla işin içinden sıyrılmaya çalışanlardı.

Bu bölünme ve çatlağı oluşturan ana neden, bir grubun müslümanlar arasında (ki bunlar çoğunluğu da oluşturmadaydı) meselelere sathi bir yaklaşımla bakması ve gözleri önünde cereyan eden olayların neden ve sonuçlarını tahlil edebilecek basirete sahip bulunamamasıydı. Meselelerin sadece dış görünüşünü görebilen bu insanlar her zaman her şeyin "doğru ve yolunda" olduğu zannındaydı, aşırı bir iyi niyet ve safdillikle değerlendiriyorlardı etraflarında vuku bulan her şeyi. "Peygamber efendimizin sahabesi, İslam'ın ilk dönemlerindeki o yaşlı insanlar belli bir yol tutturmuş, bazı şeyler yapmış, öyle yaşayıvermişler işte, iyisi mi, onlara hiç dokunmayalım, o mübarek zatların hiç hataları olmamıştır inşaallah diyelim." şeklinde meselelere yaklaşanlara karşı azınlıkta da olsa belli bir grup vardı ki "Hayır efendim." diyorlardı, "İnsanlar hak ve hakikate

H.z. Ali..... 127

saygılı oldukları sürece saygındırlar. Söz konusu mübarek zatlar da İslam'a ve peygamberin emirlerine uygun davrandıkları sürece mübarektirler, İslam usul ve prensiplerini çiğnemeye ve açıkça bu prensipleri ayaklar altına almaya başladıkları andan itibaren bu yaşlı ve mübarek zatların saygınlığı da sona erer ve yaptıkları her şeyin hesabını vermeleri gerekir. Önemli olan şahıslar değil, Allah'ın hükmüdür, ilahi prensipler ve bu prensiplerin doğru bir şekilde uygulanmasıdır." Şia'nın oluşumunda etkili olan ruh da budur aslında.

İslam tarihinde Ebuzer-i Gıfari, Selman-ı Farsi, Mikdad-ı Kindi, Ammar-ı Yasir gibi sahabelere şöyle bir bakınız: Onları Ali'nin etrafında toplanıp onun fedaisi haline getiren, ekseriyetin yerine Ali'yi tercih etmelerine sebep olan hakikat nedir? Bu konu dikkatle incelendiğinde, söz konusu nadir sahabenin usul ve prensip sahibi olduğu görülür, hem dindar, hem dinşinasdır bunlar "Aklımızı ve düşüncemizi başkalarına teslim etmemeliyiz." diyorlardı, "Yoksa, başkalarının hatasına biz de ortak olmuş oluruz!" Bu insanların ruhu, hak ve hakikatin egemen olduğu bir ruhtu, şahsın veya şahsiyetlerin değil!

İmam Ali'nin (a.s) yakın yarenlerinden biri Cemal vakıası sırasında büyük bir ikileme kapılmış, çetin bir şüpheye düşmüştü. Bir tarafta Ali'yle onun safında yer alan seçkin sahabeleri görüyor, diğer tarafta onların karşısına dikilen ve Kur'an'ın "anneniz" (Ahzab, 6) diye tanımladığı Ayşe'yi müşahede ediyordu. Onun yanında Talha gibi iyi isim yapmış şöhret sahabeler. Savaş meydanlarının mahir okçusu, İslam'a hizmetler etmiş

bir isimdi Talha. Zübeyr ise Talha'dan da ünlü, ondan daha fazla hizmetleri olmuş biriydi. Sakife günü Ali'nin evinde toplanan boykotçulardan biri de Zübeyr'di!

Adamcağız bu sahneyi görüyor, bu olayları bir türlü kavrayamıyordu; ne yapacağını bilememenin şaşkınlığıyla kalakalmıştı öylece. Ali, Talha ve Zübeyr, İslam'ın ünlü isimleri, savaş meydanlarının erleriydiler, ama şimdi bu isimler yekdiğerinin karşısında yer almış, birbirlerine kılıç çekmişlerdi! Hangisi haklıydı acaba? Hak kimden yanaydı şimdi? Bu çetin anda tercih ne de zor-du sahi!

Bugünün müslümanları için son derece ibret verici ve düşündürücü bir gelişmedir bu. Büyük bir dikkatle incelenmesi gereken bir olay vardır burada. Hz. Ali'nin safındaki o adamcağızı, kapıldığı bu şiddetli ikilem ve şüpheden dolayı hemen kınamaya kalkışmak asla doğru değildir. Onun yerine biz olsaydık, Talha ile Zübeyr'in parlak geçmişine bakarak biz de bu şüphe ve tereddüde kapılabilirdik pekala!

Ali, Ammar ve Üveys-i Karani gibi insanların karşısında Ayşe, Talha, Zübeyr gibilerini gördüğümüz zaman bizler bugün o şüphe ve tereddüde artık kapılmıyor olabiliriz. Çünkü kimimize göre ikinci grupta yer alanlar, canilikleri yüzlerinden belli olan katil sıfatlı kişiler gibidir, adeta çehrelerinden bellidir ne kadar kötü oldukları, ateş ehli oldukları. Ama eğer o dönemde yaşamış olsaydık belki bunca emin olmayacak ve bizler de aynı şüpheye kapılıverecektik kolayca.

Bugün ilk grubun haklı, ikinci grubun haksız olduğu-

nu kolayca teşhis edebiliyor olmamızın nedeni, aradan geçen bunca zaman sürecinde tarihi hakikatlerin birer birer su yüzüne çıkmış olması ve Ali'yle Ammar'ın olduğu gibi, Ayşe'yle Talha'nın da kişilik, karakter ve gayelerinin olanca netliğiyle anlaşılmiş bulunmasıdır. Bu durumda yargıda bulunup belli bir sonuca varabilmek, doğruyla yanlış teşhis edebilmek elbette ki zor değildir. Dahası, gerekli inceleme ve araştırmaları yapabilecek bilgisi olmayanlar da, en azından öteden beri bu hakikatleri duyarak büyümüş ve neticede karar vermesi kolaylaşmıştır.

Ama o günlerde bu faktörlerin hiçbiri yoktu, bu kolaylıkların hiçbiri vuku bulmuş değildi henüz.

İşte bu nedenledir ki, adamcağız dayanamayıp Ali'nin yanına gitti, açıkça ve samimiyetle içindeki soruyu sordu, "Ayşe ile Talha ve Zübeyr'in batılda elbirliği edip yanlış bir ortak karara varmaları mümkün müdür?" dedi.

Bunlar büyük sahabelerdi, böylesine ulu insanların bu şekilde batıl üzere birleşmesi nasıl mümkün olabilirdi?!

Çağdaş Ehl-i sünnet araştırmacılarından ünlü yazar Mısırlı Dr. Taha Hüseyin "Hz. Ali'nin (a.s) bu adama verdiği cevap, bugün de aynı şüpheleri taşıyan bazılarımız için fevkalade doyurucu ve yeterlidir." demekte ve şöyle eklemektedir: "Vahiy kesildikten ve semavi mesajı ileten Resulullah (s.a.a) vefat ettikten bu yana kimse böylesine güçlü bir söz söyleyebilmiş değildir. Hz. Ali (a.s) bu adama diyor ki: "Belli ki aldanmış, hakikati anlayamamışsın. Hakla batıl, kişilerin mevki, makam

ve ünü esas alınarak tanınmaz. Önce belli bazı şahısları ölçü edinip, sonra da o ölçüyle hakkı veya batılı teşhis edebilen mümkün değildir. Falan şey haktır, çünkü falancalar buna muvafıktırlar, filan şey batıldır, çünkü filancalar ona karşıdırlar." denilemez. Şahıslar asla hak ve batılın ölçüsü olamazlar. Bilakis; şahısların durumu hakla ölçülür; hak ve batıldır ölçü olan!"⁵³

Hz. Ali'nin (a.s) öğrettiği ölçü çok dakiktir: Şahıslar ölçü değildir, hak ve batıl ölçüdür diyor İmam. Yani hakla batılı tanımak, neyin hak neyin batıl olduğunu öğrenmek lazımdır, o zaman hangi konumda bulursa bulunsun, herkesi bu hak ve batıl ölçütüyle ölçüp tartabilirsiniz. O zaman hakka uygun olanı kabul eder, olmayanı bırakırsınız. Binaenaleyh sırf ünlü oldukları için "Talha, Zübeyr ve Ayşe hiç batıl üzere olabilir mi?" diye sormanın hiçbir tutarlılığı yoktur.

Görüldüğü gibi Ali (a.s) için haklılığın ölçüsü bizzat hakkın kendisidir. Şiiliğin ruhu da budur aslında. Bugün Şiilik okulu da şu veya bu şahıstan türemiş bir düşünce değil; özel bir dünya görüşü ve İslam'ın naslarıyla esaslarından taviz verilmemesi gerektiğine inanan bir okuldur. Bu nedenledir ki İslam tarihinin ilk Şiaları, taviz vermeyen ve eleştirel yaklaşımlı insanlar olarak yetişmişlerdir.

Hz. Resulullah'ın (s.a.a) rihletinden sonra Ali (a.s) otuz üç yaşında bir gençtir; olaylar fırtınasında her şeyi göze alıp da onun safında haktan ve haklıdan yana yer

Hz. Ali..... 131
alanların sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. Onun karşısında yer alanlarsa hep ellisini altmışını geçkin yaşlılar, ak sakallılardır. Toplumun tamamına yakın ekseriyetini de kendi saflarına çekmişlerdir. Ekseriyetin görüşü ve mantığı şudur o sırada: "Yaşlılar ve saçı-sakalı ağarmış olanlar bu işi daha iyi bilir, hem, gelenek de böyle gelmiş olduğundan, geleneği bozmayalım (halbuki İslam kuralları gelenekleri de ıslah etmek için inmiştir), yaşlılarla büyükler ne yapsalar doğrudur, onlar hata etmezler, bu nedenle biz bu yaşlılara ve toplumun saçı-sakalı ağarmış büyüklerine uymaktayız!"

Evet, çoğunluğun öne sürdüğü görüş ve mantık özetle böyleydi. Azınlık ise "Hata etmeyen yaşlılar değil, sadece hakikatin kendisidir, hakikat yaşlılara değil, yaşlılar (ve gençler) hakikate uymalıdır!" diyordu.

İslam tarihinin geçmişinde vuku bulan bu yalın hakikate bakarak Şia sloganı verenin pek çok, ama gerçek Şia ruhuna sahip olanınsa pek az olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

Şiilik de, tıpkı Şiiliğin ruhu gibi hakikati doğru teşhis edebilme ve teşhis ettiği hakikate sadakatle bağlanmadır ki bunun en bariz izlerinden biri, kişinin çekicilik ve iticiliğidir. Ancak her nevi çekicilikle iticiliğin bu sahaya girmedikini de defalarca belirttik. Batılı cezbedip hakkı itmek elbette ki olumlu bir çekicilik ve iticilik değildir. Burada kastedilen ve olumlu olan şey, İmam Ali türü bir çekicilik ve iticiliktir: Hakkı çekmek, batılı itmek! Şia, İmam Ali'nin (a.s) kopyası ve benzeyeni demek olduğuna göre, Şia olan herkesin bu iki insani

ve İslami hasleti birlikte taşıması ve hem haktan yana, hem batılın karşısında yer alması ve böyle bir haslet ve tavır içinde olması gerekmektedir.

Daha önceki bahsimizde bir okul veya bir mezhebin ölebileceğini, ama onun ruhu ve fikrinin bir başka okula, hatta muhalif bir okul ve mezhebe sıçramasının pekala mümkün olabileceğini söylemiştik. Bugün Haricilik mezhebi de ölmüştür. Yani dün olduğu gibi bugün de İslam ümmeti arasında Haricilik diye bir mezhep mevcut değildir artık, Hariciler diye belli bir güruh da yoktur bugün.

Ama, "Haricilik" fikri ve ruhu da ölmüş müdür Haricilerle birlikte? Bugün şu veya bu müslümanın kafasında aynı türden batıl fikirler yok mudur gerçekten? Bugün biz Müslümanlar arasında, bilhassa dindar kesimle mukaddes görümlü bazıları arasında aynı fikirlerin her an türeyebilme ihtimal ve tehlikesi yok mudur gerçekten?

Bunlar, ayrı bir başlık altında cevaplanması gereken sorulardır, ama Haricilik ruh ve düşüncesinin alt yapısı, gereğince tanınıp bilinecek olursa bu sorulara cevap verebilmek mümkün olacaktır. Hariciler konusunu ele alıp incelemenin bütün önemi de buradan kaynaklanmaktadır işte. Bugün bütün müslümanlar şunu bilmeli, öğrenmelidir artık: Hz. Ali (a.s) Haricileri neden itti, onları neden dışladı? Ali'nin (a.s) cazibe ve çekiciliği onları neden etkilemedi de, o hazretin iticiliğine muhatap oldular?

Bahsimizin daha sonraki bölümlerinde de inceleyeceğimiz üzere Haricilerin psikolojik yapısını

ceğimiz üzere Haricilerin psikolojik yapısını oluşturan özelliklerin tamamı Ali'nin (a.s) iticilik gücüne muhatap olmuş değildir; onların da varlık ve psikolojik yapılarında pek çok aydınlık nokta vardı. Ama ne yazık ki karanlık ve batılları çok daha fazlaydı ve bu karanlıkları, söz konusu aydınlıklarını boğup yutacak kadar fazla olmadı elbette ki onlar da Ali'nin (a.s) çekicilik gücüne muhatap olacaktı. Ne var ki dogma ve karanlıklarının pek fazla oluşu, Ali'nin (a.s) düşmanlarının safında yer almalarına neden olmuştur.

Hz. Ali Ve Demokrasi

Müminlerin emiri Ali'nin (a.s) Haricilere karşı tavrı gerçek anlamda bir demokrasi örneğidir. O halifeydi ve Hariciler de herkes gibi onun tebası durumundaydı; ama buna rağmen Ali (a.s) onlara karşı hiçbir siyasi dayatmada bulunmadı, hapse attırmadı, kırbaçlatmadı, hatta beyt'ül maldan herkese verildiği gibi onlara da verilen aylıklarını kesmedi, herkese nasıl davrandıysa onlara da öyle davrandı. Hz. Ali (a.s) gibi birinin bu tür bir davranış örneği sergilemiş olması bizler için elbette ki beklenmedik ve fevkalade bir davranış değildir. O büyük insandan bundan başkasını beklemek mümkün değildir zaten; ama burada dikkati çekmek istediğimiz nokta, bugün demokrasi havarisi kesilenler tarafından bile böyle bir davranışın gösterilmiyor olmasıdır. Gerçekten, modern geçinen günümüz dünyasında bile pek nadir rastlanan bir uygulama ve karakter örneğidir bu. Hariciler ülkenin dört bir yanında tam anlamıyla hür ve serbesttiler, fikirlerini açıkça söylüyorlardı ve kimse onlara karışmıyordu. Ali (a.s) ve ashabı onlarla özgür bir ortamda oturup tartışıldardı, taraflar kendi inanç ve fikirlerini tam bir serbesti içinde öne sürer, delillerini beyan eder, diğeri de ona cevap verirdi.

Günümüz dünyasında bile, en azılı muhaliflerine bunca serbesti tanıyan ve bunca demokratik davranabilen bir devlet ve hükümete rastlayabilmek mümkün

değildir. Hatta Hariciler kimi zaman camide İmam Ali'nin (a.s) konuşma ve hutbelerini kasten keser, ortalığı bulandırabilmek için, kelimenin tam anlamıyla parazit yaratmaya çalışırlardı. Bugün bizlere tuhaf görünse de Ali'nin (a.s) hükümet sisteminde bu tür örnekler sıkça yaşanıyordu. İmam Ali (a.s) bir gün camide hutbe okurken adamın biri ayağa kalkıp bir soru sorar, İmam hemen orada o soruya mükemmel bir cevap verince, camide bulunan Haricilerden biri yüksek sesle "Hay Allah öldüresice! Ne kadar bilge şu adam yahu!" diye bağırır. Camidekiler öfkeyle adamın üzerine yürümek isteyince İmam müdahale eder ve "Bırakın onu." der, "Sadece banaydı onun hakareti."

İslam devletinin başkanı olan Ali, kendi şahsına yönelik olduğu için -ve İslam prensiplerine yönelik bulunmadığı için- bu ağır hakareti ve bu açık zulüm ve densizliği kolaylıkla affeder!

Haricilerin densizlik ve hakaretleri bundan ibaret değildi sadece. Camiye geliyor, cemaat namazında Ali'ye (a.s) uymuyor, "Ali kafirdir." diyorlardı. Camide namaz kılmamakla da yetinmiyor, sürekli Ali'yi (a.s) rahatsız etmeye, onu öfkeliendirmeye çalışıyorlardı.

Bir gün İmam Ali camide cemaat namazı kıldırırken, saflarda duran "İbn-i Kevva" adlı bir Harici Ali'yi iğnelemek ve incitmek amacıyla yüksek sesle şu ayeti okudu:

"... Eğer şirk koşacak olursan, şüphesiz, senin amelilerin boşa çıkacak ve sen elbette hüsrana uğrayanlardan
olacaksın!"

(Zümer, 65)

Bu ayet Resulullah'a (s.a.a) hitaben inen ayetlerdendi ve "Sana ve senden önceki bütün peygamberlere böyle vahyettik ve şirk koşacak olursanız amellerinizin boşa çıkacağını ve ziyana uğrayanlardan olacağınızı hatırlattık." buyrulmaktaydı. İbn-i Kevva, bu ayeti yüksek sesle söylerken Ali'yi (a.s) kastediyor ve şöyle demek istiyordu: Senin parlak bir geçmişin olduğunu biliyoruz, evet sen ilk müslüman olan insansın, uhuvvet günü bizzat Peygamberin (s.a.a), kendisine "kardeş" olarak seçtiği müminsin, "ölüm ve terör gecesi" Resulullah'ın (s.a.a) yatağına yatarak canın pahasına o hazreti kurtarmayı göze alabilmiş insansın, İslam uğrunda emsalsiz hizmetlerin inkar edilemeyecek kadar çoktur, ama Allah Teala Peygamberine bile "Bak, müşrik olursan bütün amellerin boşa gider." diyor. "Sen de bize uyup hakemiyeti kabullendiğin, ama daha sonra bizim gibi tevbe etmediğin için kafir oldun ve geçmişteki amellerinin tamamının boşa gitmesine neden oldun!"

Hz. Ali'nin (a.s) namaz sırasında bu hakarete karşı tavrı pek ilginçtir. Hem namazını bozmadan ona gereken cevabı vermekte, hem de onun batıl niyetle okuduğu ayet-i kerimeye yine bir ayetle karşılıkta bulunmaktadır. O konuşurken İmam susuyordu. Çünkü adam ayet okumadaydı ve A'raf suresinin 204. ayet-i kerimesi gereğince "Kur'an okunduğu zaman hemen dinlenmesi ve susulması." gerekiyordu.

Cemaat namazında imamın Kur'an ayetleri okurken cemaatin susması gerektiği de bu yüzdendir.

Hz. Ali..... 137

Harici, cemaat namazını bozabilmek için söz konusu ayeti birkaç kez yüksek sesle okuduktan sonra umduğunu bulamayınca sustu. O susar susmaz, Ali (a.s) namazda "... Sen sabret; hiç şüphesiz, Allah'ın vaadi hak-tır, kesin bilgiyle inanmayanlar da sakın seni telaşlandı-rıp hafifliğe kapılmana neden olmasınlar."⁵⁴ ayetini okur. (Rum,60)

Haricilerin İsyanı

Hariciler önceleri sakin bir güruhtu, sadece tartışıyor, eleştiriyor, bununla yetiniyorlardı. Hz. Ali (a.s) de onlara karşı yapıcı davranmaya çalışıyor, ameli müdahalede bulunmuyordu. Daha önce de belirttiğimiz gibi, beyt'ül maldan paylarına düşen aidatı bile kestirmemişti. Ama onlar, Ali'nin (a.s) umdukları gibi küfrünü kabul edip tevbede bulunmayacağından emin olunca ayaklanmaya karar verdiler. Yandaşlarından birinin evinde toplanıp görüştüler. Ev sahibi, heyecanlı ve etkileyici bir konuşma yaparak marufu emr ve münkerden nehy etmeye ve Ali'ye (a.s) karşı ayaklanmaya davet etti ve şöyle dedi:

"... Allah'a hamd-u senadan sonra: Allah'a iman edip de Kur'an'a uyduğu halde dünyayı, "iyiliği emredip kötülükten menetme" ilkesine tercih etmek ve dünyayı Hakk'ın emrinden daha tatlı bulmak yakışmaz. Tehlikeli ve ziyan verici de olsa bu ilkedен vazgeçilemez. Bu yolda tehlike ve ziyanla karşılaşanları Allah Teala ebediyen cennetle ödüllendirecektir. Kardeşler, bu zulüm şehrinde çıkıp dağlara, ovalara, çevre şehir ve kasabalara dağılın, bu saptırıcı bidatlere karşı kıyam edelim, onları engelleyelim!"⁵⁵

Tahrike zaten müsait olan Hariciler bu heyecanlı konuşmayla kendilerinden geçip ayaklandılar, yolların

---

55 - El- İmame Ve's Siyase s:141-143 ve Kamil-i Müberred c:2.

Hz. Ali..... 139
güvenliğini bozdular, terör ve gasp eylemleri başlattılar.⁵⁶ Böylece anarşi yaratarak Ali'nin (a.s) iktidarını zaafa uğratmak ve hükümeti devirmek istediler.

İşi bu safhaya vardırırlara serbesti tanımak mümkün değildi artık; zira fikir değil, silaha sarılmışlardı bu sefer. Ülke çapında güvenliği bozmaya, anarşi yaratmaya başlamışlardı. Bu nedenle Ali (a.s) Nehrevan'da bu güruhu kuşattı. Önce etraflı bir konuşmayla nasihat-te bulundu, silahlarını bırakıp tevbe etmelerini tavsiye etti, sonra da seçkin sahabelerden Ebu Eyyub Ensari hazretlerini bir sancakla ileri çıkararak bu sancağın altında toplananların amanda olacağını duyurdu. On iki bin kişilik Harici ordusundan ayrılan sekiz bin kişi bu sancağın altında toplanarak tevbe etti, geri kalanlar İmam Ali (a.s) karşısında hezimete uğradılar, sağ kurtulanların sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdı.

Haricilerin Belirgin Özellikleri

Haricilerin kendilerine has, tuhaf bir psikoloji ve yapıları vardı. İyilikle kötülüğün ve güzellikle çirkinliğin bir karışımı olan bu güruh, giderek Ali'nin (a.s) düşmanlarının safında yer alıp ona karşı savaş açacak noktaya geldiler ve onun çekiciliğinin değil, iticialığının muhatabı oldular.

Burada, onları çok tehlikeli ve dehşetengiz bir güruh haline getiren bu "karma" yapılarını inceleyecek ve iyi özelliklerine ilaveten kötü ve çirkin özelliklerine de değineceğiz:

1- Hariciler kavgacı ve fedakar bir yapıya sahipti, inançları uğruna kolayca ölüme koşabilen insanlardı. Haricilerin geçmişine bakıldığında, başka güruhlarda örneğine pek nadir rastlanan bir fedakarlık ve serdengeçtiliğe sahip buldukları görülür; bu da onlara cesur ve savaşçı bir yapı kazandırmıştı.

İbn-i Abd'i Rabbih, Fecr-ul İslam kitabında Haricileri tavsif ederken şöyle der:

"Haricilerden daha inançlı ve çalışkan bir fırka yoktu, her an ölüme hazır dılar. Savaş sırasında bir Hariciye bir mızrak saplanmıştı, yarası çok ağırdı, ama o kendisini vuran adama doğru yürüyerek "Allah'ım," diyordu, "Senin rızanı kazanmak için sana gelmedeyim."

Muaviye, oğlu Haricilere katılmış bir babayı, oğlunu geri getirmesi için görevlendirdi. Babası her ne kadar ısrar ettiyse de oğlunu kararından vazgeçiremeyip "O-

Hz. Ali..... 141
ğul, Şimdi gidip senin kucuk çocuğunu getireceğim,
onu gorunce babalik duygun kabarr da, gitmekten
vazgecersin belki!" dedi. Harici "Vallahi," dedi, "Ben
agir bir darbe yemeyi, evladimdan daha fazla istemek-
teyim Şimdi!"⁵⁷

2 -Hariciler ziyadesiyle ibadet eder, sunnetlerle nafi-
leleri kacirmamaya calisirlardi. Geceleri bile ibadetle
gecerdi. Dunya ve maddiyata duskun degillerdi. Hz. Ali
(a.s), Haricilere ogutte bulunmasi icin Ibn-i Abbas'i
gondermistti. Ibn-i Abbas donduğunde "Fazlaca ibadet
ettiklerinden alinlari nasirlasmiss on iki bin kisi." dedi,
"Kizgin kumlarda secde edip Allah'a yakardiklari icin
ellerinin ayasi devenin dizi gibi katmanlasip sertles-
miss... Eskimis elbiseler giyiyorlar, kararli ve azimli go-
runuyorlar."⁵⁸

Hariciler Islam'in dis gorunusune cok onem verir, Çe-
riat kurallarının zahirine uymaya pek onem gosterirlerdi.
Gunah olduğuna inandiklari Şeylerden ciddiyle sa-
kinmaya calisir, gunah isleyenlerden uzak durmaya
onem gosterirlerdi. Ziyad b. Ebih, bir Hariciyi oldurmuss-
tu; koleesine onun nasil bir adam olduğunu sordu, kole-
si "Ne gece yemek yerd, ne de gündüz. Gündüzü oruç
tutmakla, geceyi ise ibadetle gecirirdi." dedi.⁵⁹

Hariciler her Őeylerini inanclarına gore ayarlamaya
onem gosterir, inancları dogrultusunda yasarlardi. Hz.
Ali (a.s) onlar hakkında bir konusmasında Őoyle buyu-
rur: "Benden sonra Haricileri oldurmeyin. Zira hakki

---

57 - Fecr'ul Islam s:243.

58 - Igd'ul Ferid c:2 s:389.

59 - Kamil-i Muberrred c:2 s:116.

arayıp da batıla düşenle, batılı murad edip batılı bulan kimse elbette ki aynı değildir."⁶⁰

İmam (a.s) şunu demektedir: Haricilerle Muaviye taraftarları çok farklıdır. Hariciler hakkı arayan, ama hataya kapılan insanlardır. Muaviye ve taraftarları ise sahtekar ve düzenbazdırlar, öteden beri batıda olmuş, her zaman batıla niyetlenmişlerdir. Artık bundan sonra onları öldürmeniz Muaviye'nin işine yarar, Muaviye onlardan çok daha tehlikelidir.

Haricilerin diğer özelliklerine geçmeden önce bu noktayı biraz açmakta yarar var. Haricilerin takva, züht ve ibadetinden söz açılmışken, şu noktaya temas etmek zorundayım: Hz. Ali'nin (a.s) hayatındaki fevkalade şaşırtıcı, cesur ve bilgece girişimlerinden biri, işte bu ruhsuz ve cahil "dindar görünümlü, tutucu ve mağrur akılsızlar"a karşı mücadele etmesi olmuştur.

Dış görünüşü bunca dindar olup haktan yanaymış gibi tavır takınan, köhne elbiseler giyinip gece gündüz ibadetle uğraşan bu insanlara karşı durabilmiş, savaş kaçınılmaz olunca onların tamamını kılıçtan geçirmiştir!

Eğer o gün biz Ali'nin (a.s) ashabı arasında olsaydık büyük bir ihtimalle duygularımız kabarıp ve "Böylesine dindar ve ibadet ehli insanlara kılıç çekilir mi hiç!?" diye feveran ederdik.

Genelde bütün İslam tarihi ve özelde Şia tarihinin en öğretici, en düşündürücü ve en ibret verici sayfaların-

Hz. Ali..... 143
dan biri burasıdır işte: Hariciler fitnesi!

Bizzat Ali (a.s) de bu işin olağanüstü bir durum olup belli fevkaladelikler taşıdığını bilmekte ve şöyle bu yurmaktadır:

"Bu fitnenin gözünü çıkaran kimse benim! Karanlık ve şüphelerle dolu dalgaları iyice kabarıp da kuduzluğu iyice arttıktan sonra, benden başka kimin böyle bir girişimde bulunabilecek cüreti vardı?!"⁶¹

Hz. Ali (a.s) burada iki önemli özelliğine değiniyor Hariciler hadisesinin:

Birincisi; bu vakianın fevkalade şüpheli, karanlık ve müphemlerle dolu olmasıdır. Haricilerin dış görünüşü, mümin olan her insanı etkileyecek ve şüpheye kapılmasına neden olacak şekildeydi. Bu nedenledir ki bu vakia şüpheli ve karanlık bir hadiseydi, anlaşılması güçtü, olaya yaklaşanlar meseleyi tam kavrayamıyor, bu nedenle de sağlıklı bir karar veremiyorlardı.

İmamın kullandığı ikinci ilginç tabirse "kuduzluk" halidir. Arapça "keleb" olarak geçen bu kelime, mesela köpeklerde bilinen kuduzu ifade eder, kuduran bir hayvan etrafına saldırır, önüne çıkanı ısırır, pek tehlikeli kuduz mikrobunu yayar. Kuduz hayvanın salyasından kana geçen mikrop diğerinin de kuduzla yakalanmasına yol açar. Kuduz hali bu şekilde süregider de engellenmez veya ortadan kaldırılmazsa toplum için çok ciddi bir tehlike haline gelir.

Diğer insanların sağlığını koruyabilmek için akıllı insanlar kuduran bir köpeği öldürürler.

Hz. Ali (a.s) "Bunlar kudurmuş bir hayvan kesilmişlerdi artık." diyor, "Tedavileri mümkün değildi, öldürülmekten başka kurtuluş yolu bırakmamışlardı; herkesi ısırıp bu mikrobu yayıyor ve kuduzların sayısının hızla artmasına neden oluyorlardı."

Hiçbir meselenin aslından haberdar olmayan cahil insanlar inatla bir konuda ayak direyip de dindar görünümüyle "İlle de benim dediğim doğrudur!" dediklerinde vay o müslüman toplumun haline!...

Efsunu imkansız bu yılanlar bir toplumu sarmaya başladığında kim durabilir onların karşısında? Bu züht ve takva görünümlü tiplerin karşısına hangi kuvvet, hangi güçlü karakter dikilebilir sahi? Böylelerinin tepesine kılıç indirebilecek ve bu sırada eli titremeyecek, ayağı sürçmeyecek olan kim var?

Bu nedenledir ki İmam Ali (a.s) "Benden başkasının böyle bir şeye cüreti yoktur." buyurmaktadır.

Allah'a, Resulüne (s.a.a) ve kıyamete inanan müminler içinde; gerekli basiret ve tartışılmaz iman ve cesarete sahip Ali'den (a.s) başka kim böyle bir taifeye kılıç çekebilecek cürete sahiptir?!

Dış görünüşe bakılırsa, bu tür insanları iman ve takva sahibi müminler değil, inançsız insanlar öldürebilir ancak.

Bu nedenledir ki İmam Ali'nin (a.s) en büyük başarılarından ve övgüye layık girişimlerinden biridir bu; kendisi de bunun altını çizmekte ve şöyle demektedir: "İslam'ın ruhunu anlayamayan bu cahil insanlara karşı çıkabilen ve bu tehlikeyi sezip ortadan kaldıran tek kişi

Hz. Ali..... 145

ben oldum, secdeyle nasırlaşmış alınları, köhne giysileri ve zikri terk etmeyen dilleriyle olanca dindar dış görünüşlerine rağmen onlara aldanmadım, basiretimi kaybetmedim. Ortadan kaldırılmamaları halinde herkesi kendilerine benzeteceklerini ve İslam'ı ruhsuz ve gerici bir dine dönüştürüp yobazlığı yayacaklarını gördüm. Nitekim Resulullah (s.a.a) da "İki guruh beni pek rahatsız etmiştir: Biri ilmiyle amel etmeyen lakayt ve laubali alim; diğeri de dindarlık taslayan ama dinin aslından bihaber olan cahil ve bilgisiz insan!" bu yurmuyor mu?"

Hz. Ali'nin (a.s) bu sözü pek düşündürücüdür; "Ben bunlarla savaşmasaydım benden sonra hiç kimse bu dindar görünüşlü Haricilere kılıç çekmeye cüret edemeyecekti." diyor. "Secdeye varmaktan alınları nasırlaşmış bu dindar görünümlü insanların, aslında İslam'ın karşısına dikilen bir engel olduğu, İslam'a hizmet ettiğini sanan ve gerçekte İslam'a azılı düşmanlık eden bu guruhun ortadan kaldırılması gerektiği gerçeğini kim idrak etmiş ve bu cüreti kim gösterebilmişti?"

Hz. Ali'nin (a.s) bu girişimi, daha sonra ortaya çıkan bu tür dindar görünümlü ahmak din düşmanlarına karşı savaşılabilceğini gösterdi ve benzeri bir olay vuku bulduğunda müslümanlar bu tür gruplarla savaşmaları gerektiği hususunda tereddüde kapılmadılar artık.

3- Hariciler cahil ve bilgisiz insanlardı, bu nedenle de olayları ve hakikatleri kavrayamıyorlardı, yanlış yorumlara kapılıyor, tevillerde bulunuyorlardı. Bu batıl gidişatı giderek bir mezhebe dönüştürdü ve mezheplerini korumaya çalıştılar. Bu mezhebin çıkışı da münkerden nehy esasına dayanıyordu. Yani bir tek

nehy esasına dayanıyordu. Yani bir tek hedef gösteriyorlardı: Hz. Peygamberin onca sünnetinden biri olan "münkerden alıkoymak."

İşte burada, İslam tarihinin önemli noktalarından biri çıkmaktadır karşımıza:

Nebevi sünnet dikkatle mütalaa edilecek olursa Mekke'deki 13 yıllık tebliğ dönemi boyunca Resulullah'ın (s.a.a) müslümanlara müdafaa için bile olsa savaş izni vermediği görülür. Hatta bu durum müslümanları pek sıkıntıya düşürmüş, birçok müslümanın Habeşistan'a hicret etmesine neden olacak bir raddeye varmıştı. Diğer müslümanlar Mekke'de kaldı ve olmadık eziyetler gördüler, ancak Medine'ye hicretin ikinci yılında müslümanlara cihad izni verildi.

Mekke dönemi, müslümanların eğitilip yetiştirildiği dönemdir; müslümanlar bu merhalede İslam'ın özü ve ruhuyla tanışmış oldular, İslami zeka ve akıllılık ruhlarına işledi. Nitekim müslümanlar Medine'ye geldiklerinde her biri iyi birer mübelliğdi. Resulullah (s.a.a) İslam'ı tanıtip anlatmaları için onları Medine çevresindeki kabilelere gönderdiğinde bu işi iyi becerebiliyorlardı artık. Cihada gönderildikleri zaman da niçin savaştıklarını biliyorlardı. Emir'ül müminin Ali'nin (a.s) de tabiriyle: "Netleşmiş ve her şeyi inceden inceye hesaplanmış olan fikir ve inançlarıyla birlikte basiretlerini de kılıçlarına yükleyebiliyorlardı artık."⁶²

İşte böylesine yetişmiş ve olgunlaşmış insanlar

İslami görevlerin yerine getirilmesinde etkili olmuştur. Tarih mütalaa edilip de bu kavmin müslüman olmadan önceki durumu incelendiğinde; deveyle kılıçtan başka bir şey tanımayan cahiliyet dönemi Arab'ının akidevi ve sosyal konumu hatırlandığında onca kısa sürede bu kavmin böylesine İslami bir bilinç ve olgunluğa nasıl kavuştuğuna şaşmamak elde değildir.

H.z. Peygamberden (s.a.a) sonra bu olgunluk ve bilinci kemale erdirmeye yerine, toprakları genişletme ve fütuhata önem verildi. İslam dini Arab'ı da diğer ırkları da cezbediyor, herkesin ilgisini çekiyordu. Bu da adil, eşit ve tevhide dayalı bir sistem olmasından kaynaklanıyordu. Bu fetihler ve İslam'a yönelişlerin sıkı bir İslami eğitim ve terbiyeyle içiçe olması gerekirken buna önem verilmedi, halbuki çeşitli ırk ve görüşlerden gelen bu insanların eğitilmesi ve İslam'ın ruhuyla gereğince aşına kılınmaları gerekirdi.

Hariciler ister Arap, ister gayr-i Arap olsun cahil insanlardı, İslam'ın ruhunu ve özünü kavrayamamışlardı, bu dini gereğince özümseyememişlerdi. Bütün eksiklik ve boşluklarını uzun rüku ve secdelerle gidermeye çalışıyor, noksanlarının tamamını, ibadete yüklenerek telafi edebileceklerini sanıyorlardı. H.z. Ali (a.s) onları tanımlarken şöyle demektedir:

"Öfkeli, sert ve kaba insanlar. Yüce insani fikirler ve ince duygudan yoksun. Aşağılık ve köle ruhlular; şuradan buradan gelmiş eşkıya tıynetli serseriler güruhu. Bunlar öncelikle eğitilip yetiştirilmesi gereken insanlardır. Her şeyden önce İslam'ı öğrenmeli, İslami bir eğitim ve terbiyeden geçmelidirler, İslam kültür ve ah-

lakıyla kültürlenip ahlaklanması gerekir bunların. Bunlar elde kılıç, dilediklerini yapıp İslam konusunda diledikleri gibi fikir serdetme salahiyetine sahip insanlar değiller! Bunların başında bir kayyum ve velileri olmalıdır, bir büyüğün sözünü dinlemeleri gerekir, böylesine başına buyruk olmamalıdır. Bunlar ne İslam için evni-barkını terkedemeyen muhacirlerdir, ne de bu hicret edenlere kanat gerip barındıran ensar..."⁶³

Tamamen cahil olduğu halde dindar görünümü olan bir gürhün (ki Hariciler de bu gürhtan biriydi) türemesi İslam dinine pek pahalıya mal oldu. Dahası; bütün olumsuzluklarına rağmen hiç olmazsa cesaret ve fedakarlık faziletine sahip bulunan Haricilerin bu özelliklerini bile taşımayan diğer bir dindar görünümü grubun türemiş olmasıdır ki bu gürh İslam'ı ruhbanlık ve inzivaya itti; yalan, riya, gösteriş ve ikiyüzlülüğü yaygınlaştırdı. Bunlar, iktidardakilere kılıç çekebilecek cesarete sahip olmadıklarından, erdem ve fazilet sahibi insanlara dilleriyle saldırmayı yeğlediler; inançlı ve erdemli insanları fasıklıkla suçlayıp iftira ve tekfirde bulunmayı hüner saydılar.

Haricilerin en belirgin özelliklerinden biri cahillikleri idi. Bu cehaletin en bariz örneği; Haricilerin, Kur'an'ın zahiri (hat ve cildi) ile manasını ayırt edemez olmalarıydı. Muaviye ve Amr b. Âs'ın sinsice oyununa düşmelerinin nedeni de bu cehaletleriydi işte.

Hariciler gürhunda cehaletle ibadet içiçeydi. İmam

Hz. Ali..... 149

Ali (a.s) onların cehalet boyutuyla savaşmak istiyordu, ama onların ibadet, züht ve takva yönlerini bu cehaletlerinden ayrı mütalaa edebilmek mümkün müydü?

Haricilerin ibadeti de bizzat cehaletti.

Birinci sınıf bir İslam uzmanı olan Ali (a.s) açısından cehaletle bütünleşmiş bir ibadetin hiçbir değeri yoktu. Bu nedenledir ki İmam Ali (a.s) onların görünüşteki takva ve dindarlıklarına aldanmadan onlara karşı savaşılabildi.

Bu tür cahil birey veya grupların yarattığı en büyük tehlike, kurnaz insanların oyuncağı olmaya elverişli bulunmaları ve İslam'ın yüce hedeflerine karşı kolaylıkla kullanılabilmeleridir. İnançsız münafıklar, dindar olan ahmakları daima İslam'a karşı kullanmışlardır. Bu yobaz cahil güruh, İslam'ın sinsi düşmanları için bir kılıç ve onların yayında kurulu bir ok olmuş ve İslam'a darbe vurmuşlardır daima!

İmam Ali (a.s) onların bu ilginç durumunu çok çarpıcı bir şekilde ifade ederek şöyle der:

"Şüphesiz, halkın en kötüsü sizlersiniz! Şeytanın yanında kurulu oklar kesilmişsiniz, hedefe sizinle nişan almada, sizi göstererek halkı şaşkına uğratıp şüphe ve tereddüde sürüklemeye!"⁶⁴

Evet, Hariciler güruhu başlangıçta güya İslami bir sünneti ihya etmek için ortaya çıkmış bir güruhtu, ama cehalet ve basiretsizlik onları öyle bir noktaya getirdi ki Kur'an ayetlerini yanlış yorumlamaya başladılar. İşte bu noktadan itibaren batıl bir mezhep ve söylem ola-

rak ortaya çıktılar. Kur'an'da En'am suresinin 57. ayet-i kerimesinde "Hüküm yalnızca Allah'ındır. O, doğru haberi verir ve O, ayırt edenlerin en hayırlısıdır." buyrulmaktadır.

Bu ayet-i kerimede "hüküm" sadece Allah'a ait bir şey olarak takdim ediliyor, ancak, burada geçen "hüküm" kelimesiyle neyin kastedildiğine dikkat edilmelidir.

Bu ayette geçen "hüküm" kelimesiyle kast edilen şey "kanun koyuculuk"tur, "insanoğlunun hayatını düzenleyecek kural ve prensipleri belirleme"dir. Bu ayette kanun koyuculuk hakkının sadece Allah'a -veya O'nun yetki verdiği kimseye- ait olduğu ve Allah'tan başka kimsenin "kanun" belirleme hak ve yetkisi taşımadığı vurgulanmaktadır.

Haricilerse bu kelimeyi, hakemiyeti de kapsayacak şekilde genelleştirip şiar edindiler. "Allah'tan başka hiç kimse kanun koyuculuk hakkına sahip olmadığı gibi, devlet ve yöneticilik hakkına da sahip değildir, Allah'tan başka hiç kimse insanları yönetmeye kalkışamaz!" dediler.

İmam Ali (a.s) namaz kıldığı veya minberde hutbe verdiği sırada Hariciler genellikle müdahale edip bu ayeti yüksek sesle okur ve Ali'nin (a.s) yönetim hakkının olmadığını ve hakemlikte de bulunamayacağını ima ederlerdi.

İmamın onlara verdiği cevap fevkalade çarpıcıdır:

"Söz doğru, ama söyleyenin maksadı batıl. Evet, kanun koyuculuk hakkı elbette ki sadece Allah'ındır, ama

Hz. Ali..... 151
bunlar, "Allah'tan başkası insanları yönetemez, yönetici olamaz." diyorlar! Oysa ki insanların bir yöneticiye ihtiyacı vardır, yöneticisiz toplum olmaz, iyi veya kötü; bir yöneticinin varlığı zaruridir. Bir yönetici sayesinde ki mümin insanlar Allah rızası için yapmak istediklerini yaparlar, kafir olanlar dünyadan faydalanırlar ve bu minval üzere Allah Teala onları götürür. Bir devlet ve yönetim sayesinde ki vergiler toplanır, düşmanla savaşılır, yollarda ve şehirlerde güvenlik sağlanır, zayıf ve güçsüzün hakkı, zorba ve zalimden alınır. Devlet ve yönetim sayesinde ki iyiler huzur bulurlar, insanlar kötülerin şerrinden amanda olurlar."⁶⁵

Evet, kanun kendiliğinden uygulanmamaktadır; bunun için mutlaka bir yöneticiye ve yönetim kadrosuna ihtiyaç vardır.

4- Haricilerin bir diğer özelliği de dar ve kıt görüşlü olmalarıydı, bu sığ insanların düşünce ufku pek dar, pek aşağıydı. İslam'ı ve müslümanları bu dar, sığ ve aşağı seviye ve kıt çerçevede mütalaa ediyorlardı. Yer-yüzünün bütün kıt görüşlü ve dar ufuklu insanları gibi onlar da kendilerinden başka herkesi bilgisiz ve eksik görmede, kendilerinden başka herkesin batıl yolda olduğunu sanmadalardı. Onlara göre herkes cehennemlikti. Bu tür dar görüşlülerin ilk işi, bu sığ düşünceleri birtakım dini kalıplara dökerek meşrulaştırmaya çalışmaktır. Onlar Allah'ın rahmet ve bağışlayıcılığını bu dar kalıplarına sığdırmaya kalkışır ve O yüceler yücesinin rahmetini pek sınırlı ve mahdut gibi gösterirler.

Allah Teala hazretleri onların gösterdiği ufukta sürekli öfkeli ve gazaplıdır; kullarının her hareketini gözetler ve onların bir açığını yakalayıp derhal ebedi azaba uğratmak için fırsat kollar!

Haricilere göre yalan söylemek, içki içmek, gıybet etmek gibi büyük günahlardan birini işleyen İslam dininden çıkmıştı, kafir olmuştu ve ebediyen cehennemde kalacaktı. Binaenaleyh çok az sayıda insandan başka herkes cehennemlikti!

Dini sığlık ve mezhebi dar görüşlülük Haricilerin en bariz özelliklerinden biriydi ve bugün bu özelliğe bazı müslümanlarda da rastlanmaktadır maalesef. Evet, Haricilerin slogan ve mezhepleri tarihten silinmiştir; ama daha önce de belirttiğimiz gibi bu batıl görüşün ruhunu taşıyanlar bugün de mevcuttur.

Bugün kendisi gibi düşünmekte olan belli bir azınlıktan başka herkesi kafir görüp tekfir eden ve İslam'ın yüce ufkunu böylesi daraltıp sığlaştıran niceleri vardır.

Haricilerin İslam'ın özü ve ruhuyla aşına olmadıklarını, ama cesur olduklarını söylemiştik. Hariciler cahil oldukları için sığ ve kıt görüşlüydüler, sığ oldukları için kolayca herkesi tekfir edebiliyor, fasıklıkla suçlayabiliyorlardı. Giderek İslam'ı ve müslümanlığı sadece kendilerine mahsus bir inanç gibi görme noktasına geldiler. Kendileri gibi düşünmeyen diğer müslümanları kafir olarak gördüler; cesur olduklarından kolayca iktidarın başında bulunan güçlere gidip kendi zanlarınca onları iyiliğe çağırıyor, kötülükten men ediyorlar ve bu yolda öldürülüyorlardı. Zaman geçtikçe bu cesaret ve şecaat

Hz. Ali..... 153
yok olup gitti, ama sıgılık, kıtlık dar görüŖlülük ve dindar görünümlü yobazlık onlardan miras kaldı bu ümete.

İŖte bu merhaleden sonra cesur Haricilerin yerine korkakları beliriverdi. Bu korkak Hariciler; yani cesur olmayan dindar görünümlü sıg ve cahiller, kılıcı bir kenara attılar, başlarına dert açabilecek olan iktidardakileri iyiliğe emredip kötülükten menetme prensibinden de vazgeçtiler ve bunun yerine dil kılıcına sarılıp erdemli ve faziletli insanlara saldırmaya başladılar. Nerede erdemli ve kemal sahibi biri varsa Ŗu veya bu Ŗekilde onu eleŖtirdiler; derken onların bu töhmet ve eleŖtiri yağmurundan kurtulan bir tek erdemli insan kalmadı; birini Allah'ı, diğerini ahireti inkar etmekle, bir başkasını da "Peygamberin bedeniyle değil, sadece ruhuyla miraca gittiğini" dediği için suçladılar. Kimini tasavvufla, kimini başka Ŗeylerle suçladılar. İŖi öyle bir noktaya getirdiler ki bugün bu ahmak ve akılsızların fikir ve laflarını ölçü alacak olursanız gerçek bilgin ve alimlerden hiçbirinin müslüman olmadığını sanırsınız! İlim Ŗehrinin kapısı olan Ali'yi (a.s) tekfir ettikten sonra gerisini varın siz düşünün! İbn-i Sina, Hâce Nasiruddin Tusi, Sadr'ul Muteellihin-i Ŗirazî, Feyz-i KâŖânî, Seyyid Cemaleddin Esedâbâdi ve nihayet son dönemlerde de Pakistanlı merhum Muhammed İkbâl bu aşırı ve akılsız güruhun zehirli saldırılarından paylarını aldılar!

İbn-i Sina tekfir edildiğini duyunca Ŗöyle der:

Beni tekfir etmek kolay mı sanırsınız?

Bendeki iman hanginizde var?

Benim gibisi bile kafirse eğer sizce

Artık müslüman kalmamış demektir yeryüzünde!

İslam dünyasının düşünür ve alimi Hâce Nasiruddin Tusi "Nizam'ul Ulema" lakaplı birinin kendisini tekfir ettiğini öğrendiği zaman şu mısraları söylüyor:

Nizamsız Nizam kafir demiş bana

Yalan mumunun ışığı olmaz.

Ben de müslüman derim ona, çünkü olmaz

Yalanın yalandan başka cevabı.

Hariciler, karşılıklarına çıkan herkesi kolayca tekfir edecek kadar sığ ve kıt görüşlü insanlardı. Ali (a.s) onları uyarmaya, bu düşünce tarzının yanlış olduğunu anlatmaya çalışıyor ve ekliyordu: "Allah'ın Resulü kısas hükmünü uygulatıyor, ama hakkında kısas uygulanan şahsın cenaze namazını da bizzat kılıyordu! Büyük günahlardan birini işlemek insanı dinden çıkarsa ve kafir olmasına vesile olsaydı Resulullah (s.a.a) bir kafire cenaze namazı kılmazdı. Çünkü kafire cenaze namazının kılınması caiz değildir ve Allah Teala Tevbe suresinin 84. ayetinde bunu yasaklamıştır! Resul-i Ekrem (s.a.a) içki içene had uyguladı, hırsızın elini kesti, evli olmayan zinakara kırbaç vurdu, ama onları İslam ümmeti çerçevesinden dışlayıp atmadı; beyt'ül maldan paylarına düşen aidatı kesmedi, müslümanlarla evlenmelerini asla engellemedi! Resulullah (s.a.a) İslam'ın öngördüğü cezaları suçlular hakkında uygulamış, ama onların adını müslümanların adı dışında tutmamıştır."⁶⁶

İmam şöyle demektedir: Mesela benim günah işlediğimi farz edecek olsak bile diğer müslümanları tekfir etmek niye?! Biri bir hata işledi diye bütün bir toplumu cezalandırabilir misiniz? Ne diye kılıçlarınızı elinize almış, suçlu suçsuz demeden önünüze çıkan herkesin kellesini uçurmadınız?

Dikkat edilecek olursa İmam Ali (a.s) Haricileri iki açıdan eleştirmektedir; onun iticilik özelliği bu iki boyutta itmektedir Haricileri: Birincisi, bir günahı herkese genelleyerek günahsız da sorumlu tutup cezalandırma yoluna gitmeleri. İkincisi, günah işlemeyi kafirlik sebebi sayarak İslam'ın geniş af ve merhamet sahasını kendi sığ fikirleriyle daraltıp kısıtlamaları ve İslam'ın herhangi kurallarından birini çiğneyeni hemen dinden çıkmakla suçlayıp İslam hanesinden kaydını silme aşırılığına kapılmalarıdır.

İmam Ali (a.s) bu sığlık ve dar görüşlülüğe karşı çıkmakta ve onların şahsına değil, bu batıl ve tehlikeli düşüncelerine karşı savaş açmaktadır. Böyle olmasalardı Ali (a.s) onlarla savaşmayacaktı şüphesiz. Hakkın batıldan ayırt edilmesi, Kur'an'ın doğru anlaşılması, müslümanların İslam'ı, Kur'an'ı ve şeriatı Allah'ın belirlemiş olduğu gerçek yüzüyle görüp tanıyabilmesi için İmam Ali (a.s) onlarla savaşmıştır.

Hariciler bunca sığ oldukları ve İslam'ı yanlış anladıkları için Kur'an'ın mızraklara takılmasındaki şeytanca oyunu fark edemeyerek kolayca tuzağa düştüler ve böylece İslam ümmeti için en büyük tehlikeyi oluşturdular; Muaviye ve onun başını çektiği münafıkları ortadan kaldırıp nifak, hile ve sahtekarlığın kökünü tam

kazıyacağı sırada Ali'yi (a.s), savaşı bırakmaya zorladılar. Haricilerin bu cahilce ve yoz tavırları neticesinde İslam ümmeti olmadık felaketlere uğradı, olmadık bozulmalar yaşadı ve Siffin savaşındaki bu itaatsizlikleri İslam ümmetine ve bu ümmetin geleceğine çok pahalıya mal oldu.⁶⁷

67- Bu batıl güruhun neden olduğu hadiseler müslüman ümmete pek ağır ruhi ve manevi darbeler indirdi. Kur'an-ı Kerim İslami davet ve çağrının ilim, bilgi ve basiret temelinde dayalı olmasını şart koşmakta ve bu şart çerçevesinde akli idrak ve içtihad yolunu insanlara bizzat açarak şöyle buyurmaktadır: "... O halde müminler arasında neden her gruptan, her sınıftan bir kesimi çıkıp da derin bir kavrayış elde etmek için göç etmiyor?" (Tevbe,122)

Bu ayette "tafakkuh" kelimesi geçmektedir ki bir şeyi sathi ve yüzeysel bir seviyede anlamak değildir bu; bir şeyi derinlemesine anlamak, basiret ve tefekkürle kavramak anlamına gelir.

Enfal suresinin 29. ayetinde "Ey iman edenler, eğer Allah'tan korkup sakınırsanız, takvalı olursanız, size doğruyu yanlıştan ayıran bir nur ve anlayış verir." buyrulmakta ve Ankebut, 69'da "Bizim yolumuzda çaba ve gayret gösterenlere yollarımızı gösteririz" denilmektedir.

Hariciler bunun tam tersini yaptılar; İslami fıkıhın daima canlı ve hareketli kalmasını öngören Kur'an'ın bu eğitim ve direktifinin tersi cihette hareket edip yozlaşma, durgunluk ve donukluğu başlattılar, İslami bilim ve emirleri ölü ve durağan algıladılar ve İslamda şekilcilik ve görünüşü ön plana çıkardılar.

İslam, insan hayatının şekilciliğine ve dış görünüşü biçimine öncelik tanımamıştır asla; İslam prensipleri insanı yüce insani hedeflere götüren mana ve anlamları, yol ve yordamları ön plana çıkarmıştır, şekilleri değil Yüce İslam dini insanoğluna ulaşması gereken İslami ve insani yüce ülkü ve hedeflerle mana ve mefhumları göstermiş, bu hedef ve manalara ulaşma yollarını göster-

rip öğretmiş, bu çerçeve dahilinde insanı serbest bırakmış, bunlar dışında insana kendi iradesiyle davranma hürriyeti tanımış, böylece kültür ve medeniyetin genişleyip yayılmasını önleyecek her nevi girişim ve çatışmadan kaçınmıştır.

İslam dininde kutsal kabul edilmiş ve mukaddes olduğu vurgulanmış hiçbir maddi nesne, biçim ve şekli nicelik yoktur. Müslümanın uymakla yükümlü kılındığı hiçbir "görünüş" ve "şekilcilik" yoktur. Bu nedenledir ki ilmi ve medeni kalkınmanın şekli ve dış görünüşleriyle uğraşıp bu şekilciliklerle çatışmaktan uzak durmuş olması; İslam dininin zaman ve çağların gereklerine intibak etmesini kolaylaştıran bir özellik olması ve bu dinin süreklilik ve kalıcılığını engelleyebilecek önemli bir manayı ortadan kaldırmıştır. Dinle aklın bütünleşip içiçe olması da budur işte! Bir taraftan usul ve ana prensipleri sabit tutmuş ve onları değiştirilemez kılmıştır, diğer taraftan bu değişmez usul ve prensipleri dış görünüş ve şekilden ayrı mütalaa etmiştir. İslam genel ve külliyatı belirleyip belirtmiştir, bu bütün ve genellerin çeşitli dış görünüm ve çeşitli şekil ve biçimleri olabilir; şekil ve biçimlerin değişmesi ise hakikat ve gerçeği değiştirmez.

Ne var ki hakikatin dış görünüm ve şekillerle tatbiki de herkesin kolayca uhdesinden gelebileceği bir şey değildir, bunun için doğru bir anlayış, detayları bilme ve derin bir kavrayış gereklidir. Hariciler donuk fikirli insanlardı, duyduklarından ötesini idrakten acizdiler. Bu nedenledir ki İmam Ali (a.s) hakikatleri anlamaları için onlarla konuşup görüşmek üzere İbn-i Abbas'ı görevlendirdiğinde ona şöyle diyordu:

"Onlarla konuşup tartışırken Kur'an'dan örnek ve delil göstermeye çalışma, zira Kur'an'da çeşitli yorum ve ihtimallere imkan bırakan nice konular vardır, sen bir şey söylersin, onlar başka bir şey söyler -ve tartışma sonuçsuz kalır-. Bu nedenledir ki sünnetten örnek ve belge sun onlara; Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) hadis ve sözlerindeki delilleri göster, hadis ve sünnet, tevil ve yoruma yer bırakmayacak kadar net ve açıktır, bu apaçık belge ve delillerden kaçış mümkün değildir."

Yani Kur'an genel ve ana hükümlerden ibarettir. Kur'an'dan delil getirilecek olursa onlar da başka hükümlere dayanacak ve bu tartışmadan hiçbir sonuç alınamayacaktır, zira onlar, Kur'an'ın hakikatlerinden bir şeyler anlayacak ve bunları değişmez ölçülerle ölçebilecek kadar bir bilgiye sahip değildirlere. Bu nedenle onlara sünnet ve hadislerden delil gösterilmelidir, zira hadisler bütün ölçü ve kıstasları net olarak belirlemiş, onların altını çizmiştir. Bu tavsiyede Ali (a.s), Haricilerin önemli bir özelliğine daha değinmekte ve onların dindar görünümününün yanısıra akılsız ve yoz düşünceli olduklarını da hatırlatarak dindarlıkla akıllılığın bu taifede yekdiğerinden ayrılmış olduğunu vurgulamaktadır.

Hariciler salt cehaletle fikri donukluğun ürünüydüler. Düşünme, kavrama ve araştırma melekesinden yoksun olan bu insanlar genelle ölçü arasındaki farkı kavrayamıyor, genelden ölçü ve kıstası ayıramıyorlardı. Sırf belli bir konuda yanlış netice verdi veya falanca konuda uygulanması bir hata oldu diye hakemlik meselesini tümüyle batıl addetmiş, artık hiçbir konuda insanların hakemlik yapmaması gerektiğini sanmışlardır. Hakemlik denilen şeyin genel anlamda doğru bir şey olduğunu, ama mesela falan konuda uygulanmasının pekala hatalı olabileceğini kavrayamamışlardır. Bu nedenden dolayı ki Sıffin'deki hakemlik olayında üç merhale göze çarpar:

1- Tarihi belgelerin de açıkça ortaya koyduğu üzere Hz. Ali (a.s) hakemlik olayına razı değildi; bunu Muaviye'nin tertipledeği bir oyun ve komplo olarak tanımlıyordu, bu görüşünde ısrarlıydı.

2- Hakemlik meselesinin aslında bir oyun olduğunu bilen İmam Ali, Haricilerin zorbaca dayatmaları karşısında "Madem ille de hakemlik istiyorsunuz, bari Ebu Musa Eşari'yi hakem seçmeyin, o tedbirsiz ve basiretsiz biridir" diyor, bu iş için gerekli salahiyyete haiz adayları gösteriyordu: "Ya İbn-i Abbas, ya da Malik-i Eşter hakem olsun." diyordu.

3- İmam Ali (a.s) genel bir kural olarak hakemliği temelinden reddetmiyor, hakemliğe başvurmayı mutlak hata saymıyor, bu geneli de ısrarla savunuyordu. Ebu'l Abbas Müberred "El-Kamil Fi'l

Lügati Ve'l Edeb" adlı eserinin 2. cildinin 134. sayfasında şöyle yazar:

"Ali, Haricileri bizzat aydınlatıp onlara deliller göstererek şöyle dedi:" Allah aşkına, söyleyin, aranızda benim kadar hakemlik olayına karşı olan var mıydı?" Onlar "Allah da bilir ki hayır." deyince, İmam "Siz beni hakemliği kabul etmeye zorlamadınız mı?" dedi, "Evet" dediler. "O halde ne diye bana karşı geliyor ve beni suçluyorsunuz şimdi?" dedi İmam. Hariciler "Biz hakemlik esasını kabul etmekle büyük bir günah işlemiş olduk, ama şimdi tevbe ettik, sen de tevbe et." dediler. İmam "Her günah işleyen tevbe etmelidir zaten." deyince sayıları altı bini bulan Hariciler "Ali tevbe etti." dediler, "Şam'a doğru hareket emrini vermesini bekliyoruz!" Bunun üzerine Kaysoğlu Eş'as, İmam Ali'ye gidip "Sizin hakemliği haram saydığınız ve alınan sonuca uymayı küfür bildiğiniz söyleniyor." deyince, İmam minbere çıkıp bir konuşma yaparak şöyle dedi: "Benim hakemlik olayından döndüğümü söyleyenler yalancıdır, hakemlik esasını bir sapma ve kafirlik sayanın kendisi sapmış ve kafir olmuştur!" Bu sözler üzerine Hariciler camiden çıkıp tekrar h.z. Ali'ye karşı ayaklandılar."

Yukarıdaki tarihi belgeden de anlaşılacağı üzere Ali (a.s) bizzat hakemliğe değil, Sıffin savaşındaki hakemlik olayına karşıdır ve bunun Muaviye'yle Amr b. Âs'ın tertiplelediği bir komplo olduğunun farkındadır. Ebu Musa'nın böyle bir oyunu bozabilecek basiret ve ferasette olmadığını söylemiş ve bunu Haricilere bir türlü kabul ettirememiş, ama sırf bu yüzden "Zaman ve mekanın hiçbir diliminde insanların hakemliğe başvurmaması gerektiği" şeklindeki Haricilerin batıl dayatmalarını da asla kabullenmemiştir.

İmam Ali (a.s) Kur'an yönetimiyle, Kur'an'ı bilen inançlı insanların İslami yönetimini yekdiğerinden ayrı şeyler olarak mütalaa etmiyordu. Kur'an hükümeti demek, Kur'an'da belirlenen bir olay karşısında, tıpkı Kur'an'ın emri doğrultusunda davranmak demektir. İnsanların yönetimiyse, insanın fikir ve görüşünün de yer aldığı bir yönetim demektir. Kur'an insanlarla bilfiil konuşamayacağına göre Kur'an'ın hakikatleri insanın görüş ve düşüncesi vasıtasıyla elde edilebilir ancak. İmam Ali (a.s) bu konuda şöyle diyor:

"Biz insanları deđil, Kur'an'ı hakem olarak seřtik, Kur'an, řu satırlarda yazılı olan řeydir iřte! Kur'an'ın dili yoktur ki insanla konuřabilsin; Kur'an, onu bilen műmin ve alim insanlar vasıtasıyla konuřur sizinle. řamlılar bizden Kur'an'ı hakem seřmemizi istedikler, biz de Kur'an'dan yűz řevirecek insanlar olmadıđımız iřin bunu kabul ettik. Allah Teala da Kur'an'da "Bir konuda anlařmazlıđa dűřerseniz onu Allah'a ve Resulűne havale edin." buyurmuyor mu? Allah'a havale edip O'na bařurmak demek, Allah'ın kitabına bakıp onu hakem seřmek ve Allah'ın kitabının hűkműyle hűkmetmek demektir. Resulűne havale etmek de, Resulűnűn sűnnetine uymaktır. Eđer hakkıyla Allah'ın kitabına ve Resulűn sűnnetine műracaat edilecek olursa insanlar arasında bu iře bizim herkesten daha layık anlařılır."67

Burada, Nehc'ul Belađa, 2. hutbede de belirtildiđi űzere; İslam'da yűnetim ve yűneticilik iři nasla belirlendiđi ve tayinle vaki olduđu halde Hz. Ali'nin (a.s) neden hakemiyet olayına teslim olduđu ve sonra da bunu neden ısrarla savunduđu sorusu akla gelebilir.

Bu sorunun cevabı bizzat İmam Ali'nin (a.s) konuřmasında geřmektedir. İmam, "Eđer Kur'an'a ve sűnnete műracaat edilir de Allah'ın kitabı hakem olursa, imamet ve yűneticilik iřinin hak olduđu ve bu hakkın da kendisine ait bulunduđunun anlařılacağı"nı sűylemektedir.

İslam Firkalarının Yekdiğerine Tesiri

Hariciler tarihi; műslűmanların inanç, fıkh, siyasi dűřűnce ve fikir hayatı gibi řeřitli boyutlarına tesir bırakmıř olması aıısından bir hayli űnemli ve incelemeye deđerdir. Daha űnce de hatırlattıđımız űzere slogan ve řiar aıısından farklı olsa da bir mezhebin ruhu ve ana fikri, pekala bir diđer mezhebin ruhuna iřleyebilmektedir. Bu da insan tabiatının hırsız olmasından kaynaklanır. Bazı insanlar vardır ki Sűnni olmalarına rađmen ruh ve mana bakımından řii'dirler, bunun aksine rastlamak da pekala műmkűn. Bazı insanlar da vardır ki tabiat olarak Zahirici olmalarına rađmen ruh

bakımından tasavvufçudur, bunun aksi de bulunabilir. Kimileri de vardır ki şiar olarak Şii görünür, ancak ruh ve amel bakımından Haricidir. Bu etkileşim, fertler için geçerli olduğu gibi milletler için de geçerlidir.

Eğer farklı mezhep mensupları bir arada yaşıyor iseler, bunların şiarları mahfuz kalsa bile inançları ve yaşam tarzları yekdiğerine sirayet edecektir. Mesela başa bıçakla vurulması veya kösler vurulup borular öttürülmesinin Kafkas Ortodokslarından İran'a geçmesi gibi. Ancak halkın psikolojik hali bunu kabule müsait olduğundan hemen sirayet etmiştir. Binaenaleyh fırkaların ruh ve psikolojik yapılarını iyi bilmek gerekir. Kimi fırkalar bütün görüş ve akidelerini hüsn-ü zan üzerine kurarlar, mutlak anlamda bir iyimserlikleri vardır. Mesela Ehl-i sünnette, ünlü şahsiyetlerin tamamına karşı mutlak bir hüsn-ü zann vardır, buna karşılık bir başka mezhep, mesela sadr-ı İslam Şia'sı şahsa ve bireylere değil, onların İslam'a ne kadar uygun davranıp davranmadıklarına bakabilmekte ve şahısları İslami hassasiyetlerine göre ölçebilmekte ve neticede olaylara mutlak bir iyimserlik penceresinden değil, inançsal bir hassasiyetle yaklaşmaktadır. Yine kimi fırkalar bireyin ruhuna, batınına ve iç dünyasına önem verirken (tasavvufçular gibi), kimi fırkalar da, Haricilerde olduğu gibi sadece dış görünüşe saplanmakta, donuk ve yoz olmaktadır.

Fırkaların ruh ve iç yapısı, ilk tarihi oluşumları tanınacak olursa daha sonraki yüzyıllarda hangi akide ve görüşlerin giderek yekdiğerine yaklaştığı ve farklı isim ve şiarlarına rağmen aslında diğer akide ve fırkayla bütünleşmiş olduğu kolayca anlaşılır. Bu anlamda fikir ve inançlar da tıpkı bir dildeki kelimeler ve deyimlere benzer; hiçbir kasıt ve ön hazırlık olmadan sırf yakın ilişki neticesinde bir dilin deyim ve kelimeleri nasıl diğer bir dile geçip kökleşebiliyorsa inanç ve fikirler de böyledir. Mesela İran'ın Müslümanlar tarafından fethiyle birlikte birçok Arapça kelimenin Farsça'ya geçtiği bilinmektedir, keza bunun tersi de olmuş ve binlerce Farsça kelime ve deyim de Arapça'ya geçmiştir. Aynı şekilde Türkçe de Arapça ve Farsça'ya geçmiş ve bunun tersi de vuku bulmuştur. Abbasi halifesi Mütevekkil zamanının Türkçe'siyle Selçuklu Moğol-

larının Türkçe'si bunun en bariz örneğidir. Dünyanın diğer dillerinden tutun da bireyler ve kavimlerin kendilerine has gelenek, estetik ve zevklerine varıncaya kadar hepsinde aynı kural ve karşılıklı etkileşim geçerlidir.

Ruhsuz bir tutuculuk, fikri donukluk ve akıllılıkla dindarlığın ayrılması şeklindeki Harici düşünce yapısı İslam tarihi boyunca çeşitli şekillerde müslüman topluluklarına sirayet etmiştir. Haricilere karşı olan nice görüş ve fırkalarda bugün Haricilik fikirlerinin görülməsi buradan kaynaklanmaktadır işte: Bireyler ve toplumlar yekdiğerinden etkilenmekte, karşılıklı bir etkileşim süreci yaşamaktadırlar.

Haricilik ruhunu taşıyanlar daima var olmuştur, yeni olan her şeye karşı çıkmış, her yeni gelişme ve yeniliği tekfir etmişlerdir. İslam'da araç-gereç ve maddi şeklin niceliğinin önem taşımadığını belirtmiştik; bu tür yoz insanlar şu veya bu yeni araç-gerecin kullanımını bile kolayca haram sayabilecek bir yapı ve temel taşımaktadırlar veya şu ya da bu eşyaya kutsallık atfetmektedirler.

Bugün nice İslam fırkaları arasında -ilmi veya fıkhî- akılcılıkla dindarlığın ayrı mütalaa edildiğini ve tam bir Harici yapı arzettiklerini görmekteyiz; hakikatin anlaşılması veya mesela İslam'da varolan genel ve temel bir kanundan, çağ için gerekli cüz'i ve özel bir kanunun çıkarılmasına (içtihad) engel olur, bunu haram sayar ve bid'at addederler. Oysa ki Kur'an-ı Kerim nice ayetlerde insanları düşünüp akletmeye çağırılmış ve insanoğlunun basiretini ilahi çağrının desteği olarak tanımlamıştır.

Hicri 2. yüzyılın başlarında oluşmaya başlayan Mutezile mezhebi, küfürle imanın ne anlama geldiği konusundaki tefsir ve kelam bahislerinin bir neticesidir aslında; büyük günahlardan birini işlemenin küfre sebep olup olmayacağı şeklindeki bir tartışmanın hasılı olan mezkur fırka, Haricilikle bağdaşan bir okuldur. Mutezililer belli ölçüde hür düşünmek ve akla ve mantığa uygun bir yaşam biçimi belirlemek istemişlerdi başlangıçta. Gerekliliği birikim ve bilgiden yoksun oldukları halde İslami meseleleri dilediklerince tartışıp inceleme yoluna gittiler, etraflı bilgileri-

nin bulunmadığı konularda fikir yürüttüler, bazı hadisleri belli bir yere kadar eleştirdiler, sadece kendi içtihad(!) ve kendi bilgilerinin elverdiği yere kadar inceleyip belli bir karar verdikleri konuları kabul ettiler.

Bunlar başlangıçta Hadisçilerle Zahircilerin eleştirisine uğradılar; karşılardaki güruh hadis ve ayetlerin sadece kelime anlamıyla dış görünüşünü esas alıyor, anlam ve maksat konusunda düşünmeyi haram sayıyordu. Onlara göre aklın ve mantığın net hükmünün hiçbir geçerliliği yoktu. Mutezile akıl ve tefekküre ne kadar değer veriyor idiyse, onlar da zahire o kadar değer veriyorlardı.

Mutezilenin bu ortaya çıkışından 1,5 asra yakın bir zaman süresi, bu mezhep mensuplarının türlü arayışlarıyla geçti, nice inişler çıkışlar yaşadılar ve derken Mutezileden "Eş'ari" mezhebi doğdu, bu defa tam 180 derecelik bir dönüşle akıl ve mantık verilerini büsbütün reddedip İslami tabirlerin sadece zahirine inanmanın farz olduğunu söylediler. İslami hükümler, hadisler ve ayetler etrafında tefekkür edip nedenleri ve nasılları araştırmanın haram olduğu gibi bir neticeye vardılar! Böylece iş öyle bir noktaya vardı ki dört Ehl-i sünnet mezhebinden birinin imamı olan İmam Ahmed b. Hanbel, Mutezile görüşlerine şiddetle karşı çıkar bir hale geldi, hatta bu yüzden hapslere düştü, işkence gördü ve kırbaç darbele-ri altında bile Eş'ariliği savunup Mutezile esaslarını reddetti.

Bu keşmekeşlerde nihayet Eş'ariler kazandılar ve akılcılığın defterini dürüp bir kenara fırlattılar. Bu zafer, İslam dünyasının fikri ve akli hayatına ağır bir darbe vurmuş oldu.

Eş'ariler, Mutezilileri bid'at ehli saymadaydı. Eş'arilerin Mutezililere galip gelişinden sonra bir Eş'arinin şiirinde geçen şu mısralar bir hayli düşündürücüdür:

Bid'atcıların iktidar faslı bitti

Kökleri kazındı, işleri bitti.

Şeytanın bir araya getirdiği bu hizip

Kendi kendisini yiyip bitirdi, dağılıp gittiler böylece,

Kardeşler! Bu güruhun fakihî veya imamı

Kendisine uyulabilecek doğrulukta mıydı sahi?!

Bu kıt görüşlülük ve sığılıkları nedeniyledir ki Hariciler, kendilerinden başka kimseyi müslüman saymıyor, onların kestığı eti yemiyor, onlarla evliliği haram biliyorlardı.

Hicri 11 ve 12. yy'larda doruğuna ulaşan ve Ehl-i sünnetin Hadisçileri ve Zahirileri grubuna pek benzeyen Şia fıkıh kolu Ahbariler de bir nevi akılcılıkla dindarcılığın ayırımından türemiş bir ekoldür. Ahbarilerle Ehl-i sünnetin Zahirilerinin fikhi yöntemleri birbirine çok benzer, hatta yegane farkları hangi hadislerin esas alınması gerektiğinden ibarettir.

Ahbariler de akılı ve mantığı büsbütün bir kenara bırakmış bir ekoldür. İslami metinlerden hüküm ve kuralları bulup çıkarma konusunda akıl ve mantıktan faydalanmayı haram saymış ve yazdıkları eserlerde, yine bir başka Şia fikhi kolu olan Usulcülere şiddetle saldırarak "Sadece kitap ve sünnet hüccettir, akla ve mantığa dayanılmaz!" demişlerdir. Kitabın hüccet oluşunu da ancak sünnet ve hadislerin tefsiri yoluyla esas almaktaydılar; bu nedenle de gerçekte Kur'an'ı da temel belge ve hüccet olarak kabul etmemiş ve sadece hadislerin zahirini "temel hüccet" olarak kabullenmişlerdir.

Bu kitapta amacımız çeşitli İslami düşünceleri irdelemek ve Hariciliğin ana ruhu olan "dindarlıkla akılcılığı birbirinden ayıran" ekolleri incelemek değil elbet. Son derece geniş bir bahis olan bu konuya derinlemesine girecek olursak konumuzun dışına çıkmamız gerekecektir. Biz burada sadece çeşitli fırkaların yekdiğerinden etkileşimini vurgulamak ve Hariciliğin bir mezhep olarak tarihten silinmiş olmasına rağmen çeşitli İslam fırkaları üzerindeki etkisinin sürdüğünü hatırlatmak istedik. Öyle ki, bugün bile çağdaş müslüman aydın ve yazarların bir kısmı, Haricilerin fikirlerini modern ve çağdaş kalıplar içinde sunar hale gelmiş ve gerçekte Haricilikten başka bir şey olmayan bu fikir ve ekolü hissi felsefeyle aşılama ve örtüşürme yoluna gitmişlerdir.

Hz. Ali..... 165

Kur'an'ı Mızraklara Takma Politikası

Kur'an'ı mızraklara takma politikası 13 yüzyılı aşkın bir zamandır müslümanlar arasında yaygın bir politika haline gelmiş bulunuyor. Bilhassa gösterişçilerle dindar görünümlü mukaddesmeaplar artmaya ve kendilerine biraz taraftar bulmaya başladıklarında fırsatçılar hemen bu politikaya başvurmakta ve Kur'an'ı hemen mızrakların ucuna geçirivermektedirler.

Burada, alınması gereken önemli dersler vardır:

1- Alınması gereken birinci ders şudur: Cahiller ve İslam'dan habersiz gafiller, mümin olarak tanınıp da halk onları gerçek müslüman sıfatıyla anmaya başladığında çıkarıcı ve fırsatçı çevreler için kullanılacak iyi bir vesile doğmuş olur. Bu fırsatçı çevreler söz konusu mukaddes görünümlü cahilleri kendi çirkin emellerine alet eder ve gerçek müminlere karşı onları bir kalkan ve siper olarak kullanırlar. İslam düşmanlarının, bu tipleri bir kalkan olarak kullandığı sıkça görülmüştür, yani İslam'ı yine İslam'a karşı kullanmışlardır. Batı sömürsünün bu sahada bir hayli tecrübeli olduğu bilinmektedir. Batı sömürsü bilhassa mezhebi farklılıkları bu şekilde tahrik etmekte, müslümanların yaralarını bu yolla deşmektedir. Müslümanları ecnebi nüfuzundan kurtarmak için uğraşan salih bir müslümanın karşısına; bizzat kurtarmak istediği bu müslüman kitleler tarafından din ve mezhep adına engeller ve duvarlar oluşturulmasını düşünmek bile ne kadar acıdır gerçek-

Hz. Ali..... 167

ten! Evet, müslüman kitleler cahil ve bilinçsiz olduğunda münafıklar bizzat İslam'ı İslam'a karşı kullanırlar. İşte halkının, Resulullah'ın (s.a.a) Ehl-i beytine beslediği sevgiyle iftihar etmekte olduğu şu İran'ımızda, münafıklar ve İslam düşmanları bizzat bu Ehl-i beyt sevgisini İslam ve Kur'an'ın aleyhine ve işgalci siyonist yahudilerin lehine olacak şekilde kullanabilmektedirler; bu ise İslam'a, Kur'an'a, Resulullah'a (s.a.a) ve o hazretin mübarek Ehl-i beytine (a.s) yapılabilecek en büyük zulümdür. Nitekim Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmaktadırlar:

"Ümmetimin yoksul veya fakir düşmesi değildir beni korkutan. Ümmetim için endişelendiğim şey, ters fikirler ve eğri düşüncelerdir. Benim ümmetime ekonomik yoksulluk değil, fikir ve düşünce fakirliği zarar verir."

2- Ders alınması gereken bir diğer nokta, Kur'an'ı anlama yöntemimizin doğru olmasına dikkat etmemiz gerektiğidir. Kur'an, ancak hakkında doğru düşünüldüğü zaman, bilgiyle ve alimane bir şekilde tefsir edildiği ve Kur'an konusunda en sağlam olan "Ehl-i Kur'an"ın kılavuzluklarından faydalandığı zaman hidayet kitabı ve kurtuluş vesilesi olur. Kur'an'ı anlama tarzımız sahih ve doğru olmadığı sürece ve Kur'an'ı anlama ve Kur'an'dan faydalanmanın yolunu-yordamını gereğince öğrenmediğimiz müddetçe Kur'an'dan faydalanabilmemiz mümkün olmayacaktır. Çıkarıcılar veya cahiller kimi zaman Kur'an okur, ama batıl ihtimal doğrultusunda hareket ederler. Nehc'ul Belağa'da müminlerin emiri Ali'nin (a.s) dilinden bir örnekle bunu şöyle aktarmıştık: "Hakkı söyler, ama batılı kastederler; batılı

umarak haktan söz ederler." Bunun ise Kur'an'la amel edip Kur'an'ı diriltmek olmadığı, bilakis, Kur'an'ı öldürmek olduğu apaçık ortadadır. Kur'an'la amel edebilmek, ancak Kur'an'ı doğru olarak anlayabilme bilgi ve gücüne kavuşmakla mümkündür.

Kur'an bütün meseleleri genel olarak ve ana prensipleriyle ele almıştır; bu geneller ve prensipleri detaylara uygulamak ise bizim doğru anlama ve doğru algılayabilmemize bağlıdır. Yani, mesela Kur'an'da "Falan gün, falan yerde Ali'yle Muaviye arasında vuku bulacak olan savaşta haklı taraf Ali'dir." denilmemektedir, Kur'an'da geçen hüküm şundan ibarettir:

"Müminlerden iki topluluk çarpışacak olursa aralarını bulup barıştırın. Eğer biri diğerine haksızlık ve zulümde bulunacak olursa, haksızlık ve zulümde bulunana Allah'ın emrine çevirinceye kadar onunla savaşın." (Hucurat,9)

Evet, budur Kur'an'ın genel hükmü. Kur'an, meseleleri bu şekilde -genel ve kapsayıcı temel prensip ve kıstasları öğreterek- ele alıp inceler; "Falan savaşta falanca haktır, diğeri batıldır." demez.

Kur'an sadece temel bilgiler ve ölçüler öğretir; Kur'an her konuyu tek tek isim verip açıklamaz; "Kırk küsur yıl sonra Muaviye adlı biri çıkıp halifelik iddiasında bulunacak ve Ali'yle savaşa tutuşacaktır, o zaman siz Ali'nin saflarında yer alın." demez. Kur'an bir anayasa kitabıdır, teferruata girmez ve girmesi de beklenemez. Kur'an her olayı, her hadiseyi tek tek sayıp dönecek bir kitap değildir. Böyle bir şey esasen

mümkün değildir zaten. Kur'an ebediyen kalıcı olmak ve bütün zaman ve mekanların ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla inmiştir; bu nedenle de genel prensipler ve temel ölçüleri öğretir, böylece hangi asır ve mekanda hakla batıl karşı karşıya gelecek olursa, Kur'an'ı doğru olarak anlayabilmiş bir insan Kur'an'dan öğrendiği ölçülerle haklı taraf ve haklı konumu kolaylıkla teşhis eder. Binaenaleyh, ayette geçen "müminlerden iki topluluğun çarpışması" halinde nasıl davranılması gerektiğini yine bizzat Kur'an öğretmedir, bu durumda mümine düşen vazife, dikkat etmek ve Kur'ani ölçüyü kullanarak haksız ve zalim tarafı tespit edip, Allah'ın hükmüne getirinceye kadar onunla savaşmaktır. Hakkı kabullenip sonucuna katlanması halinde onu kabullenmek, ama işi hile ve sahtekarlığa döküp canını kurtarmak ve gücünü toparladığında zulmüne tekrar devam edip yeniden saldırganlığa yeltenmekse, yine ayetteki hüküm gereğince "...Eğer haksızlıkla zulümde bulunacak olursa, Allah'ın emrine dönünceye kadar onunla savaşmak"tır!

Bütün bunları teşhis edebilme sorumluluğu bizzat bireyin uhdesindedir. Kur'an, müslümanların sosyal ve akli olgunluğa erişmesini ve bu olgunluk sayesinde haklıyı haksızdan ayırt etmesini istemektedir. Kur'an-ı Kerim, tıpkı bir velinin, velayeti altındaki çocuğa davrandığı gibi insanlara sürekli kayyumluk etmek, onların hayatları boyunca vuku bulacak bütün teferruatları onlar adına üstlenip gerçekleştirmek ve her şeyi duysal ve somut işaretlerle belirlemek için inmiş değildir.

Aslında insanları tanımak bireylerin yetenek ve sa-

lahiyet miktarlarını bilmek, İslam ve İslami ölçülere ne kadar vakıf ve bunlara ne ölçüde bağlı olduğunu anlamak bir müslümanın vazifesidir ve her müslüman bunları bilmek, bu hususlara dikkat göstermekle mükelleftir, ama ne yazık ki bugün çoğumuz bu önemli vazife ve sorumluluğumuzun farkında değiliz.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

"Doğru yolda yürümeyen ve hakkı çiğneyen insanı fark edip tanımadığınız sürece doğru yolu ve hakkı bilip tanımanız mümkün olmayacaktır."⁶⁸

Yani özel durum ve teferruatlara gereğince uyarlanamadıkça genel ölçü, kural ve prensipleri bilmenin hiçbir faydası olmayacaktır. Zira bireyleri gereğince tanımama, bu hususta hataya kapılma ve özel durumları gereğince değerlendirip kavrayamama halinde pekala hak ve İslam adına ve İslami sloganlarla hak ve İslam'ın aleyhine ve batılın lehine davranılabilinecektir...

Kur'an zulmü ve adaleti anlatmış, ölçü ve kıstaslarını göstermiş, kime adil, kime zalim denilebileceğini belirlemiştir, ama bunu bütün olay ve şahıslara uyarlamak insanın uhdesine bırakılmıştır. Bu bilgi çerçevesinde bize düşen hakkı batıl, batılı hak zannetmemek ve kendi zannımızca Kur'an'daki bu kıstaslara dayanarak hakkın kellesini uçurmamaktır.

Hz. Ali..... 171

Nifakla Savaşmanın Gerekliliği

Savaş ve mücadelelerin en çetini nifakla savaşmak, münafıkla mücadele etmektir; aptalları kullanan sinsi zekilerle savaşmaktır yani. Bu savaş, küfürle savaşmaktan daha zordur; zira küfürle savaş; belirli bir akım veya kimseyle savaşmaktır; nifakla savaşmaksa, gizli ve çehresi örtülü bir küfürle savaşmak demektir. Nifakın iki yüzü, iki çehresi vardır: Bir yüzü müslümanlıktır ve bu onun görünen çehresidir; bir de görünmeyen asıl çehresi vardır ki küfür ve şeytanlıktan, hile ve sahtekarlıktan ibarettir. Bu ikinci yüzün anlaşılıp bilinmesi alelade insanlar ve avam kitleler için fevkalade zor, hatta kimi zaman imkansızdır. Nifaklarla girişilen mücadelelerin genellikle yenilgiyle sonuçlanmış olmasının nedeni de budur zaten; zira avam halk kitlelerinin idrak ve anlayış kapasitesi ancak görünenle sınırlıdır. Halk kitleleri gizli-saklı şeyleri görememekte, gördüğü şeylerin batınına ve derinine inememektedir.

Müminlerin emiri İmam Ali (a.s), Muhammed b. Ebu Bekir'e yazdığı bir mektupta şöyle demektedir:

"Hz. Peygamber bana şöyle buyurdu: Ümmetim konusunda müminlerle müşriklerden yana bir endişem yoktur, zira Allah Teala mümini imanı nedeniyle -günahtan- vazgeçtirir, müşriki de şirki nedeniyle hor kılar -ve onu bilip tanımanızı sağlar-. Sizin için tek endişem, yağlı dilli, münafık kalpli sinsilerdir; onlar sizin hoşlanacağınız şeyleri söyler, ama hoşlanmayacağınız -

Hz. Ali..... 173
haram- şeyleri yaparlar."⁶⁹

Görüldüğü gibi burada Resul-ü Ekrem (s.a.a), münafıklar ve nifak konusunda müslümanları uyarmakta ve bir tehlikenin haberini vermektedir. Zira ümmetin avam kesiminin oluşturduğu çoğunluk dış görünüşe bakarak hüküm vermekte ve neticede kolaylıkla yanılabilmektedir.⁷⁰

---

69 - Nehc'ul Belağa, 27. Mektup.

70 - Bu nedendir ki İslam tarihi boyunca ne zaman bir ıslahatçı, halkın sosyal ve dini durumunu ıslah edip düzeltmek amacıyla kıyam etmiş ve zalimlerle çıkarıcıların menfaatini tehlikeye düşürmüştü söz konusu zulüm ve çıkar çevreleri hemen renk değiştirip dindarlık kisvesine bürünmüş ve takvalı görünmeye çalışarak gerçek yüzünü gizlemiştir.

Halifeler arasında israf ve ayyaşlıklarıyla meşhur olan ünlü Abbasi halifesi Memun er-Reşid, Alioğullarının (Aleviler) harekete geçip kıyama başladıklarını görünce yamalı hırkayla halka görünmüş ve avamı bu dış görünüşle kandırabilmiştir. Nitekim ondan para-pul da almamış ve saraydan beslenmemiş olduğu halde Ebu Hanife İskafi adlı şair onun bu haline övgüler dolusu şiirler yazmış ve bir şiirinde şöyle demişti:

İslam yöneticileri arasında onca zenginliğine rağmen

Memun'dan daha sade kim var yaşayan?

Öylesine eski-püsküydü ki onun cübbesi

Soramadan edemediler "Bu da nesi?"

Memun "Şahların adı kalır ardından"dedi

Ne giydiğinin ne önemi var şimdi?

Diğer halifeler de çeşitli şekillerde aynı yönteme başvurarak Kur'an'ı mızraklara geçirme politikasıyla; bütün zahmetlerin boşa gitmesine ve kıyam hareketlerinin henüz başlamadan tükenmesine neden oldular. Bunun yegane sebebi, sloganla gerçeği ayırt edemeyen avamın cehalet ve bilgisizliğidir. Bu da kıyam ve ıslah yolunu kendi yüzlerine kapatmalarına neden olmuştur. Gafletten

Hatırlatılması gereken bir diğer nokta da cahillerle aptalların artması halinde ortamın münafıklar için elverişli olacağı ve cehaletin artmasının sadece nifak ortamına yarayacağıdır. Bu nedenledir ki cehalet, bilgisizlik ve ahmaklıkla mücadele etmek, aynı zamanda nifaka karşı da mücadele etmek demektir, zira ahmaklar, münafıkların oyuncağı olmaya daima elverişlidirler. Binaenaleyh cehalet ve ahmaklıkla savaşmak, münafığı silahsızlandırmaktır, cahilin bilgilendirilip cehaletinin giderilmesi, münafığın kılıcının elinden alınması demektir.

---

uyandıklarında ise ön hazırlıkların tümünün yok edildiğini görmüş ve işe baştan başlamaları gerektiğini anlamışlardır.

Hz. Ali'den (a.s) öğrenilmesi gereken çok önemli bir nokta da bu tür mücadelelerin belli bir grup veya cemiyete mahsus olmadığıdır. Bilakis, müslüman veya dindar görünümlü bir grubun, sömürücü ecnebilerin çıkarlarına elverişli girişimlerde buldukları dönemlerde söz konusu ecnebiler veya münafık güçler onları kalkan olarak kullanmış ve çirkin oyunlarına alet etmişlerdir. Bu nedenledir ki onlarla mücadeleye kalkışanın, öncelikle bu kalkanla mücadele etmesi ve kalkanı ortadan kaldırması kaçınılmazdır.

Bu arada Muaviye'nin, Haricileri tahrik ettiği ve ayaklanmaya kıskırttığı da gözden kaçmamalıdır. Muaviye ve Eş'as b. Kays gibileri o günlerde anarşik konularda Haricileri kullanmış, muhalefeti körüklemiş ve kıskırtmışlardır.

Hariciler hadisesi, her şeyden önce bu aptal ve yoz kalkanların ortadan kaldırılması gerektiğini, aksi takdirde düşmanın kalbine ulaşamayacağını öğretmektedir. Nitekim İmam Ali (a.s) de hakemlik komposundan sonra önce Haricilerin üzerine yürüyüp onları ortadan kaldırmış, onların işini bitirdikten sonra tekrar Muaviye'nin üzerine yürümüştür.

Hz. Ali..... 175

Ali (a.s) Gerçek İmam Ve Önder

Hz. Ali'nin (a.s) hayatı, ahlakı, kişiliği, sözleri ve davranışları baştanbaşa bir örnek, mükemmellikler dizisi, eğitim, öğretim ve terbiye okuludur.

İmam Ali'nin (a.s) çekicilikleri gibi iticilikleri de bütün müminler için öğretici ve eğitici.

Ehl-i beyt İmamlarından ulaşan ziyaret dualarında Ali (a.s) ve diğer Ehl-i beyt İmamlarına hitaben "Sizin dostlarınızla dost, düşmanlarınızla düşmanız." demektedir; bunun bir anlamı da şudur aslında: Biz, sizlerin çekim sahanızda bulunmakta ve o sahada olmaya özen göstermekte, sizlerin itim sahanızdansa özenle uzak durmaktayız."

Buraya kadar anlattıklarımız Ali'nin (a.s) fevkalade güçlü çekicilik ve iticilik hasletinin sadece bir parçası, küçük bir kesitidir aslında. Bilhassa onun iticilik boyutuna çok özet olarak değinebildik.

Bahsimizi noktalamadan önce bu konunun altını bir kez daha çiziyor ve diyoruz ki:

Müminlerin emiri İmam Ali (a.s) iki kesimi kendisinden kesinlikle uzak tutmuş ve onları itmiştir:

- 1- Sinsi ve zeki münafıkları
- 2- Dindar ahmakları

Ali Şia'sı olduğunu iddia eden ve o hazreti gönülden sevip onu imam olarak seçenler için bu iki ders yeterlidir sanırız. Ali Şia'sı bunu dikkate almalı, münafıkların oyununa gelmemeli, keskin görüşlü olmalı, dış görünüş-

Hz. Ali..... 177
şey aldanmamalıdır. Zira İslam dünyası bugün bu iki
derde müptela durumdadır ve ne çekiyorsa sinsi ve
zeki münafıklarla, dindar camianın basiretsiz ve cahil
kesiminden çekmektedir.

Hidayete uyanlara selam olsun.